आदिवासी–मानवअधिकार उल्लंघनका केही घटनाहरू

The glimpse of Indigenous Peoples' human rights violation in Nepal

Published by

This book has been published with financial support from
International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA)
Classengade 11 E, DK 2100-Copenhagen, Denmark
Tel (+45) 35 27 05 00 – Fax (+45) 35 27 05 07
E-mail: iwgia@iwgia.org
Web: www.iwgia.org

Lawyers' Association for Human Rights of Nepalese Indigenous Peoples (LAHURNIP)
Ghattekulo-Anamnagar, Kathmandu Nepal
Tel: 977-01-4770710
P.O.Box, 11179, Sundhara, Kathmandu
E-mail: lahurnip.nepal@gmail.com
Website: www.lahurnip.org

First Edition: 2014
1000 Copies
Lay-out: Khapung Creation, Kathumandu

बिषयसूचि

मोरङ, कटहरी– रेलमार्ग निर्माण १
खिम्ती-ढल्केबर हाईटेन्शन परियोजना ४
विराटनगर रेलमार्ग निर्माण ६
काबेली जलविद्युत आयोजना ९
झापा, गोलधाप– गौवध (केश- १) ११
इलाम, पशुपतिनगर- गौवध (केश-२) १३
पाँचथर, अमरपुर– गौवध (केश-३) १६
पाँचथर, फिदिम– गौवध (केश-४) १९
पाँचथर, फिदिम– गौवध (केश-५) २२
भापा, जलथल-गौवध -(केश-६) २४
झापा, सतासीधाम-गौवध (केश-७) २७
झापा, धरमपुर-गौवध (केश-८) २९
सुनसरी, बराहक्षेत्र जग्गा अतिक्रमण ३१
चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज र पर्सा वन्यजन्तु आरक्षण मध्यवर्ती क्षेत्र ३८
मोरङ, डंग्राहा– प्रहरी ज्यादती झापा, ४०
दमक– गैरकानूनी हत्या (केश-१) ४३
झापा, लखनपुर– गैरकानूनी हत्या (केश-२) ४६
मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज ५०
मोरङ, केशलिया- स्मशानघाट ५४
संवैधानिक परिषदद्धारा राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगमा नियुक्तिको लागि गरिएको सिफारिश विरुद्ध रीट निवेदन/मुद्दा ५७
काठमाडौं, ठमेल-गुठी मुद्दा ५९
गोरखा, खानेपानी परियोजना (मुद्दा) ६३

Cultural rights violation-Sunsari 67
Violation of Meaningful participation in Constitution writing process 71
Displacement-Morang 74
Militarization-Baglung, Rukum and Myagdi 77
Commercialization of cultural heritage-Kathmandu 80
Violation of Socio- cultural rights-Sunsari 83
Deprivation from use of traditional sources of water-Gorkha 86
Violation of Right to Free, Prior and Informed Consent (FPIC)-UpperMarsyangdi 89
Displacement and violation of FPIC-Panchthar 93
Religious and Cultural rights violation- Surkhet 96
Forced Displacement and Eviction-Sindhuli 99
Militarization-Sankhuwasabha and Solukhumbu 101
Cultural rights violation-Okhaldhunga 105
Harassment by Army Personnel-Sindhuli 108
Violation of the right to Lands and Natural Resources-Lalitpur 110

प्राक्कथन

नेपालले अनुमोदन तथा सहमति जनाएका अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठन महासन्धि नं १६९ र आदिवासी अधिकारसम्बन्धी संयुक्तराष्ट्र संघीय घोषणापत्र, २००७ लगायत अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूले आदिवासीहरूले परापूर्वदेखि भोगी, चर्ची ओगटी आएका भूमि तथा प्राकृतिक स्रोतसाधन-जल, जमीन, जंगल, जटिबूटी, हिमाल खानीलगायतमा विनाहस्तक्षेप र विनारोकावट उपभोग, उपयोग, व्यवस्थापन, परिचालन र नियन्त्रण गर्ने अधिकारको प्रत्याभूत गरेका छन् । त्यसैगरी हाम्रो प्रथा, परम्परा, प्रथाजनित कानून, साँस्कृतिक, भाषिक, शैक्षिक अधिकारको पनि सुनिश्चित गरेका छन् । साथै, हामी आदिवासीसँग सरोकार राख्ने नीति, कानून, ऐन, नियम बनाउनु, कार्यान्वयन गर्नु अगाडि र हाम्रो पूर्ख्यौली थातथलोको प्राकृतिक स्रोतसाधनहरूमा कुनै किसिमको निर्माण, विकास, प्रयोग, उपयोग तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी कुनै पनि किसिमको क्रियाकलाप गर्नुपूर्व सम्बन्धित पक्षले हामी आदिवासीहरूसँग स्वतन्त्र, अग्रीम, सुसूचित सहमति (Free prior informed consent-FPIC) कायम गरेर मात्र त्यस्ता कार्यहरू संचालन गर्नुपर्ने लगायतका अधिकारहरू उल्लेख गरेका छन् । तर नेपालका सन्दर्भमा हामी आदिवासीहरूको यी माथि उल्लिखित प्रावधानहरू र यस्ता अन्य धेरै अधिकारहरू व्यापक मात्रामा उल्लंघन हुँदै आएका छन् । कतिपय अवस्थामा हाम्रा के कस्ता अधिकारहरू छन् ? ती अधिकारहरू हनन भएको अवस्थामा कसरी उपचार पाइन्छ ? भन्ने आदिवासी समुदायका सबैमा जानकारी नभएको र कतिपय अवस्थामा अधिकारको बारेमा जानकारी भए पनि स्रोत साधनको कमीको कारणले उपचार पाउन कठीन भएको छ । यी र यस्ता अधिकार उल्लंघन गरिएका घटनाहरू लुकेर रहेका कारणले धेरै संख्यामा आदिवासी जनजातिहरू पीडित भएको अवस्था छ ।

नेपालका आदिवासीहरूको मानवअधिकार सम्बन्धी वकिल समूह (लाहुर्निप) आफ्नो स्थापनाकालदेखि नै आदिवासीहरूको मानवअधिकार संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा सुनिश्चित गर्ने कार्यमा निरन्तर लागिपरेको छ । नेपालका विभिन्न क्षेत्रमा घटेका वा मानवअधिकार उल्लंघन भएका घटनाहरूलाई दस्तावेजीकरण गरी सम्बन्धित निकायसम्म पुर्‍याई आफ्नो स्रोतसाधनले भ्याएसम्म कानूनी उपचार दिलाउँदै आएको छ । विगत केही वर्षदेखि लाहुर्निपले विभिन्न जिल्लाहरूमा आदिवासीहरूको मानवअधिकार रक्षकहरू (Indigenous peoples human rights defenders) लाई परिचालन गरी ओझेलमा परेका घटनाका केही तथ्यहरू संकलन गरी दस्तावेजीकरण गर्ने प्रयास गरेको छ ।

लाहुर्निपको जानकारीमा आएका र आफ्नै पहलमा विगत केही वर्षदेखि आदिवासीहरूको मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाहरू संकलन गरी दस्तावेजीकरण गर्ने र राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र अन्तर्राष्ट्रियस्तरका निकायहरूमा सुसूचित गराई लाहुर्निपले अन्तर्राष्ट्रिय न्यायिक निकायमा समेत कानूनी उपचार दिलाउने प्रयास गर्दैआएको छ । लाहुर्निपले कानुनी उपचार दिलाएका, दिलाइरहेका र केही नयाँ घटनाहरूको समष्टिगत रूपमा ल्याएको केशस्टडिजको संगालो 'आदिवासी-मानवअधिकार उल्लंघनका केही घटनाहरू' हो । 'आदिवासी-मानवअधिकार उल्लंघनका केही घटनाहरू' लाई पुस्तकाकार रूपमा ल्याउनको लागि सहयोग पुर्‍याउने सम्पूर्ण मानवअधिकार रक्षकहरू, कार्यसमितिका पदाधिकारी तथा सदस्यहरू, कर्मचारीवर्ग र प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग उपलब्ध गराउने समस्त सहयोगीप्रति लाहुर्निप कृतज्ञता व्यक्त गर्दछ । साथै आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA) प्रति पनि धन्यवाद ज्ञापन गर्दछ ।

अधिवक्ता शान्ति कुमारी राई

अध्यक्ष, नेपालका आदिवासीहरूको मानव अधिकार सम्बन्धी वकिल समूह (लाहुर्निप)

मोरङ, कटहरी– रेलमार्ग निर्माण

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ?

विस्थापन

क) घटना भएको मिति: २०६८।३।७

ख) घटना भएको स्थान: जिल्ला मोरङ कटहरी गा.वि.स. २ र ३।

पीडितको विवरण–

क) नाम: किशोर माझी संयोजक, (रेलमार्ग जग्गा अधिग्रहण पीडित सङ्घर्ष समिति

ख) लिङ्ग: पुरुष। ग) उमेर: ४० घ) पेशा: कृषक।

ङ) विवाहित/अविवाहित: विवाहित। च) आदिवासी जनजातिको समूह: थारू।

छ) संस्थागत आवद्धता: थारू कल्याणकारिणी सभा मोरङ।

सामुहिक वा सामुदायिक पीडितको विवरण–

क) समुदाय: थारू।

ख) प्रभावित भएको जनसंख्या: २ र ३ कटहरीका जग्गाधनीहरू।

ग) पुरुष: घ) महिला:

ङ) बालबालिका: च) अगुवा/मुखिया/प्रमुख: किशोरकुमार माझी (चौधरी)

छ) जातीय परम्परागत पेशा: कृषि।

ज) संस्थागत आबद्धता: थारू कल्याणकारिणी सभा, मोरङ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनकर्ताको नाम तथा निकाय कुन हो ?

रेलमार्ग निर्माण आयोजना।

मुख्य पीडक: किशोर कुमार माझी, परियोजना संयोजक, रेल्वे अधिकार पीडित संघर्ष समिति।

ठेगाना जिल्ला मोरङ, कटहरी -२।

घटनाको संक्षिप्त विवरण–

भारत सरकारको सहयोगमा रेलमार्ग निर्माण आयोजनाअन्तर्गत जोगवनी विराटनगर खण्डको बुधनगर गा.वि.स. विराटनगर उपमहानगरपालिका ११ र १८ जतुवाहुँदै कटहरी १,२ र ३ वडासम्म रेल मार्ग रेखाङ्कन गरी रेखाङ्कनभित्र जग्गाधनीहरूको नामावली मिति २०६८ साल असार ७ मा 'नयाँ पत्रिका' नामक राष्ट्रिय पत्रिकामा पृष्ठ ६ देखि ८ सम्मका जग्गाधनीहरूको नाममा सार्वजनिक सूचना प्रकाशित भएपछि थाहा भएको।

मानवअधिकार उल्लघंनका घटनाबाट परेको आर्थिक, सामाजिक तथा सास्कृतिक असर र प्रभाव

मोरङ जिल्लाको कटहरी गा.वि.स. वडा नं. २ र ३ को जग्गा अधिग्रहण गर्दा थारू जातिहरूको जग्गाहरू पर्ने ठाउँमा मूल्यांकन कम गरी आर्थिक शोषणका साथै सुकुम्वासी हुनसक्ने। कृषि पेशाबाट प्रेरित हुनु उनीहरूको पुर्ख्यौली जमीनबाट विस्थापितका साथै प्रदूषण फैलिने मूल्यांकन गरेका छन्।

उक्त घटनाको सम्बन्धमा सरकारी निकायबाट भएका प्रतिक्रियाहरू–

नेपाल सरकारको जिल्ला प्रशासन कार्यालयका प्रमुख जिल्ला अधिकारी अध्यक्ष, रेल्वे प्रमुख सदस्य सचिव, मालपोत कार्यालय सदस्य, नापी शाखा प्रमुख सदस्य, स्थानीय विकास अधिकारी सदस्य, कोष तथा लेखा नियन्त्रण कार्यालय सदस्य भई विभेदकारी रूपमा कम मूल्यांकन गरेको।

कटहरी गा.वि.स. वडा नं. २ (ख) ३ (ख) का जग्गाका मूल्यांकन यस प्रकार गरी पत्रिकामा प्रकाशित गरेको कटहरी गा.वि.स. वडा नं २ विराटनगर रंगेली पिच सडकको दुवैतर्फको ५० मिटरभित्र पर्ने जग्गा प्रतिकट्ठा २५ लाख, ३०० मिटरभित्र ९ लाख, ४०० मिटरभित्र ८ लाख, ४०० मिटरदेखि उत्तरतिरका २ (ख) र ३ (ख) खेतियोग्य सबै २ लाख राखी हचुवाको भरमा मूल्यांकन गरेको पाइयो।

कटहरी गा.वि.स. वडा नं. २ र ३ का थारू आदिवासीहरूले २०६९ साल साउन २५ गते १८ औं विश्व आदिवासी दिवसका दिन पत्रकार सम्मेलन गरेको, त्यसपछि २०६९ साल भदौ ३ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय मोरङमार्फत प्रधानमन्त्री कार्यालय, गृह मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय, भौतिक योजना मन्त्रालय, निर्माण यातायात मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोग, भारतीय दूतावास, क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय धनकुटा रेल्वे कार्यालय, आई.लि. आई.एल.ओ कार्यालय नेपाल आदिवासी जनजाति महासंघ, केन्द्रीय र जिल्ला कार्यालय लगायतमा बोधार्थ दिई जानकारी गराएपछि गृहमन्त्री तथा

बाधा अड्काउ फुकाउ आदेश तत्काल जारी नहुने संकेत

उपप्रधानमन्त्री विजय कुमार गच्छदारलाई २०६८ साल जेठ १७ र २०६८ साल जेठ ३० गते निवेदन दिएपछि २०६८ साल जेठ ३० मा माननीय उपप्रधान तथा गृहमन्त्रीज्यूले निवेदकको मागबमोजिम पुनः मूल्यांकन गरिदिने भनी तोकआदेश गरेपछि क्षेत्रीय पशासन कार्यालय धनकुटा मिति २०६९।४।२ च.नं. ५ मुआब्जा सम्बन्धमा पत्रचार गरेपश्चात् क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालयले २०६९ साल असार ७ मा च.नं १२५९ मा जिल्ला प्रशासन कार्यालय मोरङलाई रायसाथ निर्णय पेश गर्न पत्र लेखेको। हाल सो सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतमा मुद्दा चलिरहेको अवस्था छ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनको सम्बन्धमा चाहेको उपचारको मागदावी –

कटहरी– २ र ३ का आदिवासीहरूको मानवअधिकार साँस्कृतिक अधिकार उल्लंघन तथा आर्थिक अधिकार उल्लंघन भएको साथ विस्थापित हुने भएकोले या त उचित मूल्यांकन गरिनुपर्ने र सोहीस्तरको जग्गा उपलब्ध गराउनुपर्ने, नभए रेल्वे स्टेशन अन्यत्र सारिनुपर्ने माग रहेको छ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएका घटनासंग सम्वद्ध प्रमाणहरू–

साक्षीः थारू कल्याणकारिणी सभा, ने.अ.प. महासंघ।

ठेगानाः मोरङ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएको घटनाको जानकारी तथा उजुरीलाई सहयोग पुऱ्याउने कागजात, पत्रिका कटिङ वा दसीप्रमाण –

१. जिल्ला प्रशासन कार्यालय मोरङको पत्र।

२. क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय धनकुटाको पत्र।

३. गृहमन्त्रालय र गृहमन्त्रीको तोकआदेश लगायत विभिन्न पत्र-पत्रिकामा प्रकाशित समाचारहरू।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनको जानकारी पेश गर्ने–

देवराज चौधरी, मोरङ, प्रतिरक्षक, मिति २०७१ साल जेठ ६ गते।

केश नं. २

खिम्ती–ढल्केबर हाईटेन्शन परियोजना

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ? कस्तो प्रकृतिको।

आदिवासीहरूको विस्थापन तथा उनीहरूको स्वतन्त्र, पूर्व सुसूचित जानकारीको अधिकार हनन भएको छ।

यो घटनाबाट आदिवासी जनजातिमा कसरी र कस्तो असर पऱ्यो ?

विश्व बैंकको सहयोगमा संचालित खिम्ती-ढल्केबर २२० केभी प्रसारण लाइन त्यहाँका आदिवासी तथा स्थानीयवासीहरूसँग कुनै परामर्शबिना संचालनमा ल्याइएको हो। यस परियोजनाले आदिवासीहरूको स्वतन्त्र, पूर्व सुसूचित जानकारीको अधिकार हनन गरेको छ। साथै विश्व बैंक स्वयंको सुरक्षा नीति समेत हनन गरेको छ, सो प्रसारण लाईन स्थानीयवासीहरूको घर, विद्यालय तथा खेती गर्न भूमिमाथिबाट लगिने हुँदा त्यहाँ धेरै आदिवासीहरू विस्थापित हुने अवस्था रहेको छ, जसको कारण उनीहरूको भूमि तथा बाससमेतमा प्रभाव पार्ने देखिन्छ। यसबाट जम्मा १०४० घरधुरी विस्थापित हुने अवस्था रहेको छ।

विश्वस्त सूत्र
(BISHWASTA SUTRA Weekly) साप्ताहिक
सूचना
खिम्ती-ढल्केबर २ सय २० लाइनबाट आदिवासीलाई असर गरेकोबारे
लाहुर्निपद्वारा विश्व बैङ्कमा उजुरी

घटना कहिले र कहाँ भएको हो ?

यो परियोजना सन् २०१० बाट शुरु भएको हो। सिन्धुली जिल्लाको भद्रकाली गाविस वडा नं. ६ मा भएको हो।

पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरू को को हुन् ?

यो परियोजनाबाट त्यहाँ बसोवास गर्ने तामाङ, मगर, भुजेल, नेवार आदिवासी

लगायत दलित समुदाय प्रभावित भएका छन् ।
जम्मा प्रभावित संख्या: ४४१५
पुरुष: २०७४
महिला: २३४१
बालबालिका: १५८९

६) मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता र निकाय को हो ?
परियोजना ।

सो घटना उपर सरकारी निकायको के र कस्ता प्रतिक्रियाहरू आए ?
स्थानीयहरूको विरोधपछि स्थानीय प्रशासनले त्यस क्षेत्रमा बसोवास गर्ने आदिवासी तथा स्थानीयवासीहरूसंग वार्ता तथा सहकार्य गर्ने प्रतिवद्धता जाहेर गरेको छ ।

मानवअधिकार उल्लंघन विरुद्ध उपचारको लागि के कस्ता कदमहरू चालिए । परिणाम के भयो ? अहिले कस्तो अवस्थामा छ ?
प्रभावित स्थानीयहरूले स्थानीय प्रशासन, प्रधानमन्त्रीको कार्यालय, ऊर्जा मन्त्रालयमा निवेदन पेश गर्नुका साथै विश्व बैंकको इन्स्पेक्सन प्यानलमा पनि जानकारी गराएको छ ।

विराटनगर रेलमार्ग निर्माण

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ? कस्तो प्रकृतिको–
थारू आदिवासीहरूको आर्थिक साँस्कृतिक र भूमिमाथिको अधिकार हनन भएको छ।

यो घटनाबाट आदिवासी जनजातिमा कसरी र कस्तो असर पुऱ्यायो ?
थारूहरू प्राय कृषि पेशामा रहेको हुनाले उनीहरू खेती गरेर आफ्नो जीविकोपार्जन गर्थ्यो । तर जब जोगवनी विराटनगर रेल्वे परियोजनाले पत्रिकामार्फत सूचना प्रकाशित गरी जग्गा अधिग्रहण गरेपछि उनीहरू कृषि पेशाबाट वञ्चित हुनुका साथै सुकुम्वासीसमेत भएकाले उनीहरूलाई असर परेको हो ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण–
भारत सरकारको सहयोगमा रेल मार्ग निर्माण आयोजनाअन्तर्गत जोगवनी-विराटनगर खण्डको बुधनगर गा.वि.स. को भेडीयारीबाट विराटनगर उ.म.न.पा. वडा नं. ११ जतुवाहुँदै मोरङको कटहरी गा.वि.स. वडा नं. १,२ र ३ सम्म रेल मार्गको रेखाङ्कनभित्र पर्ने जग्गाधनीहरूको नामावली २०६८।३।७ गतेको 'नयाँ पत्रिका' नामक राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सूचना प्रकाशित गरिएको थियो ।

२०६८ साल, चैत्र ६ मा 'राजधानी' पत्रिकामा प्रकाशित सूचनाअनुसार रंगेली पिच सडकले छोएको ५० मि. भित्र प्रति कट्ठा २५ लाख, पिच सडकले नछोएको दक्षिणतर्फ १६ +५५० कि.मि. १७ लाख, तर पिच सडकले नछोएको उत्तर ३०० मी. सम्म प्रति कठ्ठा ९ लाख, ४०० मी. सम्म प्रतिकट्ठा ८ लाख सोदेखि उत्तर एउटै आलीको वरपर २ लाख मात्र निर्धारण गरेको छ । जहाँ थारूहरूको मात्र जग्गा पर्दछ । जुन आई.एल.ओ. महासन्धि नं. १६९ र यु.एन. ड्रीप, २००७ को भावनाविपरीत छ । त्यसैले थारू आदिवासीहरूले जिल्ला प्रशासन कार्यालय मोरङमार्फत नेपाल सरकार गृह मन्त्रालय काठमाडौंमा मिति २०६८ साल, फागुन १२ मा द.नं ९१७८ को उजुर दर्ता गरेको छ । त्यसैगरी उपप्रधान तथा

'उठीबास लाउने रेल्वे नल्याऊ'

गृह मन्त्रीलाई मिति २०६९ साल, जेठ १८ मा द.नं. ८५३ को उजुरी दर्ता गराएको । मिति २०६९ साल, जेठ ३१ मा द.नं. ६९ तत्कालीन उप प्रधान तथा गृहमन्त्री विजय कुमार गच्छदारज्यूलाई निवेदन दर्ता गराएकोले मा. मन्त्रीज्यूले तत्काल नै निवेदकहरूको मागबमोजिम पुनः मूल्याङ्कन गर्ने कारवाही गरिदिने भनी उपप्रधान तथा गृह मन्त्रीज्यूले तोक-आदेश गरे तापनि हाम्रो उजुरी मागप्रति वेवास्ता गरी बसेको र जिल्ला प्रशासन कार्यालय मोरङले मिति २०६९ साल, असार ५ मा च.नं. ३४१ (गोप्य) को पत्रसाथ कारबाही किनारासहित सम्बन्धित मन्त्रालय सिंहदरबार, काठमाडौँबाट पत्राचार भएकोमा सम्बन्धित मन्त्रालयबाट २०६९ साल, साउन २ मा च.नं. ५ को पत्रबाट क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय धनकुटा र जिल्ला प्रशासन कार्यालय मोरङसमेतलाई पत्राचार गरेको अहिलेसम्म बेवास्ता गरेकाले २०६९ साल साउन २५ गते १८ औं विश्व आदिवासी दिवसको दिन नारा जुलुससहित ज्ञापन-पत्र बुझाएको र त्यसको निरन्तरता २०७१ साल, साउन २५ गते शान्तिपूर्ण विरोधस्वरूप नगर परिक्रमा गरी ज्ञापनपत्र बुझाएको । हाल कटहरी २ र ३ बाटै थारु आदिवासीहरूको जमीनमा कुनै काम हुनसकेको छैन । तर जोगवनीदेखि कटहरी १ सम्म १३ किलो मिटर जमिनमा माटो भर्ने र गिटी बिछ्याउने काम भइसकेको छ ।

घटना कहिले र कहाँ भएको हो ?

कटहरी गाविसको वडा नं. २ र ३ ।

पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरू को को हुन् ?

पीडित हुने जातिहरूमा थारूहरू रहेका छन्, जसको नाम निम्नानुसार छ–

१. किशोर कुमार माझी, दिगम्बर माझी थारू, सुखाराम माझी, भगलु माझी, राकेश कुमार माझी, सन्तोष कुमार माझी, कालिराम माझी, धुरनलाल माझी, राजकुमार चौधरी, बद्री माझी थारू, राम सेवक माझी, गेनालाल माझी, भोजनी देवी माझी, कुरमी माझी, दुखनी राजवंशी, बतरुलाल चौधरी, महावती माझी र गहनलाल माझीलगायत सयौं घरपरिवार छन् ।

मानवअधिकार उल्लंघन कर्ता र निकाय को हो ?

जोगवनी विराटनगर रेल्वे परियोजना र नेपाल सरकार तथा जिल्ला प्रशासन कार्यालय, मुआब्जा निर्धारण समिति ।

यो घटनाउपर सरकारी निकायको केकस्ता प्रतिक्रियाहरू आए ?

यो घटनामा जिल्ला प्रशासन कार्यालय मोरङका प्रमुख जिल्ला अधिकारी तारानाथ गौतम संयोजक रहेको मूल्य निर्धारण समितिले नियतवश थारूहरूको जग्गाको मूल्यांकन उनीहरूको सहमति नलिई काम गरेको उपप्रधान तथा गृहमन्त्री विजय कुमार गच्छादारले गरेको तोक-आदेशमा पुनःमूल्यांकन गर्ने भनिए तापनि बेवास्ता गरेको ।

मानवअधिकार उलंघनविरुद्ध उपचारको लागि केकस्ता कदमहरू चालिए ? परिणाम के भयो ? अहिले कस्तो अवस्थामा छ ?

जिल्ला प्रशासन कार्यालयमार्फत नेपाल सरकार गृह मन्त्रालयमा २०६८ साल, असार १३ द.नं. ७४२० को उजुरी दर्ता गरेको ।

- २०६८ साल, फागुन १२ द.नं ९१७८ को पुनः उजुरी दर्ता गरेको जिल्ला प्रशासन कार्यालय मोरङमा पुनः मूल्यांकनका लागि निवेदन दर्ता ।
- २०६९ साल, जेठ १८ द.नं. ८५३ को उजुरी गृह मन्त्रालयमा दिएपछि उपप्रधान तथा गृहमन्त्री विजय कुमार गच्छदारज्यूले २०६९ साल, जेठ ३१ मा द.नं ८६९ लाई तत्काल पुनः मूल्यांकनका लागि कारबाही गर्न क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय धनकुटा र जिल्ला प्रशासन कार्यालय मोरङलाई निर्देशन दिएको ।
- २०६९ साल, साउन २५ गते र २०७१ साल, साउन २५ गते क्रमशः १८ औ र २०औँ आदिवासी दिवसको दिन नारा जुलुससहित जिल्ला प्रशासन कार्यालय मोरङमा ज्ञापनपत्र दिएको ।
- हाल भारतको जोगवनीदेखि नेपालको कटहरी १ वडासम्म माटो भर्ने र गिटी बिछ्याउने काम भएको तर आन्दोलन गर्ने ठाउँ कटरही २ र ३ मा कुनै काम भएको छैन । मुद्दा पुनरावेदन र सर्वोच्च अदालतमा चलिरहेकोछ ।

केश नं. ४

काबेली जलविद्युत आयोजना

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ? कस्तो प्रकृतिको ।

आदिवासीहरूको भूमिअधिकार, स्वतन्त्र, पूर्व सुसूचित जानकारीको अधिकार र जबर्जस्त विस्थापन ।

यो घटनाबाट आदिवासी जनजातिमा कसरी र कस्तो असर पर्‍यो ?

यस परियोजना निर्माणका क्रममा त्यहाँका आदिवासी जनजातिहरूलाई कुनै सूचना तथा परामर्श गरिएको छैन । साथै परियोजनले त्यहाँका आदिवासी जनजातिहरूको भूमि अधिग्रहण गर्नुका साथै उनीहरूलाई उनीहरूको भूमिबाट जबर्जस्त रूपमा विस्थापन गर्ने काम गरेको छ । उनीहरूको भूमि अधिग्रहणका बदलामा सम्बन्धित निकाय तथा परियोजनाले कुनै क्षतिपूर्ति दिएको छैन ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण–

विश्व बैंकको लगानीमा संचालन हुने काबेली 'ए' जल विद्युत परियोजनाको संभाव्यता अध्ययन सन् १९९८ मा सम्पन्न भई सन् २०१२ बाट परियोजना संचालन गरी सन् २०१५ सम्ममा जलविद्युत उत्पादन शुरु गर्ने लक्ष्य राखिएको थियो ।

पाँचथर जिल्लामा निर्माणाधीन यस यस परियोजनाको सुरुङ निर्माण कार्य अमरपुर गाविस वडा नं. ७ धुसेनीमा भइरहेको छ । यो परियोजना मेची राजमार्गको बसपार्कबाट करीब ३०० मिटर पूर्वमा अवस्थित रहेको छ । हालसम्म यस परियोजनाले गएको तीन वर्षमा अमरपुर गाविस हुँदै सुरुङ निर्माण क्षेत्रसम्मको कच्ची सडक निर्माण गरेको छ । सो सडक निर्माणका क्रममा त्यहाँका स्थानीयवासी तथा आदिवासी जनजातिहरूको कम्तीमा ३०० रोपनी भूमिमा असर पुऱ्याएको छ, जसले १०० घरधुरीमा बसोवास गर्ने ४०० भन्दा बढी मानिसलाई असर पुऱ्याएको छ । यसमा अधिकांश तामाङ समुदायका आदिवासीहरू पर्दछन् ।

नागरिक

जलविद्युत कम्पनीले २० अर्ब पुँजी पुऱ्याउने

काबेलीमा आईएफसीको ४ अर्ब

घटना कहिले र कहाा भएको हो ?

यस परियोजनाले आदिवासीहरूको अधिकार हनन वि.सं. २०६७ बाट शुरु भएको ।

पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरू को को हुन् ?

यस परियोजनाले विशेषगरी त्यहाँ आदिवासी समुदायहरू तामाङ, राई लिम्बू, नेवार र माझी लगायतकालाई प्रत्यक्ष प्रभाव पार्छ ।

मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता र निकाय को हो ?

यस परियोजनामा मानवअधिकार उल्लंघनकर्ताहरूमा नेपाल सरकार र विश्व बैंक रहेको छ ।

मानवअधिकार उल्लंघन विरुद्ध उपचारको लागि चालिएका कदम, परिणाम र अहिलेको अवस्था ।

यस ठाउँमा सो परियोजना परी परम्परागत रूपमा बसोवास गर्दै आएका निमाडोल्मा लामा परिवारको करीब ९० रोपनी जग्गा बिना कुनै क्षतिपूर्ति परियोजनाले लिएको छ । उनले एकवर्ष अघि त्यहाँका जनताले सो परियोजनाले पारेको प्रभावका सम्बन्धमा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा निवेदन दर्ता गराएको भए तापनि प्रमुख जिल्ला अधिकारीले सो सम्बन्धमा सकारात्मकक जवाफ नदिएपछि परियोजनाका विरुद्धमा जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर गर्ने काम भएको छ । परियोजनाले मुद्दा फिर्ता गर्नका लागि धम्की दिएपछि लामाले मुद्दा फिर्ता लिएका छन् ।

आदिवासी जनजाति मानवअधिकार उल्लंघन भएका घटनालाई पुष्टी गर्ने सम्वद्ध प्रमाणहरू ।

सम्झौतापत्र, पत्रपत्रिकामा प्रकाशित समाचार ।

झापा, गोलधाप– गौवध (केश– १)

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ? कस्तो प्रकृतिको ।

धार्मिक तथा साँस्कृतिक अधिकार हनन ।

यो घटनाबाट आदिवासी जनजातिमा कसरी र कस्तो असर पर्‍यो ?

कुमार तुम्बापो घरको मूली व्यक्ति हुन् । उनको पहिलो श्रीमती दिलकुमारी तुम्बापोपट्टि ४ जना छोरा र २ छोरीहरू छन् । २०७१ साल, जेठ पहिलो हप्ता उनको कान्छी श्रीमती पुष्पा तुम्बापोको निधन भयो । तुम्बापो घरको मूली नै पक्राउ परी हिरासतमा रहेकोले खेतिपाति र घरव्यवहार चलाउन मुश्किल परेको छ । त्यसैगरी सोही घटनामा पक्राउ परेका जगत राईको श्रीमती २९ वर्षकी शुकमति राईकी ३ जना छोराहरू ११ वर्षीय आशिष, ८ वर्षको अभिषेक र ७ वर्षीया आशिका राईको पनि घर व्यवहार डामाडोल भएको अवस्था छ । उनीहरूको बालबालिकामा मानसिक असर परेको छ र उनीहरूको स्वाभिमानमा समेत असर पुगेको छ ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण–

२०७१ साल जेठ २२ गते बेलुकी ८ बजे झापा जिल्लास्थित गोलधाप गा.वि.स. वडा नं. ९ लाटीहोलीस्थित मकैबारी आसपासबाट गोरु काटेको अभियोगमा कुमार तुम्बापोलाई पक्राउ गरी कुटपिट गर्दै लछारपछार पारेर भ्यानमा राखे । त्यसपछि 'तँ पनि गोरु काट्न सघाउने होस्' भन्दै बल बहादुर तुम्बापोलाई समेत पक्राउ गरी भ्यानमा कोचे । यसका अलावा साथी भेट्न आउँदै गरेका जगत राईलाई पनि 'तँ पनि गोरुको मासु लिन आएको होस्' भनी गाली गर्दै पक्राउ गरी भ्यानमा हाली प्रहरी चौकी गोलधापमा ल्याई एकैछिन बिसाई तुरुन्तै जिल्ला प्रहरी कार्यालय झापामा लगे । यसैगरी झापा जिल्लाको बिर्तामोडस्थित केन्द्रीय कार्यालय रहेको भनिएको गौवंश संरक्षण मञ्चले 'गोरु काट्नेलाई मुलुकी ऐनबमोजिम कारबाही गरिपाऊँ' भनी जेठ २३ गते उजुरी दिएको र सोही उजुरीको आधारमा उनीहरूलाई गौवध गरेको आरोपमा मुद्दा चलाउने भन्दै झापा जिल्ला अदालतबाट म्याद थपी थप अनुसन्धानको लागि भनेर हालसम्म जिल्ला प्रहरी कार्यालय झापास्थित हिरासतमा ३ जनालाई नै थुनामा राखिएको छ ।

घटना कहिले र कहाा भएको हो ?

झापा जिल्ला, गोलधाप गा.वि.स.वडा नं. ९ लाटिहोलीस्थित कुमार तुम्बापोको घरखेत परिसरमा २०७१ साल, जेठ २२ गते भएको घटना हो ।

पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरू को को हुन् ?

झापा जिल्ला, गोलधाप गा.वि.स. वडा नं. ९ लाटिहोली बस्ने कुमार तुम्बापो, वडा नं. ८ फारलाईन बस्ने बल बहादुर तुम्बापो र जगत राई ।

मानव अधिकार उल्लंघनकर्ता र निकाय को हो ?

झापा जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रहरी निरीक्षक देवी (प्रसाद) पौडेल ।

यो घटनाउपर सरकारी निकायको के कस्ता प्रतिक्रियाहरू आए ?

यस घटनाका पीडित कुमार तुम्बापोलाई 'तँ गोरु काट्ने, मासु खाने मुख्य मान्छे होस्' भन्दै प्रहरीले अत्याधिक शारीरिक र मानसिक यातना दिएको बुझिएको छ । हिरासतमा झिर जस्तो सुईरोले खुट्टामा घोची प्रहरीले यत्रतत्र डँडाल्नोसमेतमा कुटपिट गरी खुट्टा सुन्निएको बुझिएको ।

मानवअधिकार उल्लंघनविरुद्ध उपचारको लागि के–कस्ता कदमहरू चालिए, परिणाम के भयो ? अहिले कस्तो अवस्थामा छ ?

आदिवासी जनजाति महासङ्घ झापा जिल्ला समन्वय परिषद् र स्थानीय आदिवासी जनजातिसँग सम्बद्ध संघसंस्थाहरूले निम्नलिखित माग राखी जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा धर्ना तथा ज्ञापनपत्र बुझाएका छन् ।

१) नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १७(३), आईएलओ महासन्धि नं. १६९ को धारा ५(क) र आदिवासी अधिकारसम्बन्धी संयुक्तराष्ट्र संघीय घोषणापत्र २००७ को धारा ११(१) समेतको प्रावधानमा रहेको आदिवासीको अधिकारसमेत उल्लंघन गरिएकोले सो गौवध मुद्दा खारेज गर्नुपर्ने ।

२) प्रहरीको ज्यादती र कुटपिट गरेको उपर क्षतिपूर्तिसमेत दिलाई न्याय पाउँन कारबाही गर्नुपर्ने ।

मानव अधिकार उल्लंघनसम्बन्धी जानकारी पेश गर्ने व्यक्ति–

मकवान सुब्बा, झापा जिल्ला, प्रतिरक्षक, मिति २०७१ सा असार १ गते ।

इलाम, पशुपतिनगर– गौवध (केश–२)

कुन मानवअधिकार उल्लघन भएको हो ? कस्तो प्रकृतिको ।

धार्मिक तथा साँस्कृतिक अधिकार हनन ।

यो घटनाबाट आदिवासी जनजातिमा कसरी र कस्तो असर पर्‍यो ?

पीडित सुजन भन्ने तारा बहादुर राई आफू पक्राउ परेपछि आफ्नो घरँ धान्न मुश्किल परेको छ। बाछी मार्ने अपराधी भन्दै गैरआदिवासी/जनजातिले बद्नाम गर्ने गरेको कारण समाजमा सम्मानित रूपले बाँच्न पाउनबाट वञ्चित भएका छन् ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण

तारा बहादुर राईको इलाम जिल्ला, पशुपतिनगर गा.वि.स. वडा नं. ९ जिलस्थित घरछेउमा रहेको गाईगोठमा २०७१ साल जेठ १ गते बिहान ५ बजेतिर मण्डल तामाङ गाई दुहुन जाँदा आफ्नो लैनो गाई र ५ महिनाको बाछी मृतक अवस्थामा देखेको ।

घटनास्थलमा ३ वटा यू.पी. लेखिएको हरियो बोतल फेला परेको र ती बोतल राति कसले ल्याइराखेको उसैले त्यो गाई र बाछी मारेको हुनुपर्छ भनी शङ्का गरी बुझ्दा ती बोतलहरू २०७१ साल बैशाख ३१ गते बेलुकी मण्डल तामाङको पसलबाट तारा बहादुर राईले मागी ल्याएको पाइएको ।

त्यसकारण गाई र बाछीसमेत गरी रु. ८०,०००।- पर्ने निज राईले नै मारेको हुँदा पक्राउ गरी गौवध मुद्दामा कारबाही गरी पाऊँ भन्ने व्यहोराको ४५ वर्षीय भीम बहादुर तामाङले २०७१ साल जेठ ३ गते इलाका प्रहरी कार्यालय पशुपतिनगर, इलाममा दिएको जाहेरी दर्खास्त ।

२०७१ साल बैशाख ३१ गते मेरो गाउँका दीपेश तामाङको विवाहमा मलाई पनि निम्तो भएको र विवाहमा गई रक्सीसमेत खाई आफ्नो घरतर्फ जाने क्रममा बाटोमा भएको मण्डल तामाङको पसलबाट हरियो ३ वटा प्लाष्टिकको बोतल मागी हातमा नै बोकी ल्याएकोमा र सो रात गाई बाछीको धनीको गोठमा पुगी मलाई रक्सीको नशा लागेको हुँदा केही बेर त्यहीं गाईगोठमा सुतें र सुत्दा गाईले ठूलो सास फेरी मलाई हान्न खोज्दा गाई तथा बाछी बाँधिरहेकोले भित्तामा भएको ढुङ्गा टिपी पहिला माऊ गाईको टाउकोमा हानेकोमा गाई मर्नगयो र पुनः भित्ताको अर्को ढुङ्गा टिपी बाछीलाई टाउकोमा नै हानेकोमा मर्‍यो, घटनास्थलबाट बरामद भएको तीनवटा हरियो प्लाष्टिकको बोतल मैले मण्डल तामाङको घरबाट मागी लगेको र बरामद ढुङ्गाहरू गाई बाछी मार्न प्रयोग गरेका हुँ भन्नेसमेत सुजन भन्ने तारा बहादुर राईले श्री जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय इलाममा गरेको बयान । प्रतिवादी अर्थात् सुजन भन्ने तारा बहादुर राईले मुलुकी ऐन, चौपाया महलको १,५ र ११ नं. बमोजिम कसूर गरेको पुष्टि हुनआएकोले सोबमोजिम सजाय गरी पाऊँ भनी गौवधको २०७१ साल जेठ १४ मा इलाम जिल्ला अदालतमा दर्ता गरिएको मुद्दा ।

घटना कहिले र कहाँ भएको हो ?

२०७१ साल जेठ ३ गते इलाम जिल्ला पशुपतिनगर गा.वि.स. वडा नं.९ जिल भन्ने ठाउँमा भएको घटना हो ।

पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरू को को हुन् ?

सुजन भन्ने तारा बहादुर राई ।

पीडितको विवरण–

इलाम जिल्ला पञ्चकन्या गा.वि.स. वडा नं.९ घर भई हाल बुबा, आमासहित मावली, पशुपतिनगर गा.वि.स. वडा नं.९ जिल बस्ने सुजन भन्ने तारा बहादुर राई ।

मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता र निकाय को हो ?

१) गौतम थापा र इलाम जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रहरी नायव निरीक्षक, इलाका प्रहरी कार्यालय पशुपतिनगर, इलाम ।

२) मुक्तिनाथ ओझा र जिल्ला न्यायाधिवक्ता, जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय

इलाम ।

३) प्रकाश ढुङ्गाना र जिल्ला न्यायाधीश, जिल्ला अदालत इलाम ।

यो घटनाउपर सरकारी निकायको के-कस्ता प्रतिक्रियाहरू आए ?

'गाई र बाछीको मूल्य रु. ८०,०००।- पर्ने होइन, करीब रु ४०,०००।- पर्ने चाहिं हो' भनी श्री इलाम जिल्ला अदालतमा बयान गरेको आधारमा २०७१ जेठ १६ गते कसूर गरेको ठहर गरी पुर्पक्षको लागि सुजन भन्ने तारा बहादुर राईलाई थुनामा राख्न थुनुवा पूर्जी दिई कारागार इलाममा पठाइएको ।

मानवअधिकार उल्लंघनविरुद्ध उपचारको लागि के-कस्ता कदमहरू चालिए ? परिणाम के भयो ? अहिले कस्तो अवस्थामा छ ?

गाई र बाछीको मूल्य धनीलाई बुझाउँला । तर मउपर गौवध मुद्दा दर्ता नगरियोस् । नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३, आईएलओ महासन्धि नं. १६९, आदिवासी अधिकारसम्बन्धी संयुक्तराष्ट्र संघीय घोषणापत्र, २००७ को प्रावधानमा रहेको आदिवासीको अधिकारसमेत उल्लंघन भइसकेकाले उक्त गौवध मुद्दा खारेज गरी न्याय पाउन माग दावी छ ।

मानव अधिकार उल्लंघनसम्बन्धी जानकारी पेश गर्ने व्यक्ति-

मकवान सुब्बा, झापा जिल्ला, प्रतिरक्षक, मिति २०७१ साल असार ७ गते ।

पाँचथर, अमरपुर- गौवध (केश-३)

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ? कस्तो प्रकृतिको ।

धार्मिक तथा साँस्कृतिक अधिकार हनन ।

यो घटनाबाट आदिवासी जनजातिमा कसरी र कस्तो असर पर्‍यो ?

तामाङ समुदायहरूमा परम्परादेखि भैंसी, राँगा, गाई र गोरुको मासु खाने चलन रहिआएको छ भने उनीहरू ती जनवारहरूको छाला काढी डम्फू र ढ्याँग्रोजस्ता धार्मिक र साँस्कृतिक प्रचलनमा प्रयोग गरिने बाजाहरू बनाई प्रयोग गर्दै आइरहेका छन् । उनीहरू गाई-गोरुहरू लडी मरेमा त्यसलाई खेरजान नदिई बेलामा नै छालाकाढ्ने र मासु बाँडी खाने तामाङ समुदायको परम्परागत लामो अभ्यास छ । त्यसकारण अमरपुर गा.वि.स वाड न. ५ का सूर्य मोक्तानको बाछी घर नजिकैको भीरबाट लडी मरेपछि मृतक बाछीको छालाकाढी मासु सोही गाउँका तामाङ समुदायमा बाँडी खाएकोमा पाँचथर जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रहरी निरीक्षक नारायण शाहका नेतृत्वमा गएको प्रहरी टोलीले ९ जना व्यक्तिलाई गौवध गरी मासु खाएको अभियोगमा प्रक्राउ गरी मुद्दा चलायो । सो घटनाले तामाङ समुदायको परम्परादेखिको धर्म, साँस्कृतिक र परम्परामाथि आघात परेको छ । यो घटना नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को भावना विपरीत र नेपाल सरकार पक्षराष्ट्र भइसकेको आई.एल.ओ. महासन्धि नं.१६९ का साथै नेपाल सरकारले सहमति जनाइसकेको आदिवासी अधिकारसम्बन्धी संयुक्तराष्ट्र संघीय घोषणापत्र, २००७ को विरुद्धमा भएको मानवअधिकार हननको घटना हो ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण-

२०६९ साल, आषाढ १७ गते सूर्य मोक्तानको बाछी घर नजिकैको भीरबाट लडी मरेपछि मोक्तानका आफन्तजनहरू मिली मरेको बाछीको छालाकाढी मासु बाँडी खाएको । सो घटनाको भोलिपल्ट २०६९ साल। आषाढ १८ गते बिहान पाँचथर

जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रहरी निरीक्षक नारायण शाहको नेतृत्वमा गएको प्रहरीको टोलीले ९ जना तामाङ समुदायका विभिन्न व्यक्तिहरूलाई गिरफतार गरी मुद्दा चलायो ।

घटना कहिले र कहाा भएको हो ?

यो घटना २०६९ साल, साउन २ गते पाँचथर जिल्लाको अमरपुर गा.वि.स. वाड नं. ५ मा भएको हो ।

पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरू को-को हुन् ?

पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरूको नाम निम्नप्रकार छन्:
४६ वर्षीय सर्जमान बम्जन, सोही गा.वि.स.का १९ वर्षीय पर्वत तामाङ, ३९ वर्षीय लक्ष्मी भन्ने पदमलाल तामाङ, ४४ वर्षीय समर बहादुर तामाङ, ५० वर्षीय दावावीर तामाङ, ४९ वर्षीय चन्द्रमान बम्जन तामाङ, २५ वर्षीय भीम तामाङ, २६ वर्षीय सूर्य मोक्तान तामाङ र १५ वर्षीय साने तामाङ गरी ९ जना तामाङ आदिवासी समुदायका व्यक्तिहरू सो घटनाबाट प्रत्यक्ष पीडित भए, भने उनीहरूको अलावा अप्रत्यक्ष रूपमा उनीहरूको करीब ३० जना परिवारका सदस्यहरू पीडित बने ।

मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता र निकाय को हो ?

जिल्ला प्रहरी कार्यालय पाँचथर, प्रहरी सहायक निरीक्षक नारायण शाह र जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय पाँचथरका सरकारी वकिल मनोज कुमार आचार्य ।

यो घटनाउपर सरकारी निकायको के कस्ता प्रतिक्रियाहरू आए ?

यो घटनामा जिल्ला प्रहरी कार्यालय पाँचथरका प्रहरी सहायक निरीक्षक नारायण शाहको जाहेरीले जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय पाँचथरका सरकारी वकिल मनोज कुमार आचार्यले पाँचथर जिल्ला अदालतमा मुद्दा दर्ता गरी कानूनी कारबाही अगाडि बढाएको ।

मानवअधिकार उल्लंघन विरुद्ध उपचारको लागि चालिएका कदम, परिणाम र अहिलेको अवस्थाबारे उल्लेख गर्नुहोस ?

आदिवासी जनजाति महांसघ पांचथर जिल्ला समन्वय परिषद् र स्थानीय आदिवासी जनजातिसँग सम्बद्ध संघसंस्थाहरूले निम्नलिखित माग राखी जिल्ला प्रहरी

कार्यालयमा धर्ना तथा ज्ञापनपत्र बुझाएका छन् ।

१) सरकारले नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले व्यवस्था गरेको धर्मनिरपेक्षतालाई सम्मान गर्दै पूर्ण रूपमा पालना गर्नुपर्ने ।
२) नेपाल सरकार पक्षराष्ट्र भएको आई.एल.ओ.महासन्धि नं.१६९ को कार्यान्वयन गरी आदिवासी जनजातिहरूको धार्मिक, साँस्कृतिक, परम्परागत मान्यता र अभ्यासलाई तथा उनीहरूको खाद्यस्रोतको सार्वभौम अधिकारलाई मान्यता दिनुपर्ने ।
३) तामाङ आदिवासी जनजातिहरूको प्रथा, परम्परा र परम्परागत अभ्यासलाई र संस्कृतिप्रतिको गहिरो विश्वासलाई आफ्नो मानवअधिकारको रूपमा आदिवासी अधिकार सम्बन्धी घोषणापत्र, २००७ को व्यवस्थालाई लागू गर्नुपर्ने ।
४) पक्राउ परेका व्यक्तिहरूलाई बिनाशर्त रिहाई गर्नुपर्ने ।

किरण सुनुवार, इलाम, प्रतिरक्षक, २०७० साल, भाद्र २९ गते ।

पाँचथर, फिदिम– गौवध (केश–४)

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ? कस्तो प्रकृतिको ।
धार्मिक तथा साँस्कृतिक अधिकार हनन ।

यो घटनाबाट आदिवासी जनजातिमा कसरी र कस्तो असर पर्‍यो ?
आदिवासी लिम्बू राई, गुरुङ समुदायहरूले भैंसी राँगा गाई-गोरुको छालाबाट मात्रै आफ्नो साँस्कृतिक बाजा च्याब्रुङ, ढोल-डम्फू बनाउने परम्परा छ। त्यसैगरी बोन्पो धर्ममा नभइनहुने सामग्री ढयांग्रो बाजा पनि गाई-गोरुकै छालाबाट बनाउनुपर्ने साँस्कृतिक र धार्मिक आस्था छ । त्यसैले गाई-गोरुहरू लडी मरेमा त्यसलाई खेरजान नदिइकन बेलामा नै छाला काढ्ने काम गर्ने त्यस समुदायको परम्परागत लामो अभ्यास छ। त्यस्ता वस्तुको मासु पनि त्यस समुदायहरूले खाद्यको रूपमा प्रयोग गर्ने गर्दछन् ।
२०६९ साल पौष २६ गते पाँचथर जिल्लाको फिदिम गा.वि.स वडा नं. ३ स्थित भीरबाट लडी मरेको बहरलाई छाला काढी मासु बाँडी खाएकोमा सोही दिन जिल्ला प्रहरी कार्यालय पाँचथरबाट आएका प्रहरीहरूले ७ जना व्यक्तिलाई गौवध गरी खाएको अभियोगमा पक्राउ गरी मुद्दा चलायो । सो घटनाबाट राई, लिम्बू, गुरुङ अदिवासी समुदायको परम्परादेखिको धर्म, संस्कृति र परम्परामाथि आघात परेको छ। यो घटना नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को भावना विपरीत र नेपाल सरकार पक्ष राष्ट्र भइसकेको आई. एल. ओ. महासन्धि नं. १६९ का साथै नेपाल सरकारले सहमति जनाइसकेको आदिवासी अधिकारसम्बन्धी संयुक्तराष्ट्र संघीय घोषणापत्र, २००७ को विरुद्धमा भएको मानवअधिकारको हननको घटना हो।

घटनाको संक्षिप्त विवरण–
२०६९ साल, पुस २६ गते भीरबाट लडी मरेको बहरलाई छाला काढी मासु बाँडी लगेको। सोही दिन जिल्ला प्रहरी कार्यालय पाँचथरबाट आएको प्रहरीको टोलीले ७ जना व्यक्तिलाई गौवध गरेको अभियोगमा गिरफ्तार गरी जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा लगी मुद्दा चलाएको ।

घटना कहिले र कहाँ भएको हो ?
यो घटना २०६९ साल, पुस २६ गते पाँचथर जिल्लाको फिदिम गा.वि.स. वडा नं. ३, १, सिदिन गाविसमा भएको हो ।

पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरू को को हुन् ?
पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरूको नाम निम्न प्रकार छ–
पाँचथर फिदिम गा.वि.स. वडा नं. ३ का ४८ वर्षीय दल बहादुर गुरुङ, वडा नं. १ बस्ने २० वर्षीय सुरेश नेवाङ, २३ वर्षीय शुभचन्द्र राई, १५ वर्षीय विनोद नेम्वाङ, वडा नं. ३ बस्ने ३८ वर्षीय अमृत नम्वाङ, २१ वर्षीय रमेश गुरागाई र सिदिन गा.वि.स. वडा नं. ९ घर भई हाल फिदिम गा.वि.स. १ बस्ने २१ वर्षीय दीपक आङबो गरी ९ जना व्यक्तिहरू प्रत्यक्ष पीडित बने भने उनीहरूमाथि आश्रित उनीहरूका ४० जना परिवारका सदस्यहरू अप्रत्यक्ष रूपमा पीडित बने।

मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता र निकाय को हो ?
जिल्ला प्रहरी कार्यालय पाँचथरका प्रहरी सहायक निरीक्षक खड्ग बहादुर गिरी र जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय पाँचथरका न्या.व. मनोज कुमार आचार्य ।

यो घटनाउपर सरकारी निकायको के-कस्ता प्रतिक्रियाहरू आए ?
यो घटनामा जिल्ला प्रहरी कार्यालय पाँचथरका प्रहरी सहायक निरीक्षक खड्ग बहादुर गिरीको जाहेरीले जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय पाँचथरका न्या.व. मनोज कुमार आचार्यले पाँचथर जिल्ला अदालतमा मुद्दा दर्ता गरी कानूनी कारबाही अगाडि बढाएको ।

मानवअधिकार उल्लंघनविरुद्ध उपचारको लागि के-कस्ता कदमहरू चालिए ? परिणाम के भयो ?अहिले कस्तो अवस्थामा छ ?
आदिवासी जनजाति महासंघ पाँचथर जिल्ला समन्वय परिषद् र स्थानीय आदिवासी जनजातिसँग सम्बद्ध संघसंस्थाहरूले निम्नलिखित माग राखी जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा धर्ना तथा ज्ञापनपत्र बुझाएका छन् ।
१) सरकारले नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले व्यवस्था गरेको

धर्मनिरपेक्षतालाई सम्मान गर्दै पूर्णरूपमा पालना गर्नुपर्ने ।

२) नेपाल सरकार पक्ष राष्ट्र भएको आई.एल.ओ. महासन्धि नं. १६९ को कार्यान्वयन गरी आदिवासी जनजातिहरूको धार्मिक, साँस्कृतिक परम्परागत मान्यता र अभ्यासलाई तथा उनीहरूको खाद्यस्रोतको सार्वभौम अधिकारलाई मान्यता दिनुपर्ने ।

३) तामाङ आदिवासी जनजातिहरूको प्रथा, परम्परा तथा परम्परागत अभ्यासलाई र संस्कृतिप्रतिको गहिरो विश्वासलाई आफ्नो मानवअधिकारको रूपमा आदिवासी अधिकारसम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय घोषणापत्र, २००७ को व्यवस्थालाई लागू गर्नुपर्ने ।

४) पक्राउमा परेका व्यक्तिहरूलाई बिनाशर्त रिहाई गर्नुपर्ने ।

मानव अधिकार उल्लंघनसम्बन्धी जानकारी पेश गर्ने व्यक्ति–

किरण सुनुवार, इलाम, प्रतिरक्षक, २०७० साल भाद्र ३० गते ।

पाँचथर, फिदिम– गौवध (केश–५)

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ? कस्तो प्रकृतिको ।

धार्मिक तथा साँस्कृतिक अधिकार हनन ।

यो घटनाबाट आदिवासी जनजातिमा कसरी र कस्तो असर परयो ?

आदिवासी लिम्बू र नेवार समुदायहरूले भैंसी राँगा, गाई-गोरुको छालाबाट मात्रै आफ्नो साँस्कृतिक बाजा च्याब्रुङ, ढोल, डम्फू बनाउनुपर्ने भएको साथै बोन्पो धर्मका नभइनहुने सामग्री ढयाङ्ग्रो बाजा पनि गाई-गोरुकै छालाबाट बनाउँदछन् । गाई-गोरुहरू लडी मरेमा त्यसलाई खेरजान नदिइकन बेलामा नै छाला काढ्ने र मासु खाने उनीहरूको परम्परा हो । यस घटनाबाट नेवार र लिम्बू समुदायहरूको धार्मिक र साँस्कृतिक आस्था, मान्यता र परम्परामाथि आघात पुगेको छ ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण–

२०७० साल, जेष्ठ २७ गते सारान्त भन्ने स्थानबाट टीका सुवेदीको घरबाट पाल्नको लागि ल्याउँदै गरेको बाछी भीरबाट लडी मरेको, मासु र छाला खेरजाने भएकाले सो जोगाउनलाई छाला काढी मासु बाँडी लगेको ।

२०७० साल, जेष्ठ २७ बेलुकी ७ बजे पाँचथर जिल्ला प्रहरी कार्यलयबाट आएको प्रहरीहरूले ५ जना व्यक्तिलाई गौवध गरेको अभियोगमा गिरफ्तार गरी पाँचथर जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा लगी मुद्दा चलाएको ।

घटना कहिले र कहा भएको हो ?

यो घटना २०७० साल, जेठ २७ गते पाँचथर जिल्लाको फिदिम गा.वि.स वार्ड नं. ६ मा भएको हो ।

पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरू को को हुन् ?

पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरूको नाम निम्नप्रकार छ– पाँचथर फिदिम गा.वि.स. वडा

नं. ६ बस्ने ३६ वर्षीय गजुरसिं तुम्बापो, ३० वर्षीय मनकुमार ईवा, ५३ वर्षीय जीवनारायण श्रेष्ठ, २० वर्षीय सन्तोष ईवा र ५२ वर्षीय राजकुमार नेम्वाङ पत्यक्ष पीडित बने भने उनीहरूसँग आश्रित २० जना घरपरिवार अप्रत्यक्ष रूपमा पीडित बनेका छन्।

मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता र निकाय को हो ?

जिल्ला प्रहरी कार्यालय पाँचथरका प्रहरी नायव निरीक्षक तीर्थ प्रसाद कट्टेलको जाहेरीले जिल्ला सरकारी कार्यालयका न्या.व. राजेन्द्र भट्टराई जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय।

यो घटनाउपर सरकारी निकायको केकस्ता प्रतिक्रियाहरू आए ?

जिल्ला प्रहरी कार्यालय पाँचथरका प्रहरी नायव निरीक्षक तीर्थ प्रसाद कट्टेलको जाहेरीले जिल्ला सरकारी कार्यालयका न्या.व. राजेन्द्र भट्टराई जिल्ला सरकारी वकिलले गौवध गरेको अभियोगमा मुद्दा चलाएको।

मानवअधिकार उल्लंघनविरुद्ध उपचारको लागि केकस्ता कदमहरू चालिए ? परिणाम के भयो ? अहिले कस्तो अवस्थामा छ ?

आदिवासी जनजाति महासंघ पाँचथर जिल्ला समन्वय परिषद् र स्थानीय आदिवासी जनजातिसँग सम्बद्ध संघसंस्थाहरूले निम्नलिखित माग राखी जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा धर्ना तथा ज्ञापनपत्र बुझाएका छन्।

१) सरकारले नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले व्यवस्था गरेको धर्मनिरपेक्षतालाई सम्मान गर्दै पूर्ण रूपमा पालना गर्नुपर्ने।

२) नेपाल सरकार पक्ष राष्ट्र भएको आई.एल.ओ. महासन्धि नं. १६९ को कार्यान्वयन गरी आदिवासी जनजातिहरूको धार्मिक, साँस्कृतिक, परम्परागत मान्यता र अभ्यासलाई तथा उनीहरूको खाद्यस्रोतको सार्वभौम अधिकारलाई मान्यता दिनुपर्ने।

३) तामाङ आदिवासी जनजातिहरूको प्रथा, परम्परा र परम्परागत अभ्यासलाई र साँस्कृतिप्रतिको गहिरो विश्वासलाई आफ्नो मानवअधिकारको रूपमा आदिवासी अधिकारसम्बन्धी संयुक्तराष्ट्र संघीय घोषणापत्र, २००७ को व्यवस्थालाई लागू गर्नुपर्ने।

४) पक्राउमा परेका व्यक्तिहरूलाई बिनाशर्त रिहाई गर्नुपर्ने।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनको जानकारी पेश गर्ने व्यक्ति–

किरण सुनुवार, इलाम, प्रतिरक्षक २०७१ साल, जेष्ठ ११।

झापा, जलथल–गौवध –(केश–६)

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ?

साँस्कृतिक मानवअधिकारको उल्लंघन भएको।

क) घटना भएको मितिः २०७० साल, जेठ महिना २७ गते सोमवार राती १०:०० बजे जेठ २८ गते मंगलवार दिउँसो ११/१२ बजे र असार २३ गते आइतवार बेलुका।

ख) घटना भएको स्थानः अञ्चल मेची, जि.झापा, जलथल गा.वि.स.वडा नं.७, बाबनढोका।

पीडितको विवरणः

क) नामः १.मन प्रसादलिम्बू २. धनकुमार मोक्तान (तामाङ) ३. नर प्रसाद घिसिङ (तामाङ)। ख) तीनै जना पुरुष

ग) उमेरः क्रमशः.वर्ष ४९, वर्ष ३०, वर्ष ३६।

घ) पेशाः कृषक (तीनै जनाको)। धनकुमार मोक्तानलामा-पुरोहित पेशा पनि गर्नुहुन्छ।

ङ) विवाहित/अविवाहितः १.विवाहित २.अविवाहित ३.विवाहित।

च) आदिवासीजनजातिको समूह : १.लिम्बू २.तामाङ ३.तामाङ।

छ) संस्थागत आवद्धताः १.मन प्रसाद लिम्बू किरात याक्थुङ चुम्लुङमा आवद्ध हुनुहुन्छ। अन्य दुईजनाको कुनै पनि संस्थामा संस्थागत आवद्धता छैन।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनकर्ताको नाम तथा निकाय कुन हो ?

क) मुख्य पीडकको नामः देवी प्रसाद पौडेल (इन्स्पेक्टर),
रवि लिम्बू र प्रहरी सहायक निरीक्षक गरी जम्मा ६/७ जना प्रहरी जवान।

ख) ठेगानाः जिल्ला प्रहरी कार्यालय, झापा र प्रहरी चौकी जलथल।

घटनाको संक्षिप्त विवरण–

झापा जिल्ला, जलथल गा.वि.स.वडा नं.७ बस्ने नरप्रसाद घिसिङले २०७० साल, जेठ २७ गते रु १,५००।- मा बहर गोरु खरिद गरी घरमा लगी काट्न, सघाए वापत

झापा जिल्ला, जलथल गा.वि.स.वडा नं.७ बस्ने धनकुमार मोक्तानलाई गोरुको टाउको दिएको र झापा जिल्ला, जलथल गा.वि.स.वडा नं.७ बस्ने मन प्रसाद लिम्बूले भने बाहुन समाजका मानिसहरू आई गोरु काटेका रहेछौ, तिमीहरूलाई प्रहरीबाट पक्राउँछौं भनेपछि मासु नलिई गएका ।

यसैगरी २०७० साल, जेठ २७ गते साँझ १७:०० बजे जिल्ला झापा, जलथल गा.वि.स.वडा नं.७ स्थित झापा बस्ने नर प्रसाद घिसिङ, मन कुमार भन्ने मन प्रसाद लिम्बू र धनकुमार मोक्तानसमेतले गाई काटी मारेको, गौवधमा निजहरूलाई पक्राउ गरी कानून बमोजिम कारवाही गरी पाउँ भनी गौवंश संरक्षण मञ्च, विर्तामोडको जाहेरीपत्र परेपछि पीडितमध्येका मनकुमार लिम्बूलाई २०७० साल, जेठ महिना २७ गते सोमवार राती १०:०० बजे, धनकुमार मोक्तानलाई जेठ महिना २८ गते मंगलवार दिउँसो ११/१२ बजे आ-आफ्नो घरबाट प्रहरी भ्यानमा ६/७ जना प्रहरी आई पक्राउ गरी लगेर मुलुकी ऐन, २०२० (सं.स.) को चौपायाको महलको १ नं.को कसूरमा ऐ को ११ नं. को मागदावी लिई २०७० साल, असार ९ मा गौवध मुद्दा झापा जिल्ला अदालतमा चलाएको, पीडितमध्येका नरप्रसाद घिसिङलाई असार २३ गते आइतवार बेलुका चोकबाट पक्राउ गरी लगेको, सबै पीडितहरू झापा जिल्लाको कारागारमा रहेका,आउँदो यहीं २०७० साल, कार्तिक २४ गते तारिख तोकिएको छ ।

मानव अधिकार उल्लघंनका घटनाबाट आर्थिक, सामाजिक तथा साास्कृतिक के कस्ता असर र प्रभावहरू परे उल्लेख गर्नुहोस् ।

मनप्रसाद लिम्बूको एक छोरा वर्ष २६ को युवराज लिम्बू, दुईजना छोरी क्रमशः जेठी अविवाहित वर्ष २५ की पद्मा लिम्बू र कान्छी अविवाहित वर्ष १९ की हिमा लिम्बू भएकी, पत्नि वर्ष ५० की गंगामाया लिम्बू भए की र नरप्रसाद घिसिङको एक छोरा वर्ष ८ को सन्देश घिसिङ, दुईजना नाबालाक छोरीहरू जेठी वर्ष १५ की अनिता र कान्छी वर्ष ११ की निमा घिसिङ, पत्नि रोगी भएकी, पीडित व्यक्तिहरूले नै श्रम, खेती गरी परिवारसमेतलाई पालनपोषण समेत गर्नुपर्नेमा आर्थिक अवस्था बिग्री नाजुक, खराब भएको, गोरुको मासु खाने राक्षस हुन् भनी बाहुनहरूले पीडितहरू विरुद्ध बदनाम गरेका, गोरुको मासु खानपाउने आफ्नो साँस्कृतिक अधिकारको हनन् भएको, समाजमा गोरुको मासु खाई आफ्नो संस्कृति मान्नपाउने अधिकारलाई वञ्चित गरी समाजमा नकारात्मक प्रभाव पारेको ।

उक्त घटनाको सम्बन्धमा सरकारी निकायबाट केकस्ता प्रतिक्रियाहरू भए उल्लेख गर्नुहोस् -

क) नरप्रसाद घिसिङको आमा वर्ष ६७ की फूलमाया घिसिङलाई तँ बोक्सी बूढी, राँडीले मार्न लगाएको होस्, कुरा लुकाउछेस् ? भन्दै तथानाम गालीगलौज गरी प्रहरीले हप्कीदप्की गरेको ।
ख) धनकुमार मोक्तानको घरमा आई आमा वर्ष ६४ की राममाया मोक्तानलाई ल्याएको मासु कहाँ राखेको छस् भनी प्रत्येक कोठाहरू प्रहरी निरीक्षक देवीप्रसाद पौडेलले खानतलासी गरेको ।
ग) घटनास्थल/बरामदी मुचुल्का, घटना विवरण कागजसमेत तयार गरेको ।

घ) गौवधमा मुद्दा चलाउछु भनी धम्की बारम्वार प्रहरीले दिएको, अन्त्यमा मुद्दा चलाइएको ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएका घटनासंग सम्बद्ध प्रमाणहरू–

क.साक्षीः झापा जिल्ला, जलथल गा.वि.स. वडा नं.७ बाबनढोका बस्ने वर्ष ६३ को काजीमान घिसिङ
ख) साक्षीः झापा जिल्ला, जलथल गा.वि.स. वडा नं.३ गाइनाबारी बस्ने वर्ष ६४ को पदमबहादुर तामाङ

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएको घटनाको जानकारी तथा उजुरीलाई सहयोग पु-याउने कागजात पत्रिका कटिङ वा दसीप्रमाण खुलाउनुहोस्-
२०७० साल, असार ९ गते गौवध मुद्दा चलाइएको अभियोगपत्र समेतका मिसिल संलग्न कागजातहरू ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनको जानकारी पेश गर्ने व्यक्ति–

मकवान सुब्बा, झापा जिल्ला, प्रतिरक्षक, मिति २०७० साल, असोज २७ गते ।

झापा, सतासीधाम–गौवध (केश–७)

कुन मानवअधिकार उल्लघन भएको हो ?

साँस्कृतिक मानवअधिकारको उल्लंघन भएको ।

क) घटना भएको मिति: २०७० साल, असार १३ गते बिहीवार राती १०:३० बजे ।

ख) घटना भएको स्थान: अञ्चल मेची, जिल्ला झापा, सतासीधाम गा वि स वडा नं.२, झरना टोल ।

पीडितको विवरण

क) नाम: १.अमृत लिम्बू २.राजकुमार लिम्बू ३.सुनिल लिम्बू ४.यामबहादुर लिम्बू ।

ख) लिङ्ग: पुरुष (चारै जना) ।

ग) उमेर: क्रमश: वर्ष ३०, वर्ष २२, वर्ष १६ र वर्ष ३२ ।

घ) पेशा: कृषक (चारै जना) ।

ङ) विवाहित/अविवाहित: १.विवाहित २.विवाहित ३.अविवाहित ४.विवाहित ।

च) आदिवासीजनजातिको समूह: लिम्बू (चारै जना) ।

छ) संस्थागत आवद्धता: कुनै पनि संस्थामा संस्थागत आबद्धता छैन ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनकर्ताको नाम तथा निकाय कुन हो ?

चिरञ्जीवी कोइराला इन्स्पेक्टर र ९/१० जना प्रहरी इलाका प्रहरी कार्यालय झिलझिले, झापा ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण–

झापा जिल्ला सतासीधाम गा.वि.स.वडा नं. १ बस्ने चन्द्र शेर्मा (लिम्बू) र टेकनाथ घिमिरेको गोरु काटेर तिमीहरूले खायौ र चन्द्र शेर्मालाई बाटोमा ढुकेर उल्टै धम्क्याउने पनि गरेछौ भन्ने व्यहोराको टेकनाथ घिमिरेसमेतले उजूर गरेको छ भन्दै मिति २०७० साल, असार १३ गते राती १०:३० बजेतिर अमृत, राजकुमार, सुनिल र यामबहादुर लिम्बू चारै जनालाई निजहरूकै घरबाट पक्राउ गरी लगेर इलाका प्रहरी कार्यालय झिलझिलेमा थुनी सार्वजनिक मुद्दा चलाएको र चारै जनाबाट जम्मा रु २२,०००।-धरौटी मागेपछि निजहरूले ऋण खोजी धरौटी राखेपछि २०७० साल, साउन २८ गते हाजिर हुने गरी २०७० साल, असार २८ गते पुर्पक्षको लागि तारिखमा छोडेको ।

मानवअधिकार उल्लघंनका घटनाबाट कस्तो आर्थिक, सामाजिक तथा सास्कृतिक असर र प्रभाव पर्‍यो ?

अमृतको दुईजना छोराछोरी र राजकुमारको एकजना बच्चा, यामबहादुरको दुईजना छोराछारी, अमृत बाहेकको आमा, बुबा जीवित छन् । अमृतको आमा मात्र हुनुहुन्छ । उनीहरूले नै श्रम, खेती गरी बाबु, आमा, छोरा छोरी, श्रीमति, परिवारलाई पालनपोषण, रेखदेख, स्याहारसुसार गर्नुपर्ने हुँदा गम्भीर रूपमा आर्थिक अवस्था डामाडोल भएको र छरछिमेकलेसमेत गोरुको मासु खाने भनी हेला गर्ने गरेकोले समाजमा निजहरू स्वाभिमानका साथ बाँच्नसमेत गाह्रो परेको छ । उनीहरूको गोरुको मासु खान पाउने आफ्नो साँस्कृतिक अधिकार हनन भएको छ । तसर्थ गोरुको मासु खाई आफ्नो संस्कृति मान्नपाउने अधिकारलाई वञ्चित गरी नकारात्मक प्रभाव पारेको छ ।

उक्त घटनाको सम्बन्धमा सरकारी निकायबाट के कस्ता प्रतिक्रिया छ ?

गौवध मुद्दा चलाउछु भनी बारम्वार प्रहरीले धम्की दिएको, टेढोमेढो गर्‍यौ भने गम्भीर रूपले के के मुद्दा लगाई दिन्छु भन्दै धम्की दिएको, अन्त्यमा सार्वजनिक मुद्दा चलाइएको ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएका घटनासंग सम्बद्ध प्रमाणहरू –

क. साक्षी: झापा जिल्ला सतासीधाम गा.वि.स.वडा नं.२ बस्ने वर्ष ३५ को प्रेम मेन्याङबो र वडा नं. ३ बस्ने ५५ वर्षीय डम्वर लिम्बू ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएको घटनाको जानकारी तथा उजुरीलाई सहयोग पुर्‍याउने कागजात के छ ?

२०७० साल, असार १८ गते प्रकाशित दैनिक जन-संसद पत्रिका ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनको जानकारी पेश गर्ने व्यक्ति–

मकवान सुब्बा, झापा जिल्ला, प्रतिरक्षक, मिति २०७० साल, असोज २६ गते ।

झापा, धरमपुर–गौवध (केश–८)

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ?

व्यापार व्यवसाय गर्ने र साँस्कृतिक अधिकारको उल्लंघन भएको ।
क) घटना भएको मितिः २०७० साल, जेठ १० गते शुक्रवार, साँझ ६ बजे ।
ख) घटना भएको स्थानः अञ्चल मेची, जिल्ला झापा धरमपुर गा.वि.स. वार्ड नं. ९, रोडलाईन ।

पीडितको विवरण

क) नामः हर्क योङहाङ (लिम्बू)
ख) लिङ्गः पुरुष
ग) उमेरः वर्ष ४०
घ) पेशाः व्यापार (होटल व्यवसाय) ।
ङ) आदिवासी जनजातिको समूहः लिम्बू
च) संस्थागत आवद्धताः कुनै पनि संस्थामा संस्थागत आवद्धता छैन

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता को हो ?

हरि खतिवडा इन्स्पेक्टर, जिल्ला प्रहरी कार्यालय झापा ।

घटनाको संक्षिप्त विवरणः

झापा जिल्ला, धरमपुर गा.वि.स. वडा नं. ९, रोडलाईन बस्ने हर्क योङहाङ (लिम्बू)झापा जिल्ला, धरमपुर गा.वि.स. वडा नं. ९, मा व्यावसाय गरी आइरहेकोमा निज (पीडित व्यक्ति) लाई मिति २०७० साल, जेठ १० गते शुक्रवार, साँझ ६:०० बजे झापा जिल्ला, धरमपुर गा.वि.स. वडा प्रहरी कार्यालय झापाका इन्सपेक्टर हरि खतिवडा भ्यानसहित आई होटलमा पसी तँ गोरुको मासु बेच्ने, पकाएर बेच्छस् भनी होटलमा भएको राँगाको मासुको सुकुटी र आलो मासु समेत कब्जामा लिई जफत गरी निज हर्कलाई पक्राउ गरी गोरुको मासु बेचेको, मारेकोमा कानूनी कारवाही गर्छु भनी पक्राउ गरी चन्द्रगढी लिई गएको दुईदिन अघि आँपगाछी, महाभारामा साँढेगोरु तैंले नै मारेको होस् भनी बारम्वार आरोप लगाएको, सोही आरोपमा स्थानीय निवासी कुल बहादुर लावतीलाई समेत पक्राउ गरी लगेको, निजलाई दुई दिनपछि छाडेको, निज हर्कको व्यापार, व्यवसाय गरेर बस्ने, परम्परागत साँस्कृतिक प्रचलनहरूको उल्लंघन गरी झुट्टा सार्वजनिक मुद्दा चलाई मानवअधिकारको उल्लंघन गरेको ।

मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाबाट आर्थिक, सामाजिक तथा साास्कृतिक के कस्तो असर र प्रभाव परेको हो ? उल्लेख गर्नोस्–

निज हर्क योङहाङले व्यापार व्यावसाय गर्नबाट वञ्चित भएमा व्यापार गर्न पाउने स्वतन्त्रताको हनन हुने, निजको परिवारलाई पालनपोषण गर्न नसक्ने, समाजमा निजको स्व-पहिचानलाई इन्कार गरिने, गोरुको मासु खानपाउने आफ्नो साँस्कृतिक अधिकारको हनन भएको, समाजमा गोरुको मासु खाई आफ्नो संस्कृति मान्नपाउने अधिकारबााट वञ्चित गरी समाजमा नकारात्मक प्रभाव परेको ।

उक्त घटनाको सम्बन्धमा सरकारी निकायबाट के कस्ता प्रतिक्रिया भए ? उल्लेख गर्नुहोस्–

सार्वजनिक मुद्दा चलाइएको ।

सुनसरी, बराहक्षेत्र जग्गा अतिक्रमण

मानवअधिकार उल्लंघन कस्तो प्रकृतिको हो ?
साँस्कृतिक अधिकार हनन ।

घटना कहिले र कहाा भएको हो ?
२०६६ सालदेखि हालसम्म, बराहक्षेत्र गाविस, वडा नं. १ मा भएको हो ।

पीडित हुनेहरू को को हुन् ?
राई, लिम्बू तामाङ, मगर, गुरुङ, माझी, थारु, भुजेल, शेर्पा, नेवारलगायत ११ आदिवासी जनजाति समुदाय ।

प्रभावित हुनेहरूको जनसंख्या
बराहक्षेत्र गाविस, वडा नं. १ मा बसोवास गर्ने कुल जनसंख्याको ६५ प्रतिशत जनसंख्या ।

मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता को हो ?
राधाकृष्ण भक्ति साधना आध्यात्मिक प्रतिष्ठान, राधाकृष्ण संस्कृत वेद विद्याश्रम, हाटपूजा समिति र बराहक्षेत्र-१ ।

मुख्य पीडक चाहिं को हो ?
श्री १००८ महाराज कृष्णदास र प्रमुख-जगत्गुरु श्री रामानन्द आचार्य सेवापीठ, बराहक्षेत्र-१, (प्राचीन हरिद्वार भनिने) ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण-
सुनसरी जिल्ला स्थित बराहाक्षेत्र वडा नं. १ आदिवासी जनजातिहरू विशेषगरी राई र लिम्बूहरू बर्सौंदेखि बसोवास गर्दै आएको परम्परागत भूमि हो । बराहा अर्थात्

सुँगुरको क्षेत्र वा सुँगुर पाल्ने क्षेत्र भनी प्रख्यात छ ।

एकपक्षीय रूपमा नेपाल सरकारले वि.सं. १९६२ सालतिर नेपाल सरकारले सो क्षेत्र राधाकृष्ण भक्ति साधना आध्यात्मिक प्रतिष्ठानलाई ९७ वर्षको लागि ठेक्कामा दिएको थियो । वि. सं २०५९ सालमा हिन्दु धर्म प्रचारका लागि भारतबाट ल्याइएको आयोजनाको म्याद समाप्त भएपछि आयोजना उठेर गयो । त्यसपछि, सो ठाउँबाट विस्थापित राई, लिम्बू तामाङ, मगर, गुरुङ, माझी, थारु, भुजेल, शेर्पा, नेवारलगायत ११ आदिवासी जनजाति समुदायहरू करीब २३ घरपरिवार सोही क्षेत्रमा आई बसोवास गर्न शुरु गरे ।

तर राधाकृष्ण भक्ति साधना आध्यात्मिक प्रतिष्ठानका एक हर्ताकर्ता अनुयायी हिन्दू धार्मिक कट्टरतावादी जगत्गुरु बालसन्त मोहनशरण देवाचार्यले संस्कृत वेद विद्यालय खोल्ने नाममा करीब ९ बिगाहा जमीन कब्जा गरी त्यहाँ बसोवास गरी आएका आदिवासी जनजातिहरूलाई फेरी विस्थापित गर्ने दुष्प्रयास गरे ।

यस्तो अवस्थालाई नजरअन्दाज गर्दै नेपाल सरकार संस्कृति मन्त्रालयले सो संस्कृत वेद विद्यालयका लागि संरचना निर्माण गर्ने नाममा २०६७ सालमा १७ लाख र २०६८ सालमा थप १२ लाख प्रदान गऱ्यो । उनले त्यहाँ बसोवास गर्ने आदिवासीहरूसँग कुनै पूर्वसूचना, छलफल र सहमतिविना क्षेत्र वरपर बसोवास गर्ने किरात जातिको

परम्परागत रूपमा लाश जलाउने स्मशानघाट तथा समाधिस्थल जाने सार्वजानिक बाटोसमेत बन्द गरी घेराबेरा लगाउन शुरु गरे ।

त्यति मात्र होइन, आदिवासीहरूको परम्परागत भूमिमा बल प्रयोग गरी त्यहाँ बसोवास गर्ने आदिवासीलाई विस्थापन गरी भारतको हिन्दुधर्म प्रचारका लागि ठेक्कामा दिएको सो क्षेत्रमा वि.सं. २०६७ सालमा नेपाल सरकारले मोरङ-सुनसरी सिचाईं आयोजना शुरु गर्नको लागि आयोजना कार्यालय बनाउने योजना तय गरेको थियो । बराहाक्षेत्र वडा नं. १ मा पर्ने बराहकुम्भ स्तम्भदेखि केही दक्षिणमा पर्ने आयोजनाको सो जग्गामा १००८ महाराज भनिने अर्का हिन्दु धार्मिक कट्टरतावादी कृष्णदास देवाचार्यले जगत्गुरु श्रीरामानन्दाचार्य सेवापीठ नाममा २०६६ सालमा आयुर्वेद उपचार शिवीर राख्ने निहुँमा थप २२ विगाहा जमीन घेराबेरा गरेर कब्जा जमाए । हिन्दू धार्मिक प्रवचनको शिवीरहरू सञ्चालन गर्ने काम शुरु गरे । साथै दशनामी सन्यासी बनाई जगत्गुरु श्री शंकराचार्य पीठ, शंकराचार्य मठजस्ता हिन्दू धार्मिक संरचना र महलहरू निर्माण गरे । परम्परागत रूपमा लाश जलाउने स्मशानघाट तथा आदिवासी किरात जातिको समाधिस्थल जाने सार्वजनिक बाटोलाई समेत ठूलो फलामेगेट लगाएर आवागमन बन्द गर्ने गरी पर्खाल र भौतिक संरचनाहरू निर्माण गरे ।

यतिको कर्तूत भए तापनि विभिन्न समयमा नेपालका पूर्वप्रधानमन्त्री तथा नेकपा एमाओवादीका अध्यक्ष पुष्पकमल दाहाल, अर्का पूर्वप्रधानमन्त्री तथा एमाले तत्कालीन अध्यक्ष माधवकुमार नेपाल, नेपाली काङ्ग्रेसकी नेतृ सुजाता कोइराला र राष्ट्रपति डा. रामवरण यादवले समेत बराहक्षेत्रमा आई बालसन्त र कृष्णदासको दर्शन गरी उनीहरूबाट आर्शिवाद लिई उनीहरूको कदमलाई समर्थन गर्ने कार्य गरेका छन् । कृष्णदास र उनका हिन्दू धार्मिक कट्टरतावादी अनुयायीहरूको सो कदमलाई स्थानीय खेलकूद परिषद्, आदिवासी जनजाति समुदाय र नेपाल आदिवासी जनजाति महासंघ, बराहक्षेत्रले शुरुदेखि विरोध गर्दै आइरहेका छन् ।

उनीहरूले २०६७ साल, चैत्रमा पत्रकार सम्मेलन र २०६८ साल, वैशाखमा नेपाल आदिवासी जनजाति महासंघ, बराहक्षेत्रको अगुवाईमा सो घेराबेराविरुद्ध जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सुनसरीमा ज्ञापनपत्र दिने काम गरे । त्यसपछि बराहक्षेत्र

गाविसको रोहबरमा सम्बन्धित पीडकपक्ष, महासंघ, स्थानीय राजनीतिक पार्टी र नागरिक समाजको संलग्नतामा २०६८ साल, जेठ २० गते बैठक बसी आदिवासी समुदायसँग स्वतन्त्र पूर्व सुसूचित मञ्जुरी गर्ने, सबै धर्मप्रति समान व्यवहार गर्दै आयुर्वेदिक विश्व विद्यालय बनाउने, संस्कृत वेद विद्यालयको ठाउँमा आदिवासी जनजातिको मातृभाषामा आधारित बहुभाषिक विद्यालय सञ्चालन गर्ने लगायत १० बुँदे सहमतिसमेत गरिएको थियो । तर सो सहमतिलाई समेत बेवास्ता गर्दै एकपक्षीय रूपमा पुनः थप भौतिक संरचनाहरू बनाउने र घेराबेरा लगाउने काम गरिरहेका छन्, जसले गर्दा आदिवासी जनजतिको आदिवासी जनजातिको 'स्वतन्त्र पूर्व सुसूचित सहमति' को अधिकार राज्यले प्रदान गरेको धर्मनिरपेक्षता सम्बन्धी अधिकारका साथै आदिवासी जनजातिका २३ घरपरिवारलाई विस्थापित गर्न खोजेर उनीहरूको बाँच्नका लागि आवाससम्बन्धी आर्थिक अधिकारजस्ता महत्वपूर्ण मानवअधिकारसमेत हनन गरिएको छ ।

आर्थिक, सामाजिक तथा सास्कृतिक लगायतका अधिकारहरू उल्लंघन सम्बन्धी विवरण–
आदिवासी जनजातिका २३ घरपरिवारहरूलाई विस्थापित गरिएकोले आर्थिक अधिकार हनन भएको छ । बराहाक्षेत्र वडा नं. १ र त्यस वरपर बस्ने किरात जातिहरूको परम्परागत रूपमा लाश जलाउने स्मशानघाट तथा आदिवासी किरात जातिको समाधिस्थल जाने सार्वजनिक बाटोलाई समेत ठूलो फलामेगेट लगाएर आवागमन बन्द गर्ने गरी पर्खाल र भौतिक संरचनाहरू निर्माण गर्ने कार्यले धार्मिक तथा साँस्कृतिक अधिकार हनन भएको छ । सो क्षेत्रमा बसोवास गर्दै आएका आदिवासी समुदायसँग स्वतन्त्र, अग्रीम सुसूचित सहमति **(FPIC)** नगरिएकोले राष्ट्रिय कानूनको रूपमा रहेको आदिवासीहरको अन्तर्राष्ट्रिय कानून आइ. एल. ओ. महासन्धि नं. १६९ र युएनड्रीप, २००७ ले प्रत्याभूत गरेको सो अधिकारसमेत हनन भएको छ । साथै, यसखाले कार्यबाट नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ बाट प्रदत्त धर्मनिरपेक्षताको सिद्धान्त, भावना र अधिकारलाई पनि हनन गर्ने र हिन्दूधर्मको एकछत्र प्रभुत्व स्थापित गर्ने काम भएको छ ।

यो घटनाप्रति सरकारी निकायको प्रतिक्रिया–

सिचाईंको सरकारी जमीन हडपेको सम्बन्धमा स्थानीय खेलकूद परिषद् र ने.आ.ज.महासंघ, बराहक्षेत्रले स्थानीय प्रशासन र जिल्ला प्रशासनको बारम्वार ध्यान आकर्षण गर्ने, घेराबेराविरुद्ध जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सुनसरीमा ज्ञापनपत्र दिने काम गरिए पनि सरकारी निकायले कुनै सुनुवाई गरिरहेको छैन । बरु बालसन्त र कृष्णदासलाई नेपाल सरकारले प्रहरी विभागबाट 'सुरक्षाकर्मी' उपलब्ध गराएर संरक्षण दिने काम गरिरहेको छ। आयुर्वेद विश्वविद्यालयको नाममा सरकारी जमीन हडप्ने कार्यमा विभिन्न राजनीतिक पार्टीगत रूपमा सहयोग उपलब्ध भएको छ।

मानवअधिकार ं विरुद्ध उपचारको लागि माग–

१. धेरै पहिलेदेखि सिचाईंको जमीन खनजोत गरिरहेका आदिवासी परिवार हरूलाई उचित क्षतिपूर्ति दिइयोस् ।
२. सरकारको सार्वजनिक जमीन कुनै एक धर्मको प्रवर्द्धनका लागि व्यक्तिगत रूपमा नदिई सबै धर्मलाई बराबरी वितरण गर्ने गरी सरकारबाट स्पष्ट नीति, कार्यक्रम तथा योजना तर्जुमा गरियोस् ।
३. स्थानीय रूपमा बहुल बसोवास रहेका र आदिकालदेखि बस्दै आएका आदिवासी जनजाति तथा स्थानीय बासिन्दाहरूसँग स्वतन्त्र, अग्रीम सुसूचित सहमति **(FPIC)** गरेर मात्र त्यस्तो नीति, कार्यक्रम तथा योजना ल्याइयोस्।
४. एउटा धर्मलाई मात्र प्राथमिकता दिएर धर्मनिरपेक्षताको बर्खिलाफ गर्ने र धार्मिक सहिष्णुता बिथोल्ने खालका काम राज्य तथा राजनीतिक दलबाट नगरियोस् ।
५. बराहक्षेत्र गाविसको लाखौं रूपैयाँको लगानी तथा स्थानीय खेलकूद परिषद्को सत्प्रयासमा बनाइएको खेल मैदानको ८ बिगाहा जग्गा र बालसन्तद्वारा कम्पाउण्डवाल लगाइएको १३ बिगाहा जग्गासहित सुनसरी-मोरङ सिचाईं आयोजनाको करीब २२ बिगाहा जग्गा राज्यबाट तुरुन्त अधिग्रहण गरी खेल मैदान स्थानीय खेलकूद परिषद्लाई नै हस्तान्तरण गरियोस् ।
६. सो जग्गामा राज्यको नीति तथा कार्यक्रमका आधारमा आदिवासी जनजाति तथा स्थानीय बासिन्दाहरूसँग स्वतन्त्र, अग्रीम सुसूचित सहमति गरेर समावेशी तथा समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तअनुसार आयुर्वेद विश्वविद्यालय स्थापना गरियोस् ।

फोटो : हिमाल राई, बराहक्षेत्र

७. बराहक्षेत्रलाई सर्वधर्मको धार्मिक पर्यटन विकास गर्ने उद्देश्यअनुसार राज्यबाट बृहत् नीति, कार्यक्रम तथा योजना ल्याइयोस् ।

आदिवासी जनजाति मानवअधिकार उल्लंघन भएका घटनासंग सम्बद्ध प्रमाणहरू–

१. नेपाल आदिवासी जनजाति महासंघ, बराहक्षेत्रले गरेको पत्रकार सम्मेलनको विज्ञप्ति ।
२. सिचाईंका अतिक्रमित क्षेत्रका निर्मित तथा निर्माणाधीन संरचनाका तस्वीरहरू ।
३. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सुनसरीमा दिइएको ज्ञापनपत्र ।
४. विभिन्न पत्रपत्रिकामा छापिएका समाचारका कटिङहरू ।
४. बराहक्षेत्र गाविसको रोहबरमा सम्बन्धित पीडकपक्ष, महासंघ, स्थानीय राजनीतिक पार्टी र नागरिक समाजको संलग्नतामा २०६८ साल, जेठ २० गते सम्पन्न सहमतिको प्रतिलिपि ।

मानवअधिकार उल्लंघनसाग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय कानून–

आदिवासी अधिकारसम्बन्धी संयुक्तराष्ट्र संघीय घोषणापत्र, २००७ को धारा २५ अनुसार आदिवासी जनजातिलाई परम्परादेखि नै आफ्नो स्वामित्वमा रहेका वा उनीहरूले अन्य किसिमले बसोवास गरी प्रयोग गर्दै आएका जमीन, भू-भाग, पानी र तटवर्गीय समुद्र तथा अन्य संशाधनसँगको उनीहरूको पृथक आध्यात्मिक सम्बन्धलाई कायम राख्ने तथा सुदृढ पार्ने र यस सम्बन्धमा भावी पुस्ताप्रतिको आफ्नो उत्तरदायित्व वहन गर्ने अधिकार छ ।

धारा २६ (१) अनुसार आदिवासी जनजातिलाई उनीहरूले परम्परादेखि नै आफ्नो स्वामित्वमा रहेका, बसोवास गरेका वा अन्य किसिमबाट प्रयोग गर्दै आएका वा हासिल गरेका जमीन, भू-भाग तथा संशाधनमाथिको अधिकार छ ।

धारा २६ (२) अनुसार आदिवासी जनजातिलाई परम्परागत स्वामित्व वा अन्य परम्परागत व्यवसाय वा प्रयोगका कारण आफूसँग भएका तथा आफूले अन्य

किसिमले प्राप्त गरेको जमीन, भू-भाग, तथा संशाधनमाथिको स्वामित्व प्राप्त गर्ने, तिनको प्रयोग गर्ने, विकास गर्ने तथा नियन्त्रण गर्ने अधिकार छ।

धारा २६ (३) अनुसार राज्यले यी जमीन, भू-भाग तथा संशाधनहरूलाई कानूनी मान्यता तथा संरक्षण दिनेछन्। त्यस्तो मान्यता सम्बन्धित आदिवासी जनजातिको प्रचलन, परम्परा तथा भू-स्वामित्व प्रथालाई ध्यानमा राखेर प्रदान गरिनेछ।

आदिवासी जनजाति मानवअधिकार उल्लंघनको जानकारी पेश गर्ने प्रतिरक्षक-
गोपाल देवान, सुनसरी जिल्ला, प्रतिरक्षक।

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज र पर्सा वन्यजन्तु आरक्षण मध्यवर्ती क्षेत्र

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ?
विस्थापन।

क) घटना भएको मितिः २०६० साल।
ख) घटना भएको स्थानः मनहरी गा.वि.स.।
पीडितको विवरणः चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज र पर्सा वन्यजन्तु आरक्षण मध्यवर्ती क्षेत्रद्वारा प्रभावित आदिवासी समुदायहरू।
क) आदिवासी जनजातिको समूहः तामाङ, चेपाङ, बोटे, राई, माझी, वनकरीया, गुरुङ, मगर, दराई
ख) संस्थागत आवद्धताः नेपाल तामाङ घेदुङ, नेपाल चेपाङ संघ, नेपाल बोटे संघ आदि।

सामुहिक वा सामुदायिक पीडितको विवरण–
क) समुदायः तामाङ, चेपाङ, बोटे, राई, माझी, वनकरीया, गुरुङ, मगर, दराई
ख) प्रभावित भएको जनसंख्याः लगभग ७००० सबै समुदाय गरेर।
ग) पुरुषः ३००० जना। घ) महिलाः ४००० जना।
ङ) बालबालिकाः ३५०० जना। च) अगुवा/मुखिया/प्रमुखः २० जना।
छ) जातीय परम्परागत पेशाः कृषि, माछामार्ने, पशुपालन, मजदूरी।

५.घटनाको संक्षिप्त विवरणः
चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज र पर्सा वन्यजन्तु आरक्षण मध्यवर्ती क्षेत्रद्वारा प्रभावित आदिवासी समुदायहरू।

- समुदायको घर भत्काउने।
- जग्गा खाली गर्ने सूचना।

● परम्परागत पेसामा प्रतिबद्धता ।
● वन पैदावर उपयोगमा प्रतिबन्ध ।

मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाबाट परेको आर्थिक, सामाजिक तथा सास्कृतिक असर र प्रभाव

उपभोग गरेको भूमिहरू आफ्नो स्वामित्वमा नभएको ।
परम्परागत पेसा, व्यवसाय गर्न नपाएको ।
खेतिपातिबाट वञ्चित हुनुपरेको ।
बेरोजगारी बढेको ।
उक्त घटनाको सम्बन्धमा सरकारी निकायबाट भएका प्रतिक्रियाहरू–
बेला-बेलामा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज र पर्सा वन्यजन्तु आरक्षण मध्यवर्ती क्षेत्रद्वारा बसोवास गरेको भूमि खाली गर्न सार्वजनिक सूचना प्रकाशित हुँदा उक्त सूचना सम्बन्धित निकायमा बुझ्नजाँदा सूचनाअनुरूप नै हुने जानकारी प्राप्त ।
आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन सम्बन्धमा चाहेको सिफारिश तथा उपचारको मागदावी -परम्परागत पेसा गर्न पाउनुपर्ने ।
वनपैदावार उपभोग गर्न पाउनुपर्ने ।
धनजनको सुरक्षा हुनुपर्ने ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएका घटनासाग सम्बद्ध प्रमाणहरू–

क. साक्षी: बुद्धरत्न लामा ।
ख. साक्षी: दिलबहादुर बोटे ।

ठेगाना: मनहरि गा.वि.स. ।
आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनको जानकारी पेस गर्ने–
बुद्ध लामा, मकवानपुर, प्रतिरक्षक, मिति २०७१ साल, बैशाख २० गते ।

मोरङ, डंग्राहा– प्रहरी ज्यादती

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ?

प्रहरी ज्यादती ।
क) घटना भएको मिति: २०७० असोज १९ गते, राती १२ बजे ।
ख) घटना भएको स्थान: जिल्ला मोरङ, कटहरी गा.वि.स. वार्ड नं. ६ ।
पीडितको विवरण–
क) नाम: आमोद प्रसाद चौधरी (राजवंशी) श्याम प्रसाद मण्डल, कृष्ण कुमार बोहोरा ।
ख) लिङ्ग: पुरुष
ग) उमेर: क्रमश: ५२, ४२ र ४८ वर्ष ।
घ) पेशा: क्रमश: इन्जिनीयर, गनगाई केन्द्रीय अध्यक्ष ।
ङ) विवाहित/अविवाहित:
च) आदिवासी जनजातिको समूह: राजवंशी ।
छ) संस्थागत आबद्धता: राजवंशी समाज विकास समिति, नेपाल गनगाई कल्याण परिषद् ।

सामुहिक वा सामुदायिक पीडितको विवरण –

क) समुदाय: राजवंशी, गनगाई, मारवाडी ।
ख) प्रभावित भएको जनसंख्या: ३
ग) अगुवा/मुखिया/प्रमुख: श्याम प्रसाद मण्डल गनगाई ।
छ) जातीय परम्परागत पेशा: कृषि ।
ज) संस्थागत आबद्वता: राजवंशी समाज कल्याण परिषद् र गनगाई कल्याण परिषद् ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनकर्ताको नाम तथा निकाय कुन हो ?

आमोद प्रसाद चौधरी, नेपाल प्रहरी, कटहरी– ६, मोरङ

नया पत्रिका

परियोजना फिर्ता भएको खुसियालीमा भोज

संग्रहालय खोल्न माग

घटनाको संक्षिप्त विवरण:

२०७० साल असोज १६ गते एम.के. कन्स्ट्रक्शनका निर्देशक माधव खनाल विराटनगर आएका थिए । २०७० असोज १९मा बुद्ध एयरबाट घर फर्कनुपर्नेमा घर नपुगेका कारण निजको फर्मसँग काम गर्ने ठेकेदार कृष्ण कुमार बोहरा, श्याम प्रसाद मण्डल र सुगम बोहोरालाई माधव खनाल विराटनगरको होटेल नमस्कारको कोठा नं. १०८ मा बस्दैगरेको निजलाई भेटेको होटलको सि.सि. टिभीको रेकर्डअनुसार आमोद चौधरीसमेतलाई जिल्ला मोरङ, कटहरी– ६ स्थित घरबाट राती १२ बजे पक्राउ गरी लगेको थियो । विनासूचना माधव खनाल र कृष्ण कुमार बोहोराको ठेक्का सिलसिलाको लेनदेन थियो ।

मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाबाट आर्थिक, सामाजिक तथा सास्कृतिक असर र प्रभावको बारेमा उल्लेख गर्ने–

माधव खनाल बेपत्ता नभई आर्थिक समस्याले भारततिर गएका थिए । प्रहरीले अनुसन्धान गर्दैजाँदा सो कुरा खुल्यो र केही समयपछि माधव खनाल आफ्नो घर काठमाडौँ पुगे । तर इन्जिनीयर आमोद चौधरी, श्याम प्रसाद मण्डल र कृष्ण कुमार बोहोरा विनाकारण प्रहरी नियन्त्रणमा बस्नुपर्ने भएकोले उनीहरूको मानवअधिकार र सामाजिक प्रतिष्ठामा असर पर्‍यो ।

उक्त घटनाको सम्बन्धमा सरकारी निकायबाट के–कस्ता प्रतिक्रिया भए उल्लेख गर्नुहोस्–

घटना एम.के. निर्माण सेवाका निर्देशक माधव खनाल र ठेकेदार कृष्ण कुमार बोहराका आन्तरिक ठेक्काको क्रममा लेनदेन थियो । प्रहरीको प्रारम्भिक अनुसन्धानबाट कृष्ण कुमार बोहोराले अढाई करोड तिर्न बाँकी छ भने कृष्ण कुमार बोहराको घरजग्गा खनालले धितोमा राखेको र ३० लाख मात्र तिर्ने भन्ने भनाइ देखिन्छ । तर आफूसँग धेरै रकम मागेको भन्ने गुनासो कृष्ण कुमार बोहराको जिकिर रहेको छ । तर प्रहरीले विनाकारण इन्जिनीयर आमोद प्रसाद चौधरी र श्याम मण्डललाई थुनेकोले गल्ती स्वीकारेको अवस्था छ ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनबाट तपाईंले चाहेको सिफाशितथा उपचारको मागदावी उल्लेख गर्नुहोस्–

इन्जिनीयर आमोद प्रसाद चौधरी र नेपाल गनगाई कल्याण परिषद्का अध्यक्ष श्याम मण्डलको मानवअधिकार तथा सामाजिक प्रतिष्ठामा असर परेकोले प्रहरीले क्षतिपूर्ति दिनुपर्ने साथै कृष्ण कुमार बोहोराको घरघडेरी उसले तिर्ने रकम तिरी फिर्ता गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएका घटनासाग सम्वद्ध प्रमाणहरू–

क. साक्षीः उद्घोष दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित समाचार ।

ख. साक्षीः मधेशी फोरमले गरेका आन्दोलनबाट पक्राउ व्यक्तिहरू ।

साक्षीको नामः मृत्युन्ज कुमार झा (तत्कालीन संविधानसभाका उम्मेद्वार) ।
ठेगानाः जिल्ला मोरङ कटहरी -४ ।

घ. आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएको घटनाको जानकारी तथा उजुरीलाई सहयोग पुऱ्याउने कागजात, पत्रिका कटिङ वा दसीप्रमाण खुलाउनुहोस्–

१. जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा हिरासतमा राखेको ।
२. उद्घोष पत्रिकामा समाचार प्रकाशित ।
३. मधेशी जनअधिकार फोरमले गरेको आन्दोलनबाट तोडफोड ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनको जानकारी पेश गर्ने–

देवराज चौधरी, मोरङ २०७१ जेठ ४ गते ।

झापा, दमक–गैरकानूनी हत्या (केश –१)

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ?

गैरकानूनी हत्या ।

क) घटना भएको मितिः २०७० साल असार महिना १२ गते बुधबार बेलुकी ६:३० बजेदेखि १०:०० बजेसम्म ।

ख) घटना भएको स्थानः अञ्चल मेची, जिल्ला झापा, दमक न.पा. स्थित इलाका प्रहरी कार्यालय दमक, झापाको हिरासतकक्ष ।

पीडितको विवरण–

क) नामः सुरज सरकार (राजवंशी) ।

ख) लिङ्गः पुरुष ।

ग) उमेरः वर्ष १६

घ) पेशाः मजदुर

ङ) विवाहित/अविवाहितः अविवाहित ।

च) आदिवासीजनजातिको समूह : राजवंशी

छ) संस्थागत आवद्धताः कुनै पनि संस्थामा संस्थागत आबद्धता छैन

सामुहिक वा सामुदायिक पीडितको विवरण–

समुदायः राजवंशी

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनकर्ताको नाम तथा निकाय कुन हो ?

क) मुख्य पीडकको नाम र पदः १.राजन अधिकारी डी.एस.पी. ।

ख) ठेगानाः इलाका प्रहरी कार्यालय दमक, झापा ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण

जिल्ला झापा, दमक न.पा. वडा नं.१ महालक्ष्मीटोल बस्ने वर्ष ३८ को कृष्ण राजवंशीको जेठा छोरा जिल्ला झापा, दमक न.पा. वडा नं. १ बस्ने वर्ष १६ को सुरज सरकार

(राजवंशी) ऐ. दमक न.पा. वडा नं.११ बस्ने एसी मोटरसाइकल ग्यारेजको सञ्चालक अं.वर्ष ४० को चिन्तामणि तिम्सिनाको ग्यारेजमा मिति २०७०।०३।०५ गतेदेखि हेल्परको रूपमा कार्य गर्दै आइरहेकोमा मिति २०७०।०३।१२।४गते बेलुकी ५.०० बजे 'मेरो साइकल चोरिस्' भन्दै झूट्ठो आरोप लगाई रीसइवी लिई सुरजको टाउकोमा र यत्रतत्र चिन्तामणि तिम्सिना, निजको पत्नी अं. वर्ष ३० की अञ्जु तिम्सिना र अन्य नचिनेका दुई जनासमेत भई मरणासन्न हुनेगरी कुटपिट गरी बेलुकी ६.३० बजे नै निवेदनसाथ निज चिन्तामणिले मोटरसाइकलमा चढाई इलाका प्रहरी कार्यालय दमक, झापामा सुरजलाई बुझाएछन् । निज सुरज सरकार (राजवंशी) लाई इलाका प्रहरी कार्यालय दमक, झापाको हिरासतमा अनुसन्धानको लागि राखिएको थियो । चिन्तामणि तिम्सिनासमेतको कुटपिट र हिरासतमा प्रहरीहरूको चरम यातनाले निज सुरज सरकार (राजवंशी) को हिरासतमा नै त्यहीं दिनको राति मृत्यु भयो । यस्तैमा भोलिपल्ट बिहीवार बेलुका ९.३० बजे शव परीक्षणसमेत गरी निजको घरमा सुरजको लाश निज मृतकको बुबा कृष्ण राजवंशीलाई बुझाइयो । १४ गते शुक्रबार लाश सदगत गरी जातीय परम्पराअनुसार क्रियामा अभिभावकहरू बसे ।

मानवअधिकार उल्लघंनका घटनाबाट परेको आर्थिक, सामाजिक तथा सास्कृतिक असर र प्रभाव–

कृष्ण राजवंशी र अलका राजवंशीका जेठा छोरा मृतक सुरज सरकार राजवंशी), कान्छा सुमन राजवंशी, एकमात्र छोरी अविवाहित भएकामा जेठा छोरा सुरजले श्रम गरी कमाई घरमा केही भए पनि भरथेग गर्न थालेकोमा निजको चोला उठाइएपछि घरको अवस्था एकदमै कमजोर अवस्थामा पुगेको, निजको अन्त्यष्टिका कार्य सम्पन्न गर्दा आर्थिकभार बढ्न गई ऋण बढेको, गरीबले समाजमा सम्मानित रूपले बाँच्न पाउँदैन भन्ने नकारात्मक असर परेको ।

उक्त घटनाको सम्बन्धमा सरकारी निकायबाट भएका प्रतिक्रिया –

क) जिल्ला झापा, दमक न.पा. स्थित लाइफ लाइन अस्पताल प्रशासनबाट मिति २०७० साल असार १२ गते कै राति ११:०० बजे मृतकको छिमेकीको घरमा फोन आएछ । छिमेकीले मृतकको फुपू ज्योतिका राजवंशीलाई खबर गरी दिएपछि राति १२:०० बजे ऐ,ऐ बस्ने मिठू राजवंशी, विपुल राजवंशी, मधु राजवंशी अस्पतालमा पुगेछन् । पछि १२:३० बजे मृतकका बुबा कृष्ण राजवंशी अस्पताल पुग्नुभएछ । जर्बजस्ती मृतकका बुबालाई अगाडि नै कागज गराई

प्रहरीले पोष्टमार्टम गर्न मेची अञ्चल अस्पताल भद्रपुरमा लाश लगेका ।

ख) भोलिपल्ट बिहीबार बेलुका ६:३० बजे शव इलाका प्रहरी कार्यालय दमक, झापामा ल्याइएको, आदिवासीसमेतले प्रहरी हिरासतमा मृत्यु भएकोले घटनाको छानवीन गरी दोषीलाई कारबाही गर्नुपर्ने भन्दै घेराउ, धर्ना, नारा जुलुस गर्दा प्रहरीले अश्रुग्याँस फ्याँकी लाठीचार्ज गरी व्यापक दमन गरेको। जाहेरी-दरखास्त इलाका प्रहरी कार्यालयले दर्ता गर्न अस्वीकार गरेको, यस्तै जिल्ला प्रहरी कार्यालय झापासमेतले जाहेरी दरखास्त दर्ता गराउनेतिर छेकबारको भूमिका खेलेको । काजक्रियाका लागिसमेत रकम उपलब्ध नगराएको ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएका घटनासंग सम्वद्ध प्रमाणहरू

क.साक्षी:- जिल्ला झापा, दमक न.पा. वडा नं. २ बस्ने वर्ष ४८ भरुवा राजवंशी ...१

ख.साक्षी:- ऐ,ऐ वडा नं.२ बस्ने वर्ष ५१ को महादेव राजवंशी १

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएको घटनाको जानकारी तथा उजुरीलाई सहयोग पुऱ्याउने कागजात, पत्रिका कटिङ वा दसीप्रमाण – मिति २०७० साल असार १४ र १५ गतेको राष्ट्रिय दैनिक पूर्वसन्देश पत्रिकाहरू समेतका कागजातहरू ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनको जानकारी पेश गर्ने।

मकवान सुब्बा, झापा जिल्ला, प्रतिरक्षक मिति: २०७० साल कार्तिक २ गते ।

झापा, लखनपुर– गैरकानूनी हत्या (केश–२)

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ?

गैरकानूनी हत्या ।

घटना भएको मिति: २०७० साल बैशाख ३१ गते मङ्गलबार दिउँसो २:३० देखि ३:०० बजेभित्र,

घटना भएको स्थान: अञ्चल– मेची, जिल्ला– झापा, लखनपुर गा.वि.स. वडा नं. १, पाथीभरा सशस्त्र प्रहरी गण(बल)को पूर्वोत्तर जिल्ला इलाम, चुलाचुली गा.वि.स.को बाह्रगोठे कुमालगाउँ दक्षिण, रतुवामाई वृक्षारोपण आयोजनास्थित फायरिङ रेन्जस्थल नजिक रूख कटान गरिँदै गरेको क्षेत्र, ठाउँ ।

पीडितको विवरण–

क) नाम: सुरेश राई ख) लिङ्ग: पुरुष ।

ग) उमेर: वर्ष ४०

घ) पेशा: नोकरी (वनरक्षक)

ङ) विवाहित/अविवाहित: विवाहित ।

च) आदिवासी जनजातिको समूह: राई

छ संस्थागत आबद्धता: किरात राई यायोक्खामा साधारण सदस्य लिई आबद्ध हुनुहुन्छ ।

सामुहिक वा सामुदायिक पीडितको विवरण–

क) समुदाय: किरात राई

ख) प्रभावित भएको जनसङ्ख्या: १

ग) लिङ्ग: पुरुष

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनकर्ताको नाम तथा निकाय कुन हो ?

नेपाल प्रहरी ।

१.राम कुमार श्रेष्ठ, एसपी, पाथीभरा सशस्त्र प्रहरी बल, झापा, लखनपुर गा.वि.स. वडा नं. १ (महेन्द्र राजमार्ग उत्तर)

घटनाको संक्षिप्त विवरण

जिल्ला झापा, लखनपुर गा.वि.स. वडा नं.१ झारबारी किरातेश्वर माङहिम (मन्दिर) लाईन बस्ने १२ वर्षदेखि रतुवामाई वृक्षारोपण आयोजना केरखा झापामा वनरक्षक पदमा कार्यरत रही ड्युटीमा खटिई हिंडिरहेको बखत पाथीभरा सशस्त्र प्रहरी बलको प्रहरीबाट अकस्मात गोली लागी सुरेश राई घाइते हुनुभयो। त्यसपछि गोली लागेको कुरा रूख कटान भइरहेकाले ठेकेदारहरू, रूख काट्ने श्रमिकहरू भएकाले एवं घाँसदाउरा काट्ने व्यक्तिहरू नजिकै भएकाले हल्लाखल्ला भएपछि सशस्त्रका जवानहरू पनि आए। 'गल्तीले गोली लाग्नगयो, उपचार गर्नुपर्छ' भनी सशस्त्रले भनेपछि वृक्षारोपण आयोजनाको जिप झिकाई दमक लाइफ लाईन अस्पतालमा लाँदा 'यहां उपचार हुन सक्दैन, मोरङ्ग, विराटनगरस्थित न्युरो हस्पिटलमा लैजानू' भनी रिफर गरेपछि उक्त अस्पतालमा भर्ना गरिएकोमा उपचारको क्रममा मितिः २०७० साल जेठ १ गते बुधबारको दिन बिहान २:३० देखि ३:०० बजेभित्र मृत्यु भयो। शव २ गते बेलुकी राती १०:०० बजे सशस्त्र प्रहरी बलले घरमा नै गाडीबाट ल्याई जिम्मा दिए।

मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाबाट परेको आर्थिक, सामाजिक तथा साास्कृतिक असर र प्रभाव

मृतक सुरेश राईको एक छोरा वर्ष १२ को सौगात राई, एक छोरी वर्ष १० की सौजन्य राई भएकी, पत्नी मिलन राई भएकी, पीडित व्यक्तिले नै जागिर, श्रम, खेती गरी परिवारसमेतलाई पालन-पोषणसमेत गर्नुपर्नेमा आर्थिक अवस्था बिग्री नाजुक, खराब भएको, बुबाबाट पाउनुपर्ने वात्सल्यताबाट छोराछोरीहरू बञ्चित भएका।

सो घटनाको सम्बन्धमा सरकारी निकायबाट भएका प्रतिक्रिया।

क) 'सशस्त्र बलले पूर्ण सतर्कता नअपनाई फाईरिङ्ग प्रशिक्षण गराई हेल्चेक्र्याइँ गरी वनरक्षकलाई गोली हानी मार्‍यो' भनी पाथीभरा गणको चेकप्वाईन्ट महेन्द्र राजमार्गमा चक्का जाम कार्यक्रम गर्न सरसल्लाह गर्दागर्दै वार्तामा

बोलाएपछि प्रमुख जिल्ला अधिकारी एकमणि नेपाल, एसपी राम कुमार श्रेष्ठ, भद्रभलादमी, आदिवासीका प्रतिनिधिहरू, पीडितका बुबा छत्र बहादुर राईसमेत बसी वार्ता सम्पन्न भयो। वार्ता भइरहेको बखत मिति २०७० साल जेठ २ गते बेलुकी ५:०० बजेदेखि ६:३० बजेसम्म महेन्द्र राजमार्गमा चक्काजाम भयो। पीडित पक्षबाट पेस गरिएका चारओटा मागहरू सम्बोधन गर्न प्रशासन सहमत भयो। वार्ता सकिनु १घण्टा ३० मिनेटअगाडि डीआईजीसमेत उपस्थित हुनुभयो। पहिलो माग काजक्रिया खर्च रु. ५०,०००।- दिने सहमति भयो। तुरुन्तै सीडीओबाट रु. २५,०००।- र रतुवामाई वृक्षारोपण आयोजना, केरखाको तर्फबाट रु. २५,०००।- पीडित पक्षलाई हस्तान्तरण गरियो। दोस्रो माग छोरा/छोरीहरूलाई पढिरहेको जिल्ला झापा, दमक न.पा.स्थित सिद्धार्थ बोर्डिङ उच्च मा. विद्यालयमा कक्षा १२ सम्म अध्ययन गर्न सहयोग गर्ने भन्ने कुरामा अहिलेसम्म प्रशासनबाट सहयोग प्राप्त भइरहेको अवस्था छ। तेस्रो माग मृतकको पत्नीलाई जागिर दिलाउने सन्दर्भमा वृक्षारोपण आयोजनाले मिति २०७० साल असार १ गतेदेखि रतुवामाई वृक्षारोपण आयोजनाले ज्यालादारीमा वनरक्षक सोसरहको जागिर दिइरहेको अवस्था छ। चौथो माग राहतवापत रु. १०,००,०००।- (दश लाख) पीडित परिवारलाई नेपाल सरकारबाट दिलाउने भन्ने हो। अहिलेसम्म दिलाइएको छैन। जिल्ला प्रशासन कार्यालय झापामा पीडित पक्षहरू भद्रभलाद्मी लिई दुईपटक डेलिगेशन गएका, सीडीओबाट 'केन्द्रमा लेखी सिफारिश गरी पठाएको छु, भइहाल्छ' भन्दै आलटाल गर्नुभयो।

ख) सशस्त्रका एसपी मिति २०७० साल भदौ १५ गते पीडितको घरमा कोसेली लिई आई 'हामी राहत दिलाउन भरमग्दुर कोशिस गरिरहेका छौं, ढुङ्गामुढा गर्नेतिर नसोंच्नुहोला' भनी सान्त्वना दिनुभएको।

ग) मृत्युअघिको अस्पतालको सम्पूर्ण उपचार खर्च नेपाल सरकारले नै व्यहोरेको।

घ) उक्त राहतको मागलाई छिटो पूरा गराउन प्रशासनलाई दवाव दिन यहीं मिति २०७० साल कार्तिक ९ गते शनिवार बिहान ६:०० बजेदेखि ७:०० बजेसम्म पीडितकै घरमा पत्रकार सम्मेलन गर्ने तय भएको छ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनको सम्बन्धमा उपचारको मागदावी –

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १२(१) समेतको उल्लंघन भएकाले उक्त वार्तामा भएको सम्झौता सहमति अनुसार पीडित पक्षका हकवालाहरूलाई

दश लाख रूपैयाँ क्षतिपूर्ति दिलाई न्याय पाउन सिफारिश गरी पाऊँ ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएका घटनासाग सम्बद्ध प्रमाणहरू–

क. साक्षी- जिल्ला झापा, लखनपुर गा.वि.स. वडा नं.१ बस्ने वर्ष ६४ को छत्र बहादुर राई ....१ .

ख. साक्षी– ऐ, तोपगाछी गा.वि.स. वडा नं.४ बस्ने वर्ष २८ की वचना राई १

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघन भएको घटनाको जानकारी तथा उजुरीलाई सहयोग पुऱ्याउने कागजात, पत्रिका कटिङ वा दसीप्रमाण खुलाउनुहोस्–

१. पत्रिका, सहमतिपत्रसमेतका कागजातहरू ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनको जानकारी पेश गर्ने व्यक्ति ।

मकवान सुब्बा, झापा, प्रतिरक्षक मिति २०७० साल कार्तिक ६ गते ।

मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज

मानवअधिकार उल्लंघनको प्रकृति

नेपाल सरकारले मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्जमा सेना परिचालनको तयारी गरेर आदिवासी जनजातिको ऐतिहासिक भूमिमा रहेका प्राकृतिक स्रोतसाधनको स्व-व्यवस्थापन गर्न पाउने अधिकार उल्लंघन गर्ने सम्भावना रहेको छ ।

यो घटनाबाट आदिवासी जनजातिमा कसरी र कस्तो असर परेको छ ?

स्थानीय आदिवासीहरूले उनीहरूको परम्परागत प्रणालीमार्फत संरक्षण गर्दै आएको भूमिमाथि सेना परिचालन गरेर ‘वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९’ लागू गर्दा एकातिर आदिवासीहरूको प्राकृतिक स्रोतसाधनमाथिको पहँच घट्छ भने अर्कोतिर उनीहरूको परम्परागत संरक्षण प्रणाली नष्ट हुन्छ । स्थानीय आदिवासीहरूको साँस्कृतिक क्रियाकलापहरू स्थानीय वन पैदावारमा आधारित हुने भएकोले प्राकृतिक स्रोतमा उनीहरूको पहुँच घट्दा यसले साँस्कृतिक अधिकार पनि हनन हुनुका साथै उनीहरूको जीविकोपार्जनमा समेत नकारात्मक असर पर्छ ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण–

वि.सं. २०४८ सालमा नेपालको पूर्वी हिमाली क्षेत्रको संखुवासभाका १० र सोलुखुम्बुका २ वटा गा.वि.स. हरूलाई समेटेर मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्जको स्थापना गरिएको हो । यो निकुञ्ज स्थापना हुनुभन्दा अगाडि यहाँका आदिवासीहरूले आ-आफ्नै परम्परागत प्रणालीहरूमार्फत त्यस क्षेत्रको जैविक विविधताको संरक्षण र उपयोग गर्दै आएका थिए । उदाहरणको लागि– सोलुखुम्बुका कुलुङ समुदायभित्रका थिम्रा थरका समूहले हाल निकुञ्ज रहेको छेस्कामको सुम्बु, तोस्खम, चिर्क्ला र बाबालाउ क्षेत्रको संरक्षणको जिम्मा लिंदै आएका थिए । मोरोखु थरका समूहले वातेल्मा, मार्मेकु र मुद्धि क्षेत्र, वालाखाम थरका समूहले वोलोबु, तम्खो र बोक्सुवार क्षेत्र, वादिरी थरका समूहले गुलुलुम, सेरोम, वोरिपुइ क्षेत्रको संरक्षण र उपयोगको जिम्मा लिंदै आएका थिए । कुलुङहरूले यसरी आफूले परम्परागत रूपमा निश्चित

लोकप्रिय राष्ट्रिय दैनिक
राजधानी
काठमाडौं, धरान र भुटवलबाट एकैसाथ प्रकाशित
मकालु–वरुण निकुञ्जमा सेना राख्ने तयारी

क्षेत्र ओगटेर बसेका समूहलाई त्यस क्षेत्रका थाम्पुवास (जग्गाधनी) र बाहेककालाई उपरे भन्थे । उदाहरणको लागि सुम्बु क्षेत्रमा थिम्रा थाम्पुवास हुन्थे भने वोलोबु क्षेत्रमा उपरे हुन्थे । थाम्पुवासले आफ्ना क्षेत्रमा घाँस, दाउरा खुलाउँदा उपरेहरूबाट निश्चित दस्तुर लिने चलन थियो । उपरेहरूमा पनि बाहिरबाट भेंडा लिएर आएका गुरुङहरू र स्थानीय उपरेहरूबीच दस्तुरको दर फरक थियो । उक्त संकलन भएको दस्तुरले थाम्पुवासहरू आफ्ना क्षेत्रमा वृक्षारोपण गर्ने र संरक्षणको लागि ढुंगाको बारहरू बार्ने काममा खर्च गर्दथे । अहिले देख्न सकिने छेस्कामको थुनाम सारिकोम भन्ने ठाउंबाट सिस्ने, मानाम्खुहुँदै रत्नाउलोसम्मको करीब १० कि.मि लामो ढुंगाको पर्खाल उत्तिबेला निर्माण गरिएका हुन् ।

यसरी त्यस क्षेत्रमा आदिवासीहरूले संरक्षण गर्दै आएको उनीहरूको भूमिमा वि.सं. २०४८ सालमा द माउण्टेन्ट इन्स्टिच्यूटलगायत अन्य १४ वटा विदेशी दातृ निकायको ठूलो लगानीमा सरकारले मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज स्थापना गर्ने प्रस्ताव ल्यायो । उक्त विदेशी दातृनिकायले करीब १० वर्ष परियोजनाको रूपमा उक्त निकुञ्जमा लगानी गर्ने प्रतिवद्धता जनाएको थियो । स्थानीय आदिवासीहरूले त्यसबेला नै त्यस परियोजनाले आफूहरूको परम्परागत संरक्षण प्रणाली नष्ट हुने र श्रोतमा पहुँच घटाउने भन्दै असहमति जनाएका थिए । तर अन्तमा स्थानीयलाई नै संरक्षणको जिम्मेवारी प्रदान गर्ने, तर सेना परिचालन नगरी 'समुदायमा आधारित संरक्षणको सिद्धान्त' लागू गर्दैजाने शर्तमा उनीहरूले सहमति जनाए । स्थानीयले सहमति जनाउनुको अर्को कारण उक्त परियोजनाको विदेशी रकमले त्यस क्षेत्रमा अत्याधिक भौतिक विकास हुन्छ भन्ने कुरामा पनि विश्वास थियो ।

वि.सं. २०५८ सालमा परियोजनाको अवधि सकिएपछि त्यस परियोजनालाई पूर्णरूपमा सरकारले लियो । यसरी सरकारले लिएपछि स्थानीयको प्राकृतिक स्रोतसाधनमा पहुँच घट्दै गयो । उक्त निकुञ्ज क्षेत्रमा गरिने भौतिक विकासका कामहरूमा निकुञ्जले आफ्नो स्वीकृति माग्न थाल्यो । कहिले शिकार खेलेको निहुँमा त कहिले वन पैदावर ल्याएको निहुँमा स्थानीयलाई कारबाही गर्ने, जरिवाना

तिराउने, गिरफ्तार गर्ने र थुन्ने कामहरू हुँदैगयो । स्थानीयले घरघरैबाट पैसा उठाएर बनाइएको सोलुखुम्बु बुङ र छेस्कामका भुवाखोला र फूलवात्ती खोला लघुजलविद्युत परियोजनालाई निकुञ्जले स्वीकृति नै दिएन । यस्ता उदाहरणहरू धेरै छन्, जहाँ निकुञ्ज स्थानीयको विकासमा बाधक बन्दै आएको हुन्छ । यसै क्रममा सरकारले हाल निकुञ्ज व्यवस्थापन समितिका केही सदस्यहरूसंग मात्र सल्लाह गरी त्यस निकुञ्ज र पश्चिमको बाग्लुङ ढोरपाटन शिकार आरक्षमा सेना परिचालन गर्ने निर्णय प्रक्रिया अगाडि बढाएको छ । यद्यपि यस निर्णय प्रक्रियामा सरकारले स्थानीय आदिवासीहरूसंग कुनै किसिमको सल्लाह र सहमति लिएको छैन ।

स्थानीय आदिवासीहरूसंग कुनै परामर्श नगरी सरकारको सेना परिचालन गर्ने यस निर्णयप्रति स्थानीय आदिवासीहरू कुलुङ, भोटे, भोटिया, मेवाहाङ, थुलुङलगायतका आदिवासी प्रतिनिधि संस्थाहरूले गम्भीर आपति जनाएका छन् । स्थानीय आदिवासीहरूको परम्परागत भूमिमा त्यस क्षेत्रका स्थानीय आदिवासीहरूसंग कुनै किसिमको परामर्श नगरिकन गरिएको सरकारको यो निर्णय नेपाल सरकारद्वारा पालना गर्न प्रतिद्धता जनाइएको 'आदिवासी अधिकारसम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय घोषणापत्र, २००७' को धारा ३०(१) र (२) विपरीत रहेको छ । उक्त धारा ३०(१) मा 'सान्दर्भिक रूपमा सार्वजानिक हितका दृष्टिबाट उल्लेख्य खतरा नरहेसम्म वा सम्बन्धित आदिवासी जनजातिद्वारा स्वतन्त्रतापूर्वक सहमति दिइएको वा अनुरोध गरिएको अवस्थामा बाहेक आदिवासी जनजातिको भूमि वा क्षेत्रमा सैनिक गतिविधि गरिने छैन' भनिएको छ । त्यस्तै धारा ३० (२) मा 'सैनिक गतिविधिका लागि आदिवासी जनजातिको भूमि वा क्षेत्र प्रयोग गर्नुपूर्व राज्यहरूले उपयुक्त प्रक्रियाका माध्यमबाट र विशेष रूपमा प्रतिनिधिमूलक संस्थाहरूमार्फत सम्बन्धित आदिवासी जनजातिसंग प्रभावकारी परामर्श गर्नेछन्' भनिएको छ । सरकारको यो निर्णयले नेपाल सरकारद्वारा पारित अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठन महासन्धि नं. १६९ को अनुच्छेद १४ अनुसारको आदिवासीको भूमिमाथिको अधिकारसम्बन्धी सम्पूर्ण प्रावधानहरू उल्लंघन भएको छ । यसबाहेक नेपाल सरकारले परियोजना स्थापनाक्रममा उक्त राष्ट्रिय निकुञ्जलाई समुदायमा आधारित संरक्षणको अवधारणाबमोजिम संरक्षणको सम्पूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय सामुदायलाई नै दिने भनेकोमा हाल सेना परिचालन गर्ने प्रक्रिया अगाडि बढाएकोले सरकारको यो निर्णय सरकारकै शुरुको प्रतिबद्धता विपरीत छ । यसर्थ, स्थानीय आदिवासीहरूले सरकारको उक्त निकुञ्जमा सेना परिचालन गर्ने निर्णयको विरोध गर्दछन् ।

स्थानीयले सेना परिचालन गर्ने निर्णयको विरोधका साथै संरक्षणको लागि

स्थानीयलाई जिम्मेवार र अधिकारसम्पन्न बनाउने समुदायमा आधारित संरक्षणको सिद्धान्तसहितको नयाँ कानूनको माग गरेका छन् । उनीहरूले वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ आफ्नो क्षेत्रमा लागू नगर्न माग गरेका हुन् ।

घटना कहिले र कहाा भएको हो ?

२०७० साल, भदौ ९ गतेको राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकाहरूबाट सरकारले सेना परिचालनको तयारी गरिरहेको खबर प्राप्त भएको ।

पीडित हुने जाति को को हुन् ?

कुलुङ, याम्फु, मेवाहाङ, भोटिया, तामाङ, थुलुङ, शेर्पा, गुरुङ, क्षेत्री लगायतका ३३,७७५ जनसंख्या ।

मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता र निकाय–

स्थानीय मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थान इकाई समिति सम्मिलन निकुञ्ज परिषद् र वन्यजन्तु विभागसमेतको सिफारिशमा नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद् ।

यो घटनाउपर सरकारी निकायको केकस्ता प्रतिक्रियाहरू आए ?

तत्कालको लागि सेना परिचालन गर्ने निर्णय प्रक्रिया रोकिएको छ, तर खारेज गरिएको छैन ।

मानवअधिकार उल्लंघनविरुद्ध उपचारको लागि के–कस्ता कदमहरू चालिए ? परिणाम के भयो ? अहिले कस्तो अवस्थामा छ ?

स्थानीय आदिवासीहरूको एक टोलीले संखुवासभा र सोलुखुम्बु जिल्ला प्रशासन कार्यालयमार्फत प्रधानमन्त्री, रक्षामन्त्री, वनमन्त्री लगायतका निकायहरूमा ज्ञापनपत्र बुझाउने कार्य भएको थियो । यस बाहेक स्थानीय स्तरमा माग विरुद्ध जबर्जस्ती सेना परिचालन गर्ने निर्णय गरिए सामुहिक रूपमा सरकारको उक्त निर्णयको विरोध गर्ने निर्णय भएको छ ।

मोरङ, केशलिया– स्मशानघाट

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ? (जस्तै– विस्थापन, गैरकानूनी हत्या, सैनिकीकरण)

धार्मिक र साँस्कृतिक अधिकार हनन ।

आदिवासीहरूको साँस्कृतिक अधिकार हनन भएको हो ।

क) घटना भएको मिति– २०६९।०३।२८

ख) घटना भएको स्थानः विराटनगर -७ स्थित केशलीया खोलामा रहेको स्मशानघाट

पीडितको विवरण–

आदिवासी जनजाति समुदायहरूः राई, लिम्बू, मगर, गुरुङ, थारू, राजवंशी तथा अन्य समुदाय ।

आदिवासी जनजाति मानवअधिकार उल्लंघनकर्ताको नाम तथा निकाय कुन हो ?

विराटनगर उपमहानगरपालिका ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण–

विराटनगर उपमहानगरपालिकाको पश्चिम सुनसरी र मोरङ जिल्ला छुट्याउने बूढी केशलिया खोलामा पर्ने खोला किनारमा युगौंयुगदेखि विराटनगर ७ मा पर्ने स्मशानघाटको रूपमा २ विगाहा ऐलानी जग्गा प्रयोग गर्दै आएका छन् । पछि केही व्यक्तिले सो जग्गा आफ्नो नाममा नामसारी गर्नखोज्दा विराटनगरको ७,४,१५,१६,१९,२०,२१,२२ वडाहरूमा बसोवास गर्दैआएका आदिवासी किरातीहरूले सो जग्गा व्यक्तिको नाममा दर्ता हुनबाट जोगाएका थिए र पछि त्यो २ विगाहा जग्गा २०५६ सालमा जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट विधिवत् स्मशानघाटको नाममा प्रयोग गर्दैआएका छन् । त्यसमध्ये केही अन्य समुदायले जलाउने गरेको, केही भागमा शिव मन्दिर निर्माण गर्ने, केही भागमा वृद्धाश्रम बनाउने र ०-१२-०

कट्ठा जग्गामा किरातीहरूलाई लाश गाड्ने भनेर दिएको र सो जग्गा प्रयोग गर्दै आइरहेका छन् । पछि २०६१ सालमा उप महानगरपालिकाले स्वयं,रु. ४ लाख ९० हजारको लागतमा मलामी बस्ने शेड निर्माण गरेको र १ लाख ५० हजारमा उपमहानगरपालिकाले लाश पोल्ने चडाल र कम्पाउन्ड काँडेतारबाट घेराबेरा गरेका थिए भने २०६९ साल असार २८ मा आएर उपमहानगरपालिकाले स्वीस सहयोग नियोग (SWM) को लगानीमा किरातीहरूले लाश गाड्दै आएको ठाउँ ०-१२-० जग्गाको बीचभागमा विराटनगरको फोहोर संकलन गरेर कम्पोष्ट च्याम्बर निर्माण गर्नथालेकाले लाश गाडेको ठाउँको हड्डीहरू यत्रतत्र छरिएको हुँदा जिल्ला प्रशासन कार्यालय मोरङ, विराटनगर उपमहानगरपालिका र जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा ध्यानाकर्षणपत्र दिंदादिंदै सहमति गरे तापनि निर्माण कार्य नरोकेकाले २०६९ श्रावण १४ मा नेपाल आदिवासी जनजाति महासंघ मोरङ, स्मशानघाट सेवा मञ्च र सुम्निमा साँस्कृतिक परिवारले पत्रकार महासंघ मोरङमा संयुक्त रूपमा पत्रकार सम्मेलन गरेर सो कार्य रोक्न चेतावनी दिएका छन् ।

२०५२ सालदेखि विराटनगरका आदिवासी जनजाति समुदायले तहाँ मृतकको समाधिस्थल र लाश जलाउने गरेका थिए । २०५६ सालदेखि विराटनगरमा दर्ता नै गरी मोरङ स्मशानघाट सेवा मञ्च गठन गरेर लाश जलाउने तथा गाड्दै आएका थिए । २०६९।३।२८ गते विराटनगर उपमहानगरपालिकाले फोहोर संकलन गरेर प्रशोधन केन्द्र निर्माण गर्ने, कम्पोष्ट मल बनाउने भनेर स्वीस सरकारले स्वीस सहायक नियोग (SWM) मार्फत शहरी विकास निर्माणका लागि पेस्कीस्वरूप ९ लाखमा सम्पन्न गर्ने भनेर रकम लिएर ठेकेदारमार्फत काम गर्दा घाटको जग्गा खनजोत गरेर लाँदा गाडिएका लाशहरू चिहान भत्काउँदा हड्डीहरू यत्रतत्र छरिएको र २ जना प्रहरी राजेन्द्र राई र राजकुमार राई माओवादीसँगको भिडन्तमा शहादत प्राप्त गरेकाहरूको चिहानसमेत भत्काई दिएको छ । त्यसपश्चात् सुम्निमा साँस्कृतिक परिवार र नेपाल आदिवासी जनजाति महासंघले संयुक्त रूपमा हड्डीहरू उपमहानगरपालिका, जिल्ला प्रशासन कार्यालय र जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा गएर ध्यानाकर्षण गरिएको छ ।

मानवअधिकार उल्लघंनका घटनाबाट आर्थिक, सामाजिक तथा सास्कृतिक असर र प्रभाव

आदिवासी जनजाति समुदायको पवित्र धार्मिकस्थल स्मशानघाट अतिक्रमण

गरी निर्माणाधीन कम्पोष्ट मल च्याम्बर निर्माणले आदिवासी समुदायको धार्मिक साँस्कृतिक आस्थामा असर पुऱ्याएको र भावी दिनमा लाश गाड्ने ठाउँको अभावले सँस्कति गुम्ने खतरा देखिन्छ ।

उक्त घटनाको सम्बन्धमा सरकारी निकायबाट भएका प्रतिक्रिया ।

२०६९ साल असार २९ मा ध्यानाकर्षण गराएको, २०६९ साल साउन ३ मा दुवै पक्षबीच छलफल भएको, २०६९ साल साउन ५ मा स्थलगत निरीक्षण भएको, २०६९ साल साउन ८ मा चिहानबाट निस्केका प्लेट हड्डीहरू नगरपालिकालाई बुझाएर ध्यानाकर्षण गराएपछि छलफलमा चिहानहरू मर्मत गर्ने र कम्पोष्ट मल बनाउने च्याम्बर रोक्ने मौखिक प्रतिबद्धता जाहेर गरे पनि सोअनुसार नगरेको ।

मानवअधिकार उल्लंघको सम्बन्धमा उपचारको मागदावी ।

स्मशानघाटमा नगरपालिका र स्थानीय आदिवासीको संयुक्त लगानीमा घर टहरा र लाश जलाउने ठाउँसमेत बनाएकोले सोको विकास गर्नुपर्ने र कम्पोष्ट मल बनाउने निर्माण कार्य रोकिनुपर्ने ।

९. आदिवासी मानअधिकारको उल्लंघनको जानकारी पेश गर्ने–

देवराज चौधरी, मोरङ, प्रतिरक्षक

केश नं. २०

संवैधानिक परिषदद्धारा राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगमा नियुक्तिको लागि गरिएको सिफारिशविरुद्ध रीट निवेदन/मुद्दा

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ? कस्तो प्रकृतिको ।

समानताको अधिकार ।

यो घटनाबाट आदिवासी जनजातिमा कसरी र कस्तो असर पर्‍यो ?

आदिवासी जनजातिरुको सहभागिता हुनपाउने अधिकारको हनन भएको हो ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण–

संवैधानिक परिषद्ले राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगमा नियुक्तिको लागि गरेको सिफरिश गर्दा सबै बाहुनहरू मात्र रहेको र आदिवासी जनजाति लगायतका समुदायहरूको समावेशीकरण नभएका कारण सो सिफरिश अनुसार मनोनयन नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३, १३, २१, १२१ को विरुद्धमा भएका कारण समावेशीकरणका लागि सर्वोच्चमा रीट निवेदन पेश गरिएको छ ।

मिति २०७१/६/६ गतेका दिन सर्वोच्च अदालतमा रीट निवेदन पेश गरिएको छ । मिति २०७१/६/७ र ८ गतेका दिन सुनुवाईका लागि समय तोकिएको भए तापनि समय अभावका कारण सुनुवाई हुन सकेन र त्यसको लगतै दशैं, तिहार तथा छठको बिदा परेका कारण सुनुवाई प्रक्रिया अघि बढ्न सकेको छैन । साथै मिति २०७१।६।१४ गतेका दिन संसदीय सुनुवाइ विशेष समितिमा निवेदन दर्ता गरिएको ।

घटना कहिले र कहाँ भएको हो ?

काठमाडौंमा भएको हो ।

पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरू को को हुन् ?

सो घटनाबाट आदिवासी जनजातिहरू पीडित बनेका छन् ।

मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता र निकाय को हो ?

मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता निकायहरूमा संवैधानिक परिषद् र राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग रहेका छन् ।

सो घटनाउपर सरकारी निकायको के र कस्ता प्रतिक्रियाहरू आए ?

सर्वोच्च अदालतमा रीट दर्ता भए पनि हालसम्म सुनुवाई हुन सकिरहेको छैन ।

मानवअधिकार उल्लंघनविरुद्ध उपचारको लागि के कस्ता कदमहरू चालिए, परिणाम के भयो ? अहिले कस्तो अवस्थामा छ ?

अदालतमा मुद्दा पेश भएको भए तापनि सुनुवाई हुन सकिरहेको छैन ।

काठमाडौं, ठमेल–गुठी मुद्दा

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ?

सांस्कृतिक तथा भूमिमाथिको आदिवासी मानवअधिकार ।

- घटना भएको मितिः केयुर शमशेर ज.ब.रा. समेतले मिति २०३३ सालभन्दा अघिदेखि ।
- घटना भएको स्थानः काठमाडौं जिल्ला, का.म.पा. वडा न २९ ठमेल .

सामुहिक वा सामुदायिक पीडितको विवरण–

क) समुदायः आदिवासी नेवार समुदायका प्रधान समुदाय ।

ख) प्रभावित भएको जनसंख्याः करीब १०००-१२०० ।

आदिवासी मानवअधिकार उल्लंघनकर्ताको नाम तथा निकाय कुन हो ?

- नेपाल सरकार, संस्कृति मन्त्रालय
- मालपोत कार्यालय ,काठमाडौ महानगरपालिका, महानगरपालिका नक्सा शाखा
- नापी विभाग,पुरातत्व विभाग लगायत......

घटनाको संक्षिप्त विवरण–

विक्रमशील महाविहार प्रधानहरूको गुठी श्री सिंहसार्थ वाह गरुड भगवान गुठीको परापूर्वकालदेखिको परम्परागत धार्मिक, संस्कार, पूजा, जात्रा, तथा नाचका निम्ति परापूर्वकालमा निर्माण गरिएको ऐतिहासिक साँस्कृतिक, धार्मिक, पुरातात्विक महत्व बोकेको सम्पदा, यस विहारको पूर्वपट्टिको डबलीसहितको चोक तथा उक्त चोक पछाडिको कमल पोखरी रहेको छ। थंवहिल (ठमेल)को प्राचीन नाम सिंहकल्पनगर हो। यस क्षेत्रका सामन्त राजा श्री सिंहसार्थ वाहद्वारा लगभग मल्लकालको पूर्वाद्धमा एक विशाल विहारको निर्माण गराए । । थंवहिलबाट यस क्षेत्रको नाम ठमेल हुनगएको हो। उक्त विहारलाई विक्रमशील महाविहार भनिन्छ। सामन्त राजा श्री

थँबहिल अर्थात् ठमेलको ऐतिहासिक प्राधान्य

- भुवनलाल प्रधान

सिंहसार्थ वाहलाई ठमेलका प्रधानहरूका पूर्वज भनिन्छ। प्रधानहरूका पूर्वजहरूद्वारा यसक्षेत्रमा सामन्तको हैसियतले प्राचीन समयदेखि मल्लकालको उत्तरार्द्धसम्म शासन गरेको देखिन्छ । प्रधानका पूर्वजहरूले धर्म कीर्तिका निम्ति तथा यस स्थानका शोभा बढाउने खालका कैयौं ऐतिहासिक, पुरातात्विक, सांस्कृतिक, धार्मिक महत्व बोकेका धर्मशाला ढुङ्गेधारा, पोखरी, चोक, डबली, पाटी, मन्दिर आदि निर्माण गराए। कैयौं गुठीहरू राखेर गए। जात्रा पर्वहरू प्रचलनमा ल्याए। धार्मिक नाचहरू देखाउने चलन चलाए । उक्त गुठी सञ्चालन गर्नको निम्ति प्रशस्त जग्गाहरू राखिदिए। यस विहारको पूर्वतिर डबलीसहितको चोक छ । उक्त चोक परापूर्वकालदेखि धार्मिक जात्रा तथा नाचको निमित्त प्रयोग भइरहेको गुठीजन्य सार्वजनिक डबलीसहितको चोक हो ।

यस क्षेत्रको नापी हुँदा कि.नं. १०४० मा पर्ने क्षेत्रफल ०-९-२-३ को यो चोक नापी शाखामा रहेको फिल्डबूकमा समेत सार्वजनिक चोक जनाइएको छ। गुठी संस्थानमा रहेको फिल्डबूकमा पनि जग्गाधनीको नाम गरुड भगवान गुठी उल्लेख गरिएको छ। यस्तो सम्पदाहरू व्यक्तिगत तवरमा दर्ता हुने, मोही लाग्ने, लेनदेन, बेचबिखन हुने मुलुकमा कुनै कानूनी प्रावधानहरू नभएकोले उक्त फिल्डबूकमा अरू महलहरू रित्त छन्। उक्त चोकको भित्रको उत्तरी भागमा निकै पुरानो सरस्वतीको मन्दिर छ। पश्चिममा प्राचीनकालमा निर्माण गराइएको तीनवटा चैत्यहरू छन्। यस चोकको सरस्वती मन्दिरको दक्षिणमा रहेको चारपाटे डबलीमा हरेक साल फाल्गुण कृष्णपक्ष परेवा तीथिमा यस विहारको दक्षिणमा रहेको तुं चोकबाट विहारका भगवान (चकस देवता) लाई बाजागाजासहित उक्त चोकमा रहेको डबलीमा मण्डप बनाई विराजमान गराई विधिपूर्वक पूजा गरी परम्परागत बाजाका साथ काठमाडौं शहर परिक्रमा गराई जात्रा मनाउने धार्मिक परम्परा परापूर्वकालदेखि रहिआएको

छ। यस जात्रा 'चकसधो' जात्रा भनेर काठमाडौंमा प्रख्यात छ।

मालपोतमा रहेको यस विहारको गुठीको १९६५ सालको गुठीको लगतमा कमलपोखरी डिलसमेत २६॥ उल्लेख गरिएको छ। उक्त जग्गामध्ये शहरी क्षेत्रमा नापी हुँदा कित्ता नं. १६७ मा पर्ने यो पोखरी २०३३ सालको नापी शाखामा रहेको फिल्डबूकमा समेत सार्वजनिक पोखरी जनाई बाँकी महलहरू रिक्त छोडिएको छ। गुठी संस्थानमा रहेको फिल्डबूकमा समेत जग्गा धनीको महलमा गरुड भगवान गुठी उल्लेख गरिएको छ भने जग्गाको क्षेत्रफल १२-१३-२-३ उल्लेख गरिएको छ। केशर शमशेरले सालान्या १२५ विहारको गुठीलाई उक्त पोखरी प्रयोग गरेवापत दिने गर्दथ्यो। मोही नलाग्ने, व्यक्तिगत नाममा दर्ता नहुने गुठीजन्य सार्वजनिक पोखरी दरवारीया शक्तिको आडमा आफूलाई उक्त विहारको गुठीको मोहीमा दर्ता गराए। केशर शमशेरको मृत्युपश्चात् मोहियानी छोरा केयुर शमशेरमा सारिने काम भयो। केयुर शमशेरद्वारा उक्त पोखरी र डिलको केही भाग संस्कृति परम्परा नै नष्ट हुनेगरी पुर्ने काम गर्न थालियो। यस्तो हुन नदिन विहारका गुठियारहरूद्वारा जग्गा खिचोलाको मुद्दा दिइएकोमा तह-तह फैसला हुँदा २०३३ सालमा सर्वोच्च अदालतबाट धार्मिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक, पुरातात्विक, महत्व बोकेको गुठीजन्य सार्वजनिक सम्पदाका पोखरी र डिल नै कायम गर्ने गरी दुवै पक्षबीच मिलापत्र गराइयो। गुठीजन्य सार्वजनिक सम्पदा पोखरीमा मोही लाग्ने मुलुकमा कुनै कानूनी प्रावधान नभए तापनि उक्त मिलापत्रमा केयुर शमशेर मोही भई पोखरी प्रयोग गर्न पाउने भनी मिलापत्र गरिएको रहेछ।

उक्त विहारको गुठीको सार्वजनिक पोखरी नष्ट गरिएको केही भाग दरवारीया शक्तिको आडमा गुठी संस्थानको मिलेमतोमा २०३९ सालमा गुठी रैतानीमा परिणत गरी ०-६-० सुधा पौडयाललाई र २-१०-० विना पौड्याललाई १६१६, १६१७ कित्ताकाट गरी उक्त पोखरी पुरिएको जग्गा केयुर शमशेरले राजीनामा गरिदिए। १६७ कि.नं. मा पर्ने बाँकी पोखरी पुरेको जग्गा केयुर शमशेरको नाममा नै १६१८ कि. नं. कायम रहन गयो। केयुर शमशेरको मृत्युपश्चात् १६१८ कि. नं. अम्बिका राणाले नामसारी गरे। कि. नं. १६१६ र १६१७ अम्बिका राणाको नातेदार श.कर प्रसाद शाहले २०४४ सालमा राजीनामा गरी लिएपछि अम्बिका राणा र शंकर प्रसाद शाहले २०४७ सालमा गुठी रैतानी कायम गरे। गलत तरिकाले गुठी रैतानी कायम भएको हुँदा गुठी संस्थान केन्द्रीय कार्यालयले २०४७ सालमा त्यस्तो पोखरी र डिलमा मोही नलाग्ने गुठी रैतानी नहुने भनी रोक्का राखे। सो रोक्का राखेको बदर गरी पाउँ भनी अम्बिका राणा र शंकर प्रसाद शाहले मुद्दा गरेकोमा जिल्ला अदालतले निर्णय बदर हुने भनी भएको फैसला २०५३ सालमा पुनरावेदन अदालतले सदरको फैसला बदर गरी पाउँ भनी गुठीयारहरूले धर्मलोपको मुद्दा गरेकोमा २०६२ सालमा अम्बिका राणाले एक करोड पचास लाख उक्त विहारको गुठीलाई दिई सम्पूर्ण मुद्दा छोड्ने गरी जिल्ला अदालतमा गुठी संस्थानलाई जानकारी नदिई कानूनविपरीत मिलापत्र गरियो। २०२४ सालमा विक्रमशील महाविहारका गुठी उक्त विहारको गुठीयारहरूको पहलमा राजगुठी छुटगुठीमा परिणत गराई सम्पूर्ण उक्त गुठी अधिनस्थ जग्गाहरूको लगत खडा गरी गुठी संस्थानलाई जिम्मा दिई गुठीयारहरूको सम्पूर्ण हक अधिकारसमेत गुठी संस्थानलाई सुम्पेकोले यस विहारका गुठीयारहरूले गरेको मिलापत्र कानून विपरित रहेको छ।

कि न १६७ को पोखरीको जग्गाबाट कित्ताकाट भई आएको कि.नं. १६१६ र १६१७ को जग्गा शंकर पसाद शाहले प्रतिमा पाण्डेलाई २०६४ सालमा राजीनामा गरे। अम्बिका राणाले कि नं. १६१८ को जग्गामध्येबाट ९-९-२-२ सुरेशाय हाउजिङलाई २०६३ सालमा राजीनामा गरी दिएपछि कित्ताकाट भई २४१२ कायम रहयो। सुरेशायले कि. नं. २४१२ को २०६४ सालमा प्रतिमा पाण्डेलाई राजीनामा गरी दिएको उक्त कित्तासहित कि नं. १६१६ र १६१७ प्रतिमा पाण्डेले प्राप्त गरीसकेपछि २०६५ सालमा छायाँदेवी कम्प्लेक्सले लिखत गरी लिएको रहेछ।

मानवअधिकार उल्लंघनका घटनाबाट आर्थिक, सामाजिक र साास्कृतिक असर र प्रभावको बारेमा उल्लेख गर्ने–

धार्मिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक, पुरातात्विक, महत्व बोकेको आदिवासी नेवार प्रधान जाति समुदायको आफ्नो गुठीजन्य सार्वजनिक सम्पदा व्यक्तिगत नाममा दर्ता भई उनीहरूको परम्परागत संस्कृतिमा प्रभाव परेको छ।

उक्त घटनाको सम्बन्धमा सरकारी निकायबाट केकस्ता प्रतिक्रिया भए ?

जिल्ला अदालत काठमाडौंमा सो विषयमा करीब १३ वटा मुद्दा दायर भई सुनुवाई भइरहेको हाल सक्कल मिसिल माग गरिएको, तर छायाँदेवी कम्प्लेक्सको निमार्ण कार्य रोक्ने आदेश नभएको, हालै सोही विषयमा अधिवक्ता दीपक मिश्रले सार्वजनिक सरोकार भनी रीट (मुद्दा) दायर गरेको छ।

गोरखा, खानेपानी परियोजना (मुद्दा)

कुन मानवअधिकार उल्लंघन भएको हो ? कस्तो प्रकृतिको ?

आर्थिक, साँस्कृतिक, धार्मिक आदि कस्तोमानव अधिकार उल्लंघन भएको हो ।

यो घटनाबाट आदिवासी जनजातिमा कसरी र कस्तो असर पर्‍यो ?

यस परियोजनाले आदिवासीको स्वतन्त्र पूर्व सुसूचित सहमतिको अधिकारको हनन गरेको छ । सो गाविसको वडा नं. ७, ८ र ९ का आदिवासी जनजातिहरू सो पानीको मुहानमा आश्रित रहेका छन् । गाविसका ती वडाका आदिवासी जनजातिहरूले सो मुहानको पानी खान, गाईवस्तुलाई खुवाउन तथा खेती गर्नका लागि प्रयोग गर्दै आएका छन् । खानेपानीको सो परियोजनाले आदिवासीहरूको स्वतन्त्र पूर्व सुसुचित सहमतिको अधिकार हनन गर्नका साथै उनीहरू सो पानी उपभोग गर्नबाट समेत वञ्चित हुने अवस्था रहेको छ ।

घटनाको संक्षिप्त विवरण–

यो परियोजनाका बारे आदिवासी जनजातिहरूलाई कुनै पूर्व जानकारी दिइएको थिएन । अन्यत्र पानी लैजाने भनी पर्खाल लगाएपछि मात्र त्यहाँका जनताले थाहा पाएका हुन् । शुरुमा त्यहाँका जनताले त्यहाँको पानी अन्यत्र बेचेको थाहा पाएपछि निर्माण कार्यमा अवरोध पुर्‍याए । त्यहाँका जनताले अवरोध खडा गरेपछि स्थानीय निकायले त्यहाँका जनतालाई पक्राउ गर्ने, थुन्ने, पिट्ने तथा ज्यानमार्ने सम्मको धम्की दिए । पछि प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अग्रसरतामा काम अगाडि बढाउने निर्णय भए तापनि स्थानीयहरूको निरन्तरको विरोधका कारण काम अघि बढ्न सकिरहेको छैन ।

घटना कहिले र कहा भएको हो ?

यो घटना बग्राङ भोगटेवी गाविस वडा नं. ८ मा भएको हो । सो स्थान गोरखा सदरमुकामबाट................

पीडित हुने जाति र व्यक्तिहरू को को हुन् ?

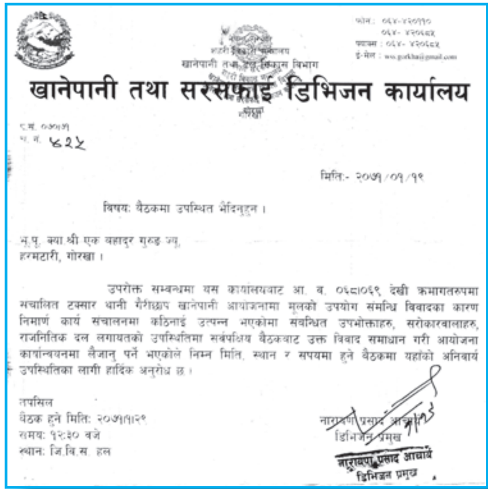

खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय

फोन: ०६४-४२०११०
०६४-४२०६८२
फ्याक्स : ०६४-४२०६८२

च.नं. ०७०।७१
प.सं. ४२५

मिति:- २०७१/०१/१९

विषय: बैठकमा उपस्थित भैदिनुहुन ।

भू.पू. क्या.श्री एक बहादुर गुरुङ ज्यू,
हरमटारी, गोरखा ।

उपरोक्त सम्बन्धमा यस कार्यालयबाट आ. ब. ०६८।०६९ देखी क्रमागतरुपमा संचालित टक्सार धानी गैरीछाप खानेपानी आयोजनामा मूलको उपयोग संमन्धि विवादका कारण निमार्ण कार्य संचालनमा कठिनाई उत्पन्न भएकोमा सबन्धित उपभोक्ताहरु, सरोकारवालाहरु, राजनितिक दल लगायतको उपस्थितिमा सर्वपक्षिय बैठकबाट उक्त विवाद समाधान गरी आयोजना कार्यान्वयनमा लैजानु पर्ने भएकोले निम्न मिति, स्थान र समयमा हुने बैठकमा यहाँको अनिवार्य उपस्थितिका लागी हार्दिक अनुरोध छ ।

तपसिल
बैठक हुने मिति: २०७१।१।२१
समय: १२:३० बजे
स्थान: जि.वि.स. हल

नारायण प्रसाद आचार्य
डिभिजन प्रमुख

यो परियोजनाबाट गाविसको वडा नं. ७, ८ र ९ का आदिवासीहरू विशेषगरी गुरुङ र मगर समुदाय पीडित छन् । सो मुद्दामा संलग्न रहेको भनी मिति २०६९/३/२१ मा नर बहादुर थापा, गणेश थापा, टुक बहादुर थापा पटक-पटक थुनामा पर्नुका साथै बिनाकारण तारेखमा राख्ने काम भयो । त्यसैगरी मिति २०६९/३/२४ मा हेम बहादुर गुरुङ, विष्णु बहादुर गुरुङ, मिनु गुरुङसमेत पाँचजना र मिति २०७०/२/२ मा मिन बहादुर गुरुङ, चन्द्र बहादुर गुरुङ, एक बहादुर गुरुङ, कृष्ण बहादुर गुरुङ, सुमन गुरुङ, सन्तमाया गुरुङ, रवीन गुरुङ, विपिन बहादुर आलेलाई कुटपिट गरी थुनामा राख्ने काम भयो ।

मानवअधिकार उल्लंघनकर्ता र निकाय को हो ?

यस परियोजनामा प्रत्यक्ष रूपमा मानवअधिकार उल्लंघनमा स्थानीय निकाय विशेषगरी जिल्ला प्रशासन कार्यालय संलग्न रहेको छ ।

मानवअधिकार उल्लघंनविरुद्ध उपचारको लागि चालिएका कदम, परिणाम र अहिले अवस्था ।

सो घटनाको मानवअधिकार उल्लंघनको विषयलाई लिएर स्थानीय जनताले निम्न कदम चालेका छन्–

- मिति २०६९/१२/०३ का दिन जिल्ला प्रशासन कार्यालमा परियोजना रोक्नका लागि निवेदन पेश ।
- मिति २०७०/३/२६ मा राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोगमा निवेदन पेश ।
- मिति २०७०/४/२ गतेका दिन अख्तियार दुरूपयोग अनुसन्धान आयोगमा आवश्यक अनुसन्धान तथा कारबाहीका लागि निवेदन पेश ।

घटनासंग सम्बन्धित प्रमाणहरू ।

सम्झौतापत्र, पत्रपत्रिकामा प्रकाशित समाचार ।

English Section

Cultural rights violation Sunsari

Case details

Type of violation
Right to free, prior and informed consent (fpic), cultural rights, right to housing

Date and time the incident happened:
Date: from 2059 bs (2002-03) to date

Location of the incident:
District: sunsari
Vdc: barahkshetra vdc, ward. No. 1

Name of the community: rai, limbu, tamang and tharu indigenous peoples and chhetri, bahun

Total number of affected people in the community: 23 families/households (101 people)
Number of affectedmen: 56
Number of affected women: 45
Numebr of affected children: 29

Ethnic/indigenous group to which the communitymembers belong to: rai, limbu, tamang and tharu
Name of community leaders
Dambar subba
Nepal federation of indigenous nationalities (nefin), barahkshetra

village coordination council (vcc)

Occupation of the communitymembers: farming, labor works and others

Profile of the perpetrators
Name/s of the perpetrators including their rank/s: jagatguru (religious leader) baalsantamohansharan dewacharya, radhakrishna bhakti sadhana adhyatmik pratishthan (radhakrishna academy), radhakrishna sanskrit bed bidhyashram (radhakrishna sanskrit school), haat puja committee

Occupation of the perpetrator/s:
Religious leader

Account of the incident
Since 2059 bs (2002-03), hindu extremist religious leader jagatguru baalsantamohansharan dewacharya of radhakrishna academy located at ward no. 1 Of barahkshetra vdc has seized, against the aspirations of secularism, 9 *bigha* (about 9*6,772.63M² or 72900 sq.Ft.) Of land at chatara, ward no. 1 Of barahkshetra. Nepal's government had originally provided the land to koshi project of india, which was undertaken for 97 years, and the land then accommodated the head office compound 'soil conservation' area under the project. After the end of the project, the religious leader hasmade efforts to displace the squatters from indigenous and hindu caste groups living in the land for long time.

The squatter families from indigenous and hindu caste groups had been living in the area since the end of the project in 2059 bs. However, the religious leader has, since then, continued one-sided actions to establish sanskrit school in the area that is state property while indigenous peoplesmakemore than 65% of the population of barahkshetra. Ignoring such situation, afterministry of culture npr 1.7Million in 2067 bs (2010-11) and additional npr 1.2Million in 2068 bs (2011-12) to the school, continuing centralized policy of

‘one religion, one language’, actions were initiated to fence in the ‘soil conservation’ area without any prior information, consultation and consent, thus displacing 23 families from there.

After such subjugating actions of the religious leader, nefin barahkshetra village coordination council (vcc) of nefin has been undertaking protests since 2067 bs with followingmajor demands:

- An organization controlled by a person cannot acquire public land of ‘soil conservation’ area;
- 23 Families/households living in the area should not be displaced and if they have to be displaced, they should be provided appropriate compensation; and
- Multilingual school based on native languages of indigenous peoples should be established – not just sanskrit school

In this course, nefin had even carried out and continue to carry out amovement, with involvement of local indigenous peoples organizations, including a press conference in themonth of chaitra of 2067 bs (mar-apr 2011) and submission ofmemorandum to sunsari district administration office in 2068 bs (2011-12) against the fencing in of the area and calling for stopping such actions. As a result of themovement, a 10-point agreement wasmade, in custody of barahkshetra vdc office and involvement of concerned perpetrating side, nefin, local political parties and civil society, in ameeting on june 3, 2011. Ensuring free, prior and informed consent of indigenous peoples and guaranteeing their participation, runningmultilingual school and affording similar treatment to all religions were some of the points agreed. However, against the agreement, the hindu religious extremists have now againmade efforts to forcefully fencing in the area violating the right to fpic of indigenous peoples while nefin is also preparing to undertake itsmovement against such efforts.

Economic and sociocultural impacts of the incident

In this case, it is evident that right to fpic, linguistic rights and right to religious freedom of indigenous peoples have been violated at the hands of hindu extremist religious leader jagatguru baalsantamohansharan dewacharya of radhakrishna academy.

Further, the efforts to displace 23 families from indigenous and hindu caste groups from ‘soil conservation’ area have violated their fundamental rights to housing and other social and economic rights.

Actions undertaken by the victim/s and supportorganizations

Nefin had even carried out and continue to carry out amovement, with involvement of local indigenous peoples organizations, including a press conference in themonth of chaitra of 2067 bs (mar-apr 2011) and submission ofmemorandum to sunsari district administration office in 2068 bs (2011-12) against the fencing in of the area and calling for stopping such actions. As a result of themovement, a 10-point agreement wasmade, in custody of barahkshetra vdc office and involvement of concerned perpetrating side, nefin, local political parties and civil society, in ameeting on june 3, 2011. Obtaining free, prior and informed consent of indigenous peoples and guaranteeing their participation, runningmultilingual school and affording similar treatment to all religions were some of the points agreed. However, against the agreement, the hindu religious extremists have now againmade efforts to forcefully fencing in the area violating the right to fpic of indigenous peoples while nefin is also preparing to undertake itsmovement against such efforts.

Case No. 2

Violation of meaningful participation in constitution writing process

Case details

Type of violation
Violation of right to participate in constitution assembly

Date and time the incident happened:
Date: 10 april 2008

Location of the incident
Nepal

A. Specific location of the community: all over nepal as indigenous community reside in every part of the country
B. Total number of affected people in the community: 9485032 (census 2011)
C. Number of affectedmen: 4600241 (based on gender ratio census 2011)
D. Number of affected women:4884791(based on gender ratio census2011)
E. Number of affected children: 3414612 (based on child ration census 2011)
F. Ethnic/indigenous composition to which the communitymembers belong to: 59 indigenous community recognized by the government and some other to be enlisted indigenous community

Occupation of the communitymembers:
Mainly agriculture and some of them run business, trekking, employment etc

Name/s of the perpetrators including their rank/s:
Government of nepal

Account of the incident
On 10 april 10 elections of constitution assembly (ca) was held for the first time in nepal. The elections result was not satisfactory as there was no proper representation of indigenous people. Those representatives in ca were elected through political parties. But there was no representative from indigenous traditional institution and representative indigenous organization.

In the context where nepal had already signed and ratified ilo convention no.169 And undrip, the government of nepal remained silence in ensuring ips right in the ca.
As there was a provision in ca that one additional committee could be formed as per the necessity and the right was in the hand of ca speaker, various indigenous representative organizations requested for speaker to form the committee for ips. But the request was cancelled stating that there is no need to form additional committee for ips as existing 11 committees would include ips issue.

Thus, 18 indigenous representative organization including lahurnip filed a writ in supreme court. After 6 years, supreme court has given verdict of cancellation of writ since the first constitution assembly has been dissolved. But the court has given directive order to amend relevant laws of constituent assembly and ensure ips representation in accordance with ilo c. 169 And cerd

Economic and sociocultural impacts of the incident

If constitution is written in absence of proper representative of indigenous organizations, then it is obvious thatmany of ips rights are not guaranteed. The laws and policies would be discriminatory towards ips. They would be deprived of various soico-cultral and economic rights. They can't freely pursue their economic, social and cultural development. They would be denied of practice of cultural rights as well as other activities.

Actions undertaken by the victim/s and/or their families

No action was taken by the government of nepal

Actions taken by csos and support organizations

The writ on representation of indigenous peoples organization in constitution assembly was filed in supreme court.

Actions undertaken by the government

The supreme court has given verdict of cancellation of writ since the first constitution assembly has been dissolved. But the court has given directive order to amend relevant laws of constituent assembly and ensure ips representation in accordance with ilo c. 169 And cerd.

Case No. 3

Displacement

(Morang)

Case details

Type of violation: *displacement*

Date and time the incident happened:

Date: june 21, 2006

Location of the incident:

District:morang

Vdc : katahari
Word no. : 2 & 3

Name of the community: tharu

Total number of affected people in the community: land owners of katahari 2 & 3

Name of community leader: kishor chaudhari

Occupation of the communitymembers: agriculture

Account of the incident

On june 21, 2011 in a national newspaper namely naya patrika published a public notice about railway construction project and names list of landowners where the project will be constructed. As per the notice this will be extended from biratnagar jogwani to

'उठीबास लाउने रेल्वे नल्याऊ'

रेल्वेको प्रस्तावित जग्गामा परम्परागत बस्ती, विद्यालय र सडक पनि पर्ने भएकाले योजनाको निर्माणस्थल परिवर्तन गर्नुपर्ने स्थानीयको माग छ।

katahari 1, 2 and 3 through the budhanagar vdc and biratnagar submunicipality.

Economic and sociocultural impacts of the incident

The lands acquired in the process of construction of rail way was evaluated under low prices that directly effects the economic situation of the tharu community whose lands have been takenmassively by the project. Furthermore, they will be displaced from their land and territory and the project will be creating environment pollutions surrounding the area which contributes adverse impacts to the locals and indigenous tharu community.

Themajor demands raised by the tharu and locals are to provide lands of the same qualities of their or come up with the alternatives of project site for the railway construction.

Actions undertaken by the victim/s and support organizations

On the occasion of the international day of the world's indigenous peopels, 9 august 2012 tharu community had organized press conference to show their objection on thedecision of railway construction at katahari 2 & 3morang. Then on 10 september 2012 they sentmemorandum letters to primeminister,ministry of home,ministry of finance,ministry of physical planning and construction, national planning commission, embassy of india, regional administration office dhankuta, railway construction centre office, international labour organization (ilo) country office kathmandu nepal, nepal federation of indigenous nationalities (nefin) office and immediate homeminister bijaya kumar gachchadar through the district administration officemorang. Now the case also has been registered to the supreme court of nepal. The court decision is yet to be seen.

Actions undertaken by the government

The land evaluation committee is chaired by chief district officer (cdo)morang, secretary project head,member district office of land record,member landmeasurement branch head,member local development officer,member office of the fund and account control district office. This committee has evaluated the lands of katahari rangeli side rs.2.5Million per kaththa within 300meters of railway, rs. 800 Thousand per kaththa within 400meters. But others lands of far than 400meters was evaluated rs. 200 Thousand per kaththa.

Responses received from the actions undertaken on the case

On 13 june2011 the immediate homeminister bijaya kumar gachchhadhar ordered to the regional administration office to re-evaluate the cost of tharu lands. Then the regional administration office has written to district administration office to submit official views.

Militarization

(Baglung, Rukum and Myagdi)

Case details

Type of violation
Preparation for army mobilization in indigenous territory lands.

Date and time the incident happened:
Date: august 2013

Location of the incident:
District: baglung, rukum & myagdi

Vdcs:
Baglung district: adhikarchaur, bowang, nisi & boharagaun vdcs.
Rukum district: ranmamaikot,hukam, taksera, kol & kankri dvcs.
Myagdi district*:* lulang khoriya & gurja khani vdcs.

Name of the community: magar, chhantyal, newar, gurung, thakali, kumal & dalits.
Total number of affected people in the community: 46,622 (census 2011 of nepal
Government)
Number of affected men: 21208 (census 2011)
Number of affected women: 25414 (census 2011)
Numebr of affected children:16796 (base on children ratio of census 2011)

Ethnic/indigenous group to which the community members belong to: magar, chhantyal,
Newar, gurung, thakali, kumal & dalits.
Name of community leaders: leader
Purna magar
Executive member : nepal magar association baglung cell no. +977-9818744100

Occupation of the community members: agriculture, herbal plantation, abroad employment &
Business etc.

Account of the incident

Aforementioned 5 vdcs (ranmamaikot, hukam, taksera, kol & kankri) of rukum, 2 vdcs (lulang & gurja khani) of myagdi and 4 vdcs (adhikarchaur, bowang, nisi & boharagaun) of baglung district are ancestors lands of indigenous magar community which lies in western hilly parts of nepal. In 1983 nepal government forcefully without consultation with local indigenous communities established dhorpatan hunting reserve. Importantly, prior to the establishment of the hunting reserve all natural resources including animals are protected and managed by local indigenous peoples. Since august 2013, the hunting reserve is planning to mobilize army in the name of protecting the conservation without consultation with local indigenous peoples which is against article 30 of united national declaration on the rights of indigenous peoples (undrip) and provisions of international labor organization convention 169.

Economic and sociocultural impacts of the incident

Most of the indigenous peoples of the area depend on natural resources for their livelihoods. But since the establishment of hunting reserve, they have been losing their access to forests and natural resources and facing difficulties in day to day life. In this situation,

the hunting reserve is going to establish army camp for conservation, that will minimize their access to natural resources. The study carried out by lahurnip on national park of nepal shows many negative consequences of army mobilization such as incident of rape cases and further complexities of raped woman. Similar incidents could be repeated in that hunting reserve too.

Actions undertaken by the victim/s and supportorganizations

Affected indigenous peoples conducted interaction programs in baglung, rukum and myagdi districts. Similarly victims from 3 districts have collected signature campaign against government action to mobilize army in their territory lands and finally they have submitted letter of memorandums to nepal government ministry of forest, ministry of defense and to the office of prime minister with demanding authority delegation to local indigenous peoples for forest management and utilization in their territories. The memorandum submitters were representatives of local magar indigenous community.

Actions undertaken by the government:

Government is in the position to ignore petition of people. Government is preparing for further steps for army mobilization. They are not stopping this process as demanded.

Responses received from the actions undertaken on the case
The high level government officers have committed to discuss about the demand submitted by the local peoples. ✧

Case No. 5

Commercialization of cultural heritage
(Kathmandu)

Case details

Type of violation

Commercialization of indigenous cultural heritage
Date and time the incident happened:
March 18, 2013

Location of the incident:

District: kathmandu
Area: kathmandumetropolitan city, hanmandhoka durbar squaremonument zone, basantapur and sudhara area

A. Specific location of the community total number of affected people in the community:213337 (census 2001)
B. Number of affectedmen: 113587 (based onmen ratio census 2001)
C. Number of affected women:99749 (based on women census 2001)
D. Number of affected children:76801 (based on child ratio census 2011)
E. Ethnic/indigenous composition to which the communitymembers belong to: newar
F. Name of community leaders: leader

Occupation of the communitymembers: business, agriculture, em-

ployment etc

Profile of the perpetrators

A.Name/s of the perpetrators including their rank/s:
Kedar bahadur adhikari, chief and acting officer, kathmandumetropolitan city office
Sanjeev tuladhar, chairperson, side walkers pvt ltd.

Account of the incident

An agreement wasmade between kathmandumunicipality and side walkers private limited onmarch 13, 2013 to handover themanagement of basantapur area for private use without consulting and informing local indigenous peoples. The area is cultural heritages, historical and cultural sites of indigenous newar community. Various religious and cultural activities take place in the area, and it is considered as a sacred place of newar community. The contract duration is forminimum 20 years.

Economic and sociocultural impacts of the incident

The agreement to keep stalls, hotels in hanumandhokamuseum site and kastamandap, construction of different structure,management of local transportation etc for business purpose would definitely undermine originality of hanumandhoka durbar and cultural importance. The newar community observes various festivals in the area and other religious and cultural activities, the agreement would violate their right to cultural practices.
There would be chances of removing the heritage from world cultural heritage list.

Actions undertaken by the victim/s and/or their families

A complaint was communicated to national human rights commission, against kathmandumunicipality to repeal the agreement to commercialize cultural heritage for business purpose. Another complaint was communicated to commission on investigation of abuse of uthority.Memorandum was also given to primeminister,ministry of local development,ministry of culture, tourism and civil aviation. Memorandum was also given to chairperson of kathmandumunicipality council and nepal representative of unesco.

Actions undertaken by the government

No specific actions taken by the government of nepal (gon).

Violation of socio-cultural rights (Sunsari)

Case details

Type of violation
Preparation for army mobilization in indigenous territory lands.

Date and time the incident happened:
Date: august 2013

Location of the incident:
District: baglung, rukum & myagdi

Vdcs:
Baglung district: adhikarchaur, bowang, nisi & boharagaun vdcs.
Rukum district: ranmamaikot,hukam, taksera, kol & kankri dvcs.
Myagdi district: lulang khoriya & gurja khani vdcs.

Name of the community: magar, chhantyal, newar, gurung, thakali, kumal & dalits.
Total number of affected people in the community: 46,622 (census 2011 of nepal Government)
Number of affected men: 21208 (census 2011)
Number of affected women: 25414 (census 2011)
Numebr of affected children:16796 (base on children ratio of census 2011)

Ethnic/indigenous group to which the community members belong to: magar, chhantyal, Newar, gurung, thakali, kumal & dalits.
Name of community leaders: leader Purna magar
Executive member : nepal magar association baglung cell no. +977-9818744100

Occupation of the community members: agriculture, herbal plantation, abroad employment & Business etc.

Account of the incident
Aforementioned 5 vdcs (ranmamaikot, hukam, taksera, kol & kankri) of rukum, 2 vdcs (lulang & gurja khani) of myagdi and 4 vdcs (adhikarchaur, bowang, nisi & boharagaun) of baglung district are ancestors lands of indigenous magar community which lies in western hilly parts of nepal. In 1983 nepal government forcefully without consultation with local indigenous communities established dhorpatan hunting reserve. Importantly, prior to the establishment of the hunting reserve all natural resources including animals are protected and managed by local indigenous peoples. Since august 2013, the hunting reserve is planning to mobilize army in the name of protecting the conservation without consultation with local indigenous peoples which is against article 30 of united national declaration on the rights of indigenous peoples (undrip) and provisions of international labor organization convention 169.

Economic and sociocultural impacts of the incident
Most of the indigenous peoples of the area depend on natural resources for their livelihoods. But since the establishment of hunting reserve, they have been losing their access to forests and natural resources and facing difficulties in day to day life. In this situation, the hunting reserve is going to establish army camp for conservation,

that will minimize their access to natural resources. The study carried out by lahurnip on national park of nepal shows many negative consequences of army mobilization such as incident of rape cases and further complexities of raped woman. Similar incidents could be repeated in that hunting reserve too.

Actions undertaken by the victim/s and supportorganizations

Affected indigenous peoples conducted interaction programs in baglung, rukum and myagdi districts. Similarly victims from 3 districts have collected signature campaign against government action to mobilize army in their territory lands and finally they have submitted letter of memorandums to nepal government ministry of forest, ministry of defense and to the office of prime minister with demanding authority delegation to local indigenous peoples for forest management and utilization in their territories. The memorandum submitters were representatives of local magar indigenous community.

Actions undertaken by the government:

Government is in the position to ignore petition of people. Government is preparing for further steps for army mobilization. They are not stopping this process as demanded.

Responses received from the actions undertaken on the case

The high level government officers have committed to discuss about the demand submitted by the local peoples.

Case No. 7

Deprivation from use of traditional sources of water

(Gorkha)

Case details

Type of violation: deprivation from use of traditional sources of water in indigenous territory lands
Date: march 12, 2008
Location: bakran bhogtebi vdc, gorkha district

Profile of the victim/s

Specific location of the community: bagrang bhogtewi vdc, gorkha district
Total number of affected people in the community:1268 (average no of bakrang based on census 2011)
Number of affectedmen:615(ratio census 2011)
Number of affected women:665(ratio census 2011)
Number of affected children:457 (ratio census 2011)
Ethnic/indigenous composition to which the communitymembers belong to:magar and gurung
Name of community leaders : leader ek bahadur gurung, chairperson of drinking water source conservation and struggle committee
Occupation of the communitymembers: agriculture, foreign employment etc.

Account of the incident

The locals of ward no 7 8 and 9 have been using publicmajor sources

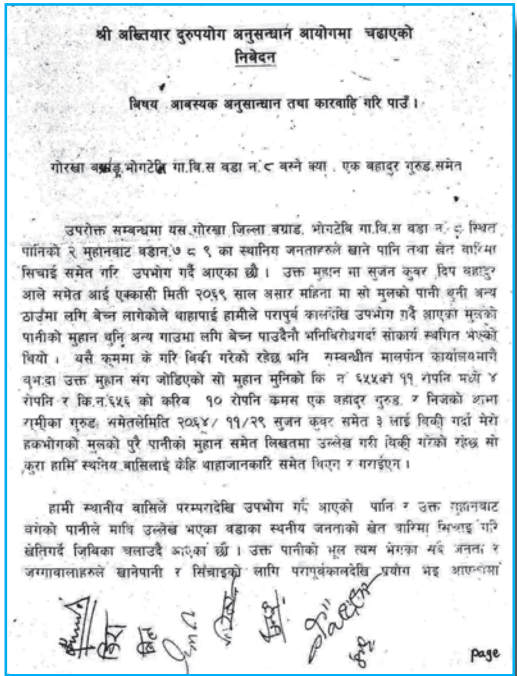

श्री अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा चढाएको
निबेदन

बिषय आबस्यक अनुसान्धान तथा कारवाहि गरि पाउँ ।

गोरखा बक्राङ्ग भोगटेबि गा.वि.स वडा न. ८ बस्ने क्या . एक बहादुर गुरुङ समेत

उपरोक्त सम्बन्धमा यस गोरखा जिल्ला बग्राङ भोगटेबि गा.वि.स वडा न. ८ स्थित पानिको २ मुहानबाट वडान ७ ८ ९ का स्थानिय जनताहरुले खाने पानि तथा खेत बारिमा सिचाई समेत गरि उपभोग गर्दै आएका छौ । उक्त मुहान मा सुजन कुवर दिप बहादुर आले समेत आई एक्कासी मिती २०६९ साल असार महिना मा सो मुलको पानी थुनी अन्य ठाउँमा लगि बेच्न लागेकोले थाहापाई हामीले परापुर्व कालदेखि उपभोग गर्दै आएका मुलको पानीको मुहान थुनि अन्य गाउमा लगि बेच्न पाउदैनौ भनिबिरोधगर्दा सोकार्य स्थगित भएको थियो । यसै क्रममा के गरि बिर्की गरेको रहेछ भनि सम्बन्धीत मालपोत कार्यालयमार्ग बुभ:दा उक्त मुहान संग जोडिएको सो मुहान मुनिको कि न ६५५को ११ रोपनि मध्ये ४ रोपनि र कि.न.६५६ को करिब १० रोपनि कमस एक बहादुर गुरुङ र निजको श्रीमती गमीका गुरुङ समेतलेमिति २०६४/ ११/२९ सुजन कुवर समेत ३ लाई बिकी गर्दा मेरो हकभोगको मुलको पुरै पानीको मुहान समेत लिखतमा उल्लेख गरी बिकी गरेको रहेछ सो कुरा हामि स्थानिय बासिलाइ केहि थाहाजानकारि समेत दिएन र गराइएन ।

हामी स्थानीय बासिले परम्परादेखि उपभोग गर्द आएको पानि र उक्त मुहानबाट बगेको पानीले माथि उल्लेख भएका वडाका स्थनीय जनताको खेत बारिमा सिचाइ गरि खेतिगर्दै जिबिका चलाउदै आएका छौं । उक्त पानीको मूल त्यस भेगका सबै जनता र जग्गावालाहरुले खानेपानी र सिंचाइको लागि परापूर्वकालदेखि प्रयोग भइ आएकोमा

page

of water in bakrang bhogatebi since their ancestor time. However another local sold out the land, which is actually a public, but with the help of staff of land registration office andmeasurement office, a fraud document wasmade in his name. Malpot (land revenue office) registered the public land in the name of individual. In the whole process the land seller, buyer and government's land registration office was involved for profitmaking purposes. Legally the selling and buying of public places including water sources are prohibited. But with profitmakingmotive, all the government authorities are involved.

Twomajor sources of water in bhogtewi bakrang vdc, ward no. 8 That lies in public place of gorkha district were sold out without informing and taking concern of the local indigenous peoples. The locals of 7, 8 and 9 vdc have been using these sources of water since ancestor period and are highly depended on irrigation and other purposes for their livelihood.

The locals knew about the incident only the construction work was started to take water in another places, putting wall in the sources of water. At the beginning, the locals had stopped construction work after knowing that water is being sold in other villages.When locals continued to try to stop the construction and selling process, they have been arrested, beaten, abused and even threatened for death by police authorities. The construction work has been resumed in the presence of armed police person, in an instruction of chief district officer.

Economic and sociocultural impacts of the incident

The case is directly related to indigenous peoples right to use water resources. Since themajor sources of water has been blocked for the local indigenous community and is taken to another place i.E laxmi bazarmunicipailty, it has several negative impacts on indigenous people's livelihood. They have long been highly depended on water for drinking, irrigation, livestock and other purposes. As their occupation ismainly farming, it would be difficult for them to grow their agricultural product. The domestic animals would also be deprived of drinking water. They are likely to be displaced from their homeland because of the denied access to water, which they use formultiple purposes.

Actions undertaken by the victim/s and/or their families

The case is filed in commission for investigation of abuse of authority and application was given to national human rights commission. The victims have also formed drinking water source conservation and struggle committee on 4 july 2013.

Case No. 8

Violation of right to free, prior and informed consent (FPIC) (Uppermarsyangdi)

Case details

Type of violation
Right to free, prior and informed consent (fpic)

Date and time the incident happened:
Date: 18 february 2014 (first reported inmainstreammedia and contactmade by victims)

Location of the incident:
District: lamjung
Vdc: khudi and bhulbhule

Name of the community: gurung and tamang

Ethnic/indigenous group to which the communitymembers belong to: gurung and tamang
Name of community leaders:
Khem jung gurung
Chair, nepal federation of indigenous nationalities (nefin) lamjung district coordination council
Coordinator, nefin fpic alliance lamjung
And
Nanda raj gurung
Chair,marsyangdi tamu society, lamjung

Occupation of the communitymembers: agriculture (mostly)

Profile of the perpetrators
Name/s of the perpetrators including their rank/s: uppermarsyangdi 'a' hydroelectricity project, sino hydro sagarmatha power co.

Account of the incident
(As per phone conversation with khem jung gurung)
The 50-meghawatt project is part of series of hydroelectricity projects along themarsyangdi river in lamjung district with 150-meghawatt uppermarsyangdi 'i' and 600-meghawatt uppermarsyangdi 'ii' being developed within the distance of 12-15 km. The uppermarsyangdi 'a' project is joint venture of chinese and nepali companies under sino hydro sagarmatha power co. With 90 percent investment of sino hydro and 10% of sagarmatha power co.

As per gurung, there was nomeaningful consultation held with local communities,majority of them are of gurung and tamang indigenous peoples background, for preparation of the environmental impact assessment (eia) of the project. A summarized eia was distributed among the locals that they say does not provide accurate information and has been a namesake assessment. As per the eia, khudi and bhulbhule villages will be impacted by the project with only partial impact in the latter. However, the locals assert that five villages, khudi, bhulbhule, simpani, beshisahar and bahundada will be affected by the project.

In a recent development, the project has informed residents of tangri chowk (an indigenous gurung settlement) to resettle away as underground tunnel will be built in the area. Gurung said that almost a year ago, he, as nefin dcc chair, had submitted a letter to the chinese team of the project informing of the demands of the locals with reference to ilo convention 169 following which a namesake hearing was conducted. However, after extreme pressure from the locals, the project team is gettingmore open to discussions than

before. Currently, the chinese project officials have gone back to their country for their new year holidays.

As per news reports of 2010 when power purchase agreement wasmade for the project, the project is scheduled for completion in five years.

Economic and sociocultural impacts of the incident

As per news reports, locals have resorted to protest saying the project has initiated construction works in khudi village without informing them. The report quotes a project official saying the locals have protested due to potential impacts on local cremation and pasture sites, which is due to change in the design of the project that requires diversion of the river and use of 3.5 Hectares of new land against use of 0.575 Hectares of land proposed in the eia. Annapurna area conservationmanagement committee, khudi village has also registered their protest against the project stating that it involves construction in conservation area.

Gurung informed on the phone that themain demand of the locals was respect of their right to free, prior and informed consent (fpic). Under this, they demanded clear understanding of the information provided in the eia, including potential impacts of the projects andmeasures that the project will undertake to address/minimize those impacts. Further, they demand sharing of benefits from the project with the locals.

Furthermore, the reports suggest annapurna conservation areamanagement committee of khudi village has also expressed concerns regarding environmental impacts of the project in the conservation area. At the same time, the project workers have also been protesting against themanagement for better work conditions.

Actions undertaken by the victim/s and supportorganizations

The fpic alliance lamjung has submitted amemorandum to the district administration office (dao), on 24 february 2014, informing that the project will be shutdown unless rights of indigenous peoples and other locals and workers are guaranteed through implementation of theirmain demand of respect of indigenous right to fpic as guaranteed in ilo convention 169 and undrip.

The following joint protests of project workers and indigenous peoples have led to shutdown of the project for past few days.

A complaint (registration number dated 4march 2014) has been filed at the national human rights commission (nhrc) on the issue by lahurnip at the request of the fpic alliance.

Actions undertaken by the government:

As a result of the protests, the projectmanagement has held talks with representatives of project workers on 3march 2014 on their demands relating to labor rights, thus creating divisions among joint protests of project workers and indigenous peoples and isolating the latter.

Responses received from the actions undertaken on the case

Outcome of the talks are yet to be known.

Case No. 9

Displacement and violation of FPIC (Panchthar)

Case details

Type of violation

Land rights, forced displacement, right to free, prior and informed consent (fpic)

Date and time the incident happened: from 2067 bs (2010-11) to date

Location of the incident:
District:panchthar
Vdc:amarpur vdc, ward no. 7, Dhuseni

Occupation of the communitymembers: farming, labor works and others

Profile of the perpetrators

Rabindrahamal,
Chief, kabeli 'a' hydropower project
Butwal hydropower company (contact offices in panchthar, illam and jhapa)
Contact details:

Occupation of the perpetrator/s
Hydropower developers

Account of the incident

The site of construction of the dam for the project lies in north of dhuseni, ward no. 7 Of amarpur vdc of panchthar district. Kabeli river separates panchthar district from neighboring taplejung district. The site of the dam is around 300meters east of kabeli suspension bridge to thechambu of taplejung from kabeli bus station ofmechi highway. The site can also be reached by another road through ward no. 7 Of amarpur vdc from west of bhaluchowk in panchthar district in the same highway. The project, in the last three years, has built the dirt road to the dam through amarpur village that has harmed at least 300 ropanies (1 ropani = about 508.72M² or 5476 sq. Ft.) Of land and affected 100 families of 400 people –most of them indigenous tamang. None of them have been provided compensation whilemost of the affected have been duped to sign the papers handing over their lands for the project. One such family is ofmrs. Nhemadoma lama. Around 90 ropanies of land of her family (78 ropanies of which have not been officially registered but under process that their family have been traditionally using the lands) situated in the ward no. 7 Have been acquired for the construction of the road.

Economic and sociocultural impacts of the incident

Her husband died due to stress of the loss of lands and she has become the sole breadwinner for her family of 10 (4males and 6 females). Her as well as other affected families have lost their traditionalmeans of livelihood as a result of the project. They have been displaced and cannot observe their cultural rituals and fallen into poverty.

Actions undertaken by the victim/s and supportorganizations
A year ago, when they complained about the harms caused by the project to panchthar district administration in an effort to obtain compensation, the chief district officermerely provided irresponsible remarks that he was not able to do anything on the issue and told them to go to court. Lama has recently filed a case against the project at

panchthar district court. After that, around 7/8 am onmonday, 7 april 2014, a project official (with last name dhaurali) and his driver came in a vehicle looking for her house withmr. Netra prasad dhakal (75, former amarpur village chair and supporter of the affected families with permanent residence in the village and currently living in sattasidham village of jhapa district) and khagendrakhaling of amarpur village. The project official blamed dhakal of inciting the people against the project and threatened of bad consequences if he did not get them to revoke the case. This way, the project has beenmaking frequent threats. ✦

Case No. 10

Religious and cultural rights violation (Surkhet)

Case details

Type of violation
Cultural rights violation

Date and time the incident happened:
Date: april, 2013

Location of the incident:
District: surkhet
**Vdc : ** latikoili vdc.

Name of the community: tamang, sherpa, bhote, newar,magar, gurung, lepcha, kumal, lhomi, dolpo,
Chhantyal, walung, hyolmo, ghale, thakali and other all buddhists.
Total number of affected people in the community: 2396099 (census 2011 of nepal government)
Number of affectedmen: 1,162,268 (gender ration of census 2011)
Number of affected women: 1233831(gender ration of census 2011)
Numebr of affected children: 862,596 (base on children ratio of census 2011)

Ethnic/indigenous group to which the communitymembers belong to: tamang, sherpa,
Bhote, newar,magar, gurung, lepcha, kumal, lhomi, dolpo,chhantyal, walung, hyolmo, ghale & thakali.
Name of community leaders: leader

Phupu chhembe sherpa
Coordinator: joint concern committee for lord buddha idol establishment in kakrebihar surkhet.

Occupation of the communitymembers: agriculture, trekking, abroad employment &
Business etc.

Profile of the perpetrators

Name/s of the perpetrators including their rank/s:
Occupation of the perpetrator/s:
Government officer underministry of home.

Account of the incident

Kakrebihar is situated in latikoili vdc, surkhet district of western nepal. This is a historical place of buddhist since thousand years old idol of lord budda was found in that place. The buddhist indigenous communities have been offering prayer in kakrebihar since the time; they found the idol of lord buddha.

Kakre bihar is being a popular pilgrimage site for buddhist. In april 2013, on the occasion of buddha jayanti (birthday of budhha) anniversary of lord budda, thousands of buddhist people after all administration process such as approved from district administrative office surkhet, district development office surkhet, village development committee lalikoili and department of archaeology were going to establish idol of new lord budda in kakrebihar. Butmeanwhile district forest office surkhet with police force did not allow them to establish the idol and forcefully seized the idol from them. At the event, police attacked, fired teargas towards them and the buddhist were beaten.

Economic and sociocultural impacts of the incident

A right of the followers of buddhism to practice their religion freely has been violated by the

Government, which is against of provision of secularism. Socially, because of the incident, the society has been divided into religion i.E buddhism vs hindu due to the administration action.

Actions undertaken by the victim/s and supportorganizations

The victim buddhists people have formed a joint concern committee. The committee has submitted a complaint to national human rights commission. They conductedmass gathering and rally in various parts of nepal.

Actions undertaken by the government

In this case government itself is a human rights violator. The governmentmobilized police force to prevent them to establish idol of lord budda in kakre bihar.

Responses received from the actions undertaken on the case

Government after increasingmovement of concern committee has formed a problem solution committee included both parties (government and buddhist). But this committee also did not success to solve the debates.

Forced displacement and eviction (Sindhuli)

Case details

Type of violation:

Forced displacement and eviction

Date and time the incident happened:

Date: 28 december 2010

Location of the incident:

District: sindhuli

Vdc : bhaddrakali

Word no: 6

Name of the community: tamang,magar, bhujel, newar indigenous communities and dalits of sindhuli nepal

Total number of affected people in the community: around 4415 peoples (census 2013)

Number of affectedmen: 2074

Number of affected women: 2341

Numebr of affected children: 1589 (based on children ratio of census 2013)

Ethnic/indigenous group to which the communitymembers belong to: tamang,magar, bhujel, newar indigenous communities and dalit.

Occupation of the communitymembers:

Agriculture, government services, business

Profile of the perpetrators

Name/s of the perpetrators including their rank/s:

Project

Account of the incident

The 220 k.V khimti- dhalkebar transmission line project funded by world bank in sindhuli was designed without any disclosure and consultation with local indigenous peoples. The project violated indigenous peoples' right to free, prior and informed consent including world bank safeguard policies that is to be triggered. The transmission line is planned take above the roofs of schools and home as well as over the agricultural land and historical/cultural sites of indigenous peoples in the district that is likely to result in displacement of already poverty-stricken families, damage to cultural property and other health hazards. In total 1040 households will be displaced by this project, if the government will not chose alternative through the forest.

Economic and sociocultural impacts of the incident

Local indigenous peoples included 1040 household will be displaced from their lands,

Which will create problems for their livelihoods.

Actions undertaken by the victim/s and support organizations

The victims have submitted letter ofmemorandum to local administration, office of primeminister,ministry of energy of nepal government and also communicated to world bank inspection panel.

Actions undertaken by the governmen:

After strongmovements of local indigenous peoples in the area, the local representatives of government committed to coordinate for the dialogue with the government. Government is creating confusion between victims. They are distributing compensations of land and saying the proposed electricity line has already transferred and the lands is just for road construction. But in reality they just need to legally transfer their lands.

Militarization
(Sankhuwasabha and Solukhumbu)

Case details

Type of violation: *mobilization of army force in indigenous land and territory.*

Date and time the incident happened:
Date: august 2013

Location of the incident:
District: sankhuwasabha and solukhumbu
Vdc :
Solukhumbu district: bung & chheskam vdc.

Sankhuwasabha district: sisuwakhola, tamku,mangtewa, bala, yaphu,makalu, hatiya,
Kimathanka, pathibhara and chepuwa vdc.

Name of the community:kulung, sherpa, yamphu,mewahang, thulung, tamang & bhote
Total number of affected people in the community: 33584 (census 2011 of nepal government)
Number of affectedmen: 16464 (census 2011)
Number of affected women: 17120(census 2011)
Numebr of affected children:12090 (base on children ratio of census 2011)

Ethnic/indigenous group to which the communitymembers belong to: kulung, sherpa,
Yamphu,mewahang, thulung and bhote.
Name of community leaders): leader
Tula bahadur kulung
Acting president: nepal kirat kulung language and cultural development cell no. +977-

Occupation of the communitymembers:agriculture, herbal plantation, abroad employment & business etc.

Profile of the perpetrators
Name/s of the perpetrators including their rank/s:makalu barun national park.

Account of the incident
Aforementioned 10 vdcs (sisuwakhola, tamku,mangtewa, bala, yaphu,makalu, hatiya,kimathanka, pathibharaand chepuwa) of sangkhuwasabha and 2 vdcs (chheskam and bung) of solukhumbu are the ancestors lands of kirat kulung, yamphu,mewahang and singsawabhote which are full in eastern hilly part of nepal. In 1991 nepal government in collaboration with 15 foreign donor agencies led by themountain institute based in usa had implementedmakalu

barunnational project in aforementioned 12 vdcs for 10 years. In 2001 the project had been terminated and handed over to nepal government but never consulted with indigenous peoples of those areas. Importantly, prior to the establishment of the national park all national resources including animals are protect and managed by local indigenous peoples. In august 2013, the national park is planning tomobilize army in the name of protecting the conservation without consultation with local indigenous peoples which is against of article 30 of united national declaration on the rights of indigenous peoples (undrip) and provisions of international labor organization convention 169.

Economic and sociocultural impacts of the incident

Most of the indigenous peoples of the area depend on natural resources for their livelihoods. But since the establishment of national park, they have been losing their access to forests and natural resources and being difficulties their life day to day. In this situation, the national park going to establish army camp formore conservation which again decrease their access to natural resources andmakemore difficult their daily life.

Researches of national parks of nepal carried out by lahurnip, showsmany adverse impacts resulted from themobilization of army that incudes rapes, children born from fakemarriage and rapes surviving without nationality and proper care. So the cases can be repeated in the national parks too.

Actions undertaken by the victim/s and supportorganizations

Affected indigenous peoples conducted interaction programs in chheskam and salleri of solukhumbu district. Similarly victims of sankhuwasabha in khadbari and kathmandu also conducted two interaction programs to formulate strategies of furthermovements. Then finally the victims from 2 districts have submitted letter ofmemorandums to nepal governmentministry of forest,ministry of defend and to the office of primeminister.

Similarly the victims from kathmandu have also submitted directly thememorandum to the primeminister khila raj regmi,ministry of forest andministry of defend with demanding authority delegation to local indigenous peoples for forestmanagement in their territories. Thememorandum submitters were representatives of kulung, yamphu,mewahang, sherpa and singsawa bhote respectively.

Actions undertaken by the government

Government is in the position to ignore petition of people. Government is preparing for further steps for armymobilization. They are not stopping this process as demanded.

Responses received from the actions undertaken on the case

The high level government officers have committed to discuss about the demand submitted by the local peoples.

Cultural rights violation

(Okhaldhunga)

Case details

Type of violation
Cultural rights

Date and time the incident happened:
Date: june 2013

Location of the incident:
District: okhaldhunga.
Vdc : palte vdc

Name of the community: sherpa, tamang,magar, newar, sunuwar and dalit.
Total number of affected people in the community: 3514 (census 2011 of nepal government)
Number of affectedmen: 1718 (census 2011)
Number of affected women: 1796 (census 2011)
Numebr of affected children: 1265 (base on children ratio of census 2011)

Ethnic/indigenous group to which the communitymembers belong to: sherpa, tamang,
Magar, newar, sunuwar and dalit.

Name of community leaders: leader Ngawng phuri sherpa, who is the executive committeemember of shree patle okhaldhunga sherpa social service and local indigenous people.

Occupation of the communitymembers: agriculture, trekking, abroad employment & business etc.

Profile of the perpetrators
Name/s of the perpetrators including their rank/s: local development officer (ldo)

Occupation of the perpetrator/s:
Government officer underministry of local development

Account of the incident
The locals of patle vdc of okhaldhunga district are protesting against road construction which would destroy historical cultural heritage of indigenous communities, bio-diversity and other tourism related important heritages. The road is planned to link patle vdc and bhusing vdc in okhaldhunga district. There is likely to be disappearance of endangered wildlife, flora and fauna and high potential of smuggling of that wildlife. The locals also claim that this deprived them from development as this would not cover any human settlement. The construction has not taken permission of forest and soil conservationministry and also violates international treaties. Despite this, the chief district officer has encouraged to resume the work to road construction committee.

But the government officer especially the chief of district officer is directing for the construction through the hilly side which destroy cultural and natural heritages.

Economic and sociocultural impacts of the incident
This decision to extend road through themountain side will destroy the cultural heritages of sherpa community. So culturally human

rights of sherpa peoples will be violated. Economically the road will not facilitate to local peoples because it will not be extended through the village.

Actions undertaken by the victim/s and supportorganizations

A complain on behalf of local concern team has submitted to the commission for investigation on abuse of authority against chief district officer.

Actions undertaken by the government:

Most of the government district level government officers have been involving jointly for this construction. They are again trying to continue.

Responses received from the actions undertaken on the case

After case filed to the commission of investigation and abuse of authority the chief district officer has been directed to stop road construction immediately. This will be further observe and study the case by all political party representatives, local indigenous representatives and other concern group. After this, the decision was to bemade based on the recommendation of the report. ✦

Harassment by army personnel (sindhuli)

Case details

Type of violation:

Harassment by army personnel

Date and time the incident happened:

Date: june 2013

Location of the incident:

District: sindhuli

Vdc :majuwa vdc

Name of the community: tamang,magar, newar, dalit and bhujel communities.

Total number of affected people in the community: 2398 (census 2011 of nepal government)

Number of affectedmen: 1090 (census 2011)

Number of affected women: 1308 (census 2011)

Numebr of affected children: 863 (base on children ratio of census 2011)

Ethnic/indigenous group to which the communitymembers belong to: tamang,magar,

Newar, dalit and bhujel

Name of community leaders: leader

Gokul bhujel

Indigenous human rights defender sindhuli

Occupation of the communitymembers: agriculture, abroad employment &

Business etc

Profile of the perpetrators

Name/s of the perpetrators including their rank/s: rajendra panday (district army commander)
Occupation of the perpetrator/s:
Government officer underministry of defense

Account of the incident

Some army personnel of chandidal gan,majuwa 8, chalse in sindhuli were alleged of harassing andmisbehaving women withmal-intention and beating youth. They are involved in illegal parching, killing domestic animals, clearing forest, ill-treating schoolgirls, threatening local people andmaking noise with consuming alcohol women in particular areas have been coping offensive behavior from army personnel thatmade insecure to all villagers of the respective areas. A tower of nepal telecom was installed in the area and the army camp was kept for its security.

Economic and sociocultural impacts of the incident

The local people of this village are not feeling social security because ofmisbehaviors of army personnel.

Actions undertaken by the victim/s and supportorganizations

The local victims in facilitation with lahurnip human rights defender have complain to national human rights commission (nhrc). They also submittedmemorandum to chief of district officer.

Actions undertaken by the government:

After submission ofmemorandum to district administration office, the district administrative officer has committed to order not to repeat this incident.
Responses received from the actions undertaken on the case
Now the army commander on behalf of whole army organization of district has apologized in public place with commitment of not to repeat the incident again.

Case No. 15

Violation of the right to lands and natural resources

Lalitpur

Case details

Type of violation

Right to lands and natural resources

Date and time the incident happened:

Date: 24 february 2014 (first reported to lahurnip)

Location of the incident:

District: lalitpur
Vdc: harisiddhi

Profile of the victim/s

Name of the victim/s: bekha ram maharjan representing around 500 local (collective and private) landowners
Gender: male
Age: around 45 years
Occupation: secretary, land return struggle committee
Marital status: married
Ethnic/indigenous group: newar
Organizational affiliations:

Name of the community: newar
Total number of affected people in the community:

Number of affected men:
Number of affected women:
Numebr of affected children:

Ethnic/indigenous group to which the community members belong to: newar
Name of community leaders
Bekha ram maharjan, secretary, struggle committee
Ram mukunda maharjan, chair, struggle committee

Occupation of the community members: agriculture and service

Profile of the perpetrators

Name/s of the perpetrators including their rank/s: harisiddhi brick and tiles factory limited

Account of the incident

Around 700 ropanies of lands of local newars was acquired at the rate of nrs. 1,500 Per ropani for the establishment of the factory almost 50 years ago with assistance from china. Through an agreement in 1992 (2049 bs), management of the lands under the factory was handed over to sundar lal bhawanani and narsingh bahadur shrestha, after its machineries, buildings and other equipment were sold to them for meager amount of nrs. 220 Million, without even informing the local agency and concerned stakeholders in the name of increasing the production and machineries of the factory.

Later, the locals learnt that they have used the lands as collateral

at various financial institutions and made attempts to transfer the ownership of those lands to those institutions after shutting down the factory. Thus, an all-party meeting at harisiddhi village development committee in november 2008 formed a struggle committee to protest against those actions and take initiatives to resume operations of the factory as per the original purpose of land acquisition, otherwise demand return of the lands if used against such purpose. Despite finance ministry's order to resume operations of the factory as per the original agreement in april 2010 in response to the correspondence of the struggle committee, the processes of transferring ownership of lands continued while the factory remained shut.

Responding to a complaint filed by the struggle committee in may 2010, commission for investigation of abuse of authority, in january 2012, recommended the finance ministry to investigate and decide on the issue following its yearlong investigation during which transactions of the lands were halted. Since then, the ministry has not made any progress on the issue despite repeated calls from the landowners to its officials.

In september 2010, it was found that most of the lands had been transferred to various financial institutions and housing companies in course of collecting details at land registration office, lalitpur for an application requesting return of lands of 22 of the local landowners submitted to ministry of land reforms and management. Earlier, in 1995 (2052 bs), 151 ropanies of lands not used by the factory had been returned to original landowners through a decision of council of ministers. Presently, the ministry of land reforms and management has held all details of the lands including recommendations that the ministry is prepared to return the remaining lands if decided by the government; however, such a decision requires endorsement of the

finance ministry. Thus, the struggle committee, in november 2012, had also submitted a memorandum to the then prime minister calling for an order to the finance ministry for necessary action.

When all of their efforts with government agencies went unheeded, the struggle committee in february 2012 filed a writ petition at nepal's supreme court demanding return of the lands to original landowners. The factory, in its response to the court, asserts that it is still operating while the records of land registration office, lalitpur clearly shows transfer of ownership of most of the lands to various institutions. The case is now sub-judice at the court that has scheduled a hearing on it for 10 march 2014. ✦

Network Structure of Indigenous Peoples' Human Rights Defenders (IPHRDs) in Nepal

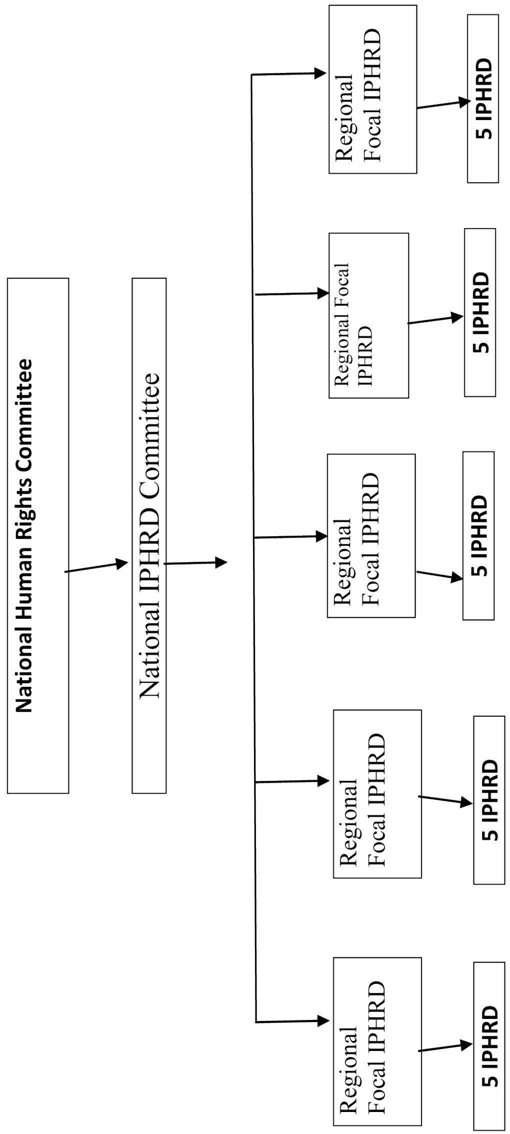

Advocate Bhim Rai
Coordinator: National IPHRD Committee
Chisapani-1, Ilam

Advocate Santosh Rana Magar
Regional Focal IPHRD
Dharan-17, Sunsari

Advocate Makwan Subba (Menyangbo)
Regional Focal IPHRD
Top Gachhi-7, Kerakha, Bazaar, Jhapa

Dev Raj Chaudhari
Regional Focal IPHRD
Katahari-3, Morang,

Gokul Bhujel
Regional Focal IPHRD
Majhuwa-6, Sindhuli, IPHRD

Juna Kumari Gurung
Regional Focal IPHRD
Pokhara-6, Baidam, Kaski, IPHRD

Members of National IPHRD Committee

Laxmi Rai
IPHRD
Chhinamakhu-2, Bhojpur

Kiran Sunuwar
IPHRD
Maipokhari-1, Ilam

Bhot Raj Rai
IPHRD
Triyuga-2, Gaighat, Udayapur,

Dhan Kumari Sunuwar
IPHRD
Mahadevdada-8, Sindhuli

Gopal Dewan
IPHRD
Dharan -12, Sunsari

Nina Dongol
IPHRD
Kathmandu-14, Kathmandu,

Agni Maya Meche
IPHRD
Bahundagi-3, Jhapa

Kashi Ram Choudhary
IPHRD
Mahamandpur-9, Bardiya

Yam Limbu
IPHRD
Ektappa Ilam

Gam Bahadur Thapa (Magar)
IPHRD
Siluwa-4, Palpa

Maheswori Maharjan
IPHRD
Khokana-1, Lalitpur

Rajkumar Rajbanshi
IPHRD
Biratnagar-13, Morang

Satya Narayan Dangol
IPHRD, Tokha Chandeswori-1, Kathmandu

Ram Bhola Maharjan
IPHRD
Kirtipur-Kathmandu

Buddha Lama
IPHRD
Hetauda-4, Makawanpur

Dal Bahadur Gharti (Magar)
IPHRD
Dhangadhi-6, Najariya Kailali

Rinoj Dangol
IPHRD
Nyakhachowk-16, Lalitpur

Mahendra Dura
IPHRD
Bharatpur-9, Chitwan

Nabin Ghale
IPHRD
Chaukidanda-5, Bhojpur

Prakash Ghale
IPHRD
Pyutar-3, Lalitpur

Bhumi Chandra Nachhiring
IPHRD
Rakhabangdel-8, Khotang

Chandra Kala Rai
IPHRD
Amtek-2, Bhojpur